

નામદાર મહારાણી વીક્ટોરિયાનાં રાજનાં પચાસ વરસનો ઘંતીહાસ.

મહારાણીનાં રાજનું પચાસમું વરસ.

આવતી તા. ૨૦ મી જુને નામદાર મહારાણી વીક્ટોરીયા પોતાનાં રાજનું પચાસમું વરસ પુરું કરશે. હંગલડના ઘંતીહાસ માં પચાસ વરસનું રાજ એ આગમજ શકત ત્રણુવાર થયું છે. તેરમી સદીમાં ત્રીજા હેનરી રાજાએ તા. ૨૭ મી ઓક્ટોબર ૧૨૬૬ માં પોતાનાં રાજનું પચાસમું વરસ પુરું કર્યું. તે પછી તેના પછિત્રનો છોકરો ત્રીજો એદવરડ ૧૩૭૭ની તા. ૨૪મી જાનેવારીએ પોતાના રાજ અમલનું પચાસમું વરસ જોવા પામ્યો હતો, અને તે બાદ ૫૦૦ વરસ નો ખાંચો નાખીને, ચાલુ સદીમાં ત્રીજા જ ચારલ્સ રાજાએ, તા. ૨૪ મી ઓક્ટોબર ૧૮૧૦ માં પોતાનું જુબાણી વરસ સમાપત કર્યું હતું, અને તે પછી પોણી સદીના અંતરે, મહારાણી વીક્ટોરીયાનું જુબાણી વરસ ચાલુ સાતમી અધવચમાં આગિર થશે.

મહારાણીનો જનમ-તેણીની નાનપણની
હંગી-તેણીનો રાજયાબીષેક.

ત્રેટ બરીટન અને આયરલેન્ડની રાણી
તથા હીન્ડસતાનની શેહેનશાહ્યાનું વીક્ટોરી

૨ નામદાર મહારાણી વીક્ટોરિયાના રાજનાં

યા એલેક્ઝાન્ડરીના, લનડનના કેનસીંગટન ના મહેલમાં તા. ૨૪ મી મે ૧૮૧૯ ના દી વસે જનમી હતી. ત્રીજા જયોરજ રાજનો ચોથો છોકરો એદવરડ દ્યુક આફ ક્રેંટ એ નામદારનો પીતા હતો અને પ્રીન સેસ વીક્ટોરીયા મેરી લુઇસા એ નામદારની માતા હતી. પ્રીનસેસ વીક્ટોરીયા લુઇસા સેક્સ કોબરગના દ્યુક ફ્રાન્સીસની છોકરી અને પ્રીન સ લીયોપોલડ જો પાછલથી બેલજીયમનો રાજા થયો હતો તેની બહેન થતી હતી. તેણી પેહેલાં લેનીનજનના પ્રીનસ એમીક ચારલસ સાથે પરણી હતી, જેના મરણ બાદ ડ્યુક આફ ક્રેંટ સાથે તેણીએ બીજીવાર લગન કર્યાં હતાં. મહારાણી તેણીનાં બીજાં લગનથી અવતરેલી એકપુરી દીકરી છે. જનમ વખતે, એ બાળક કદી ઇંગલંડની ગાદી ઉપર આવે, એવા સંભવ ધણો દુર દેખાતો હતો. ત્રીજો જયોરજ રાજ તે વેળા રાજ કરતો હતો, તેનો વડો પુત્ર જયોરજ પોતાના બાપનાં મનની માં હી હાલતને લીધે પેશકારનું કામ ચલાવતો હતો, અને તેની પછી તેના બાપએ ચોરક અને કલારસના દ્યુકો, રાજગાદીના વારેસોના હક ધરાવતા હતા. તા. ૨૩મી જાનેવારી ૧૮૨૦માં દ્યુક આફ ક્રેંટ, પોતાની છોકરી

ના જનમ પછી થોડે મહીને, મરણ પામ્યો, અને શાહજાદી વીક્ટોરીયાની કેળવણીનું કામ તેણીની માની દેખરેખ હેઠલ તેણીના ત્રીજા કાકા દયુક આફ નોરધમબરલેડની બાનુએ ચલાવ્યું હતું. બચપણનાં વરસો શાહજાદીએ કેનસીંગટનના મેહેલમાં મુખ્ય કરીને ગુજાર્યાં હતાં, પણ વારંવાર તેણી પોતાના મામા પ્રીનસ લીયોપોલડના ક્લેરમોન્ટના મેહેલમાં પરોણા તરીકે રહેતી હતી, અને મહારાણીના પોતાના જણાવયા પ્રમાણે, આ છેલ્લા મેહેલમાં તેણીનાં બચપણનાં સરવથો સુખી વરસો પસાર થયાં હતાં. એ ઊપરાંત હવા ફેરફાર કરવાનાં જીદાં જીદાં મથકોની સેઝગાહે પણ તેણી વારંવાર જતી હતી; અને શાહજાદી જે મ ઊમરે આવતી ગઇ, તેમ કેટલાક અંગ્રેજ ઊમરાવોના ગામડાંઓમાં આવેલા મેહેલોની મુલાકાતે જવા લાગી હતી. ૧૮૨૫ના એ માસમાં જ્યારે શાહજાદીનું છઠું વરસ ઊગયું, ત્યારે પારલામેંટે તેણીની માને, પોતાની દીકરીની નક્કી વય સુધી તેણીનાં ગુજરાન અને કેળવણીનો વધતો જતો ખર્ચ કરવાને, વરસ દહાડે રૂ૬૦,૦૦૦નું લવાજમ આપવાનું ઠરાવયું; તે પછી ૧૮૩૧ ના આગસ્ટ માસમાં, તાજનાં એક સંબંધીત વારસ તરીકેનાં

માન અને પદવીને અનુસરીને શાહજાદી રહેવાને શક્તીવાન થાય તે માટે, તેણીને માટે રૂ. ૧,૦૦,૦૦૦ની વધુ રકમ પારલામેંટે ડરાવી આપી. ઇંગ્લંડની દરબારમાં તેણીએ પેહેલીવાર જાહેર દેખાવ ૧૮૩૧ની તા. ૨૪મી ફેબ્રુઆરીએ દીધો હતો, જે વેલાએ રાણી એદીલડેએ ક “ડરાઈંગ રૂમ” બર્યો હતો. તા. ૨૪મી મે ૧૮૩૭માં તેણી પુખ્ત વયે પોહિંચી, ત્યારે સેંટ જોસના મહેલમાં દરબાર તરફથી મોટો “બાલ” આપવામાં આવ્યો, જે પ્રસંગે પેહેલીવાર તેણી પોતાની માના કરતાં વધારે જાંચી પદવીએ બીરાજતી થઈ. એથોલીલીયમ રાજ એજ વરસની તા. ૨૦મી જુનની સવારે મરણ પામ્યો, અને શાહજાદી વીક્ટોરીયા, જેણી તે વેલા ફક્ત અઠાર વરસની વયની હતી, તેણીને માટે રાજગાદીનો મારગ ખોલો થયો. તે વખતના વડા પ્રધાન લારડ મેલબોરનને, રાજનાં મરણથી, મહેલમાં ખોલાવી મંગાવવામાં આવ્યો, અને અગયાર કલાકે પ્રીવી કાઉન્સિલની એક સભા કેનસીંગ્ટનના મહેલમાં મળી, જે વેલા લારડ આનસેલરે રાણીને તેણીના આધીન સરસતાના સપત આપ્યા, અને તેના બદલામાં, હાજર રહેલા પ્રધાનો અને બીજા પ્રીવી

કાઉનસીલરોએ તે નામદારને તાબેદાર રહેવાના સોગંદ લીધા. તેણી જ્યારે રાજગાદીએ બેઠી, ત્યારે સાધારણ રીતે પરચવીની પ્રજાઓ, બલકે દરબારના રાજદવારીઓ અને તેની સાથે બીજા અતલકનો સંબંધ ધરાવનારાઓ તેણીના વીશે થોડીજ ખબર ધરાવતા હતા. મી. ગ્રેવીલ નામનો લખનાર જણાવે છે કે, જુવાન મહારાણીને તેણીની માતાએ એ આગમજ એટલા બધા એકાંતવાસમાં રાખી હતી—“તેણી કદી પોતાના સુવાના ઓરડાની બાહરે સુતી હતી નહીં, અને પોતાની માતા તથા ખેરનેસ લેફ્ટનન્ટ શીવાય બીજાં કોઈ પણ સાથ તેણી એકલી પડી નહીં હતી”—કે “તેણીની કોઈપણ ઓળખાણની સહીને, કેન સીંગટનની કોઈપણ સ્ત્રી ખીદમતગારને, બલકે તેણીની કાકી અને શિક્ષક દવેસ આફ નોરધમ્પ્ટરલેન્ડને પણ કસો ખયાલ હતો નહીં કે, તેણી કેવી વરતણીની છે અથવા કેવી વરતણીની થશે.” એવા જયોરજ તેમજ એવા વીલયમ રાજાઓના દરબારોએ જાંચી રીત બાતો માટે જાણીતા નહીં હતા, માટે મહારાણીની માએ પોતાનો છોકરીને તેમની નકારી અસરથી બંને એટલી દુર રાખવાનો ઇરાવ કીધો હતો.

૬ નામદાર મહારાણી વીક્ટોરિયાના રાજના

નામદાર મહારાણીને પારલામેંટ તરફથી
ઠરાવી આપવામાં આવેલું લવાજમ
તથા તેમની ખાનગી મીલકત.

મહારાણી ગાદીએ આવવા સાથે હેનો
વરના જરમન પ્રાંત અને ઇંગ્લંડ વચ્ચેનાં જો
ડાણુનો છેડો આવયો, કારણ કે એક સ્ત્રી
તરીકે હેનોવરના કાયદાની રૂયે તે નામદારનો
હક, એ પ્રાંત ઉપર ચાલી શક્યો નહી. તેણી
નો કાફો અરનેસ્ટ ડ્યુક આફ કમઅરલેંડ, જે
હેનોવરનાં રાજકુટુંબનો તેણીની પાછલનો
પુરૂષ વારસ હતો, તેના હાથમાં એ પ્રાંત ગયો.
ગાદીએ ખેસવા પછીના મહારાણીના સંબંધ
માં ત્રણ મોટા પ્રસંગો બન્યા હતા. પેહેલો,
તે નામદાર રાણી તરીકે જાહેર થવાનો, બીજો,
ઉમરાવોનો સભામાં તેણીએ પોતે પેહેલીવાર
તખ્ત ઉપર બીરાજ પારલામેંટને મુલતવી
રાખવાનું બજાવેલું કામ; અને ત્રીજો, જે
૧૮૩૮ ની તા. ૨૮ મી જુને બન્યો હતો,
તે તેણીએ તાજ પહેરવાને લગતો અદબા બ
રેલો આચ્છવ હતો. લારડ મેલબોરનના બી
અરલ પ્રધાન મંડલની બલામણુ ઉપરથી, ના
મદાર મહારાણીને મલકું જોડતું રાજકરતા
તરીકેનું વારસીક લવાજમ (આમની સભા

તરફથી ઠરાવવામાં આવેલી સીલિકટ કમીટીએ કીધેલા રીપોર્ટ ઉપરથી) રૂ. ૩૮,૫૦,૦૦૦ નું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું. એ ઠરાવને લગતા કાયદા વીશે મહારાણીએ તા. ૨૩ મી ડીસેમ્બર ૧૮૭૭માં બાહાલી આપી હતી. કાયદામાં લવાજમ વીશે લખતાં, તેને “નામદાર મહારાણીનાં કુટુંબના ગુજરાણુ, તથા શ્રેષ્ઠ ખરીદ ન અને આયરજંડનાં જોડાયલાં રાજ્યના તાજના મોબા તથા માનને ટકાવી રાખવા માટેનું” લવાજમ ગણવામાં આવ્યું છે. એજ કાયદાની રૂયે લવાજમનો ઊપયોગ કેવી રીતે કરવો તે પણ ઠરાવી આવ્યું છે. તે નીચે પ્રમાણે:—તીજેરી ખાતાના પ્રધાનોને રૂ. ૬,૦૦,૦૦૦ ની રકમ મહારાણીની ખાનગી થેલીમાં ભરવાનો હુકમ કરવામાં આવ્યો છે; અને રૂ. ૨૩,૧૨,૬૦૦ બાદશાહી કુટુંબના પગારો મળે, રૂ. ૪,૪૨,૪૦૦ નોકરોને ચાકરી છોડતાં આપવાનાં લવાજમો તથા પેનશનો મળે; તથા રૂ. ૧,૩૨,૦૦૦ બાદશાહી બખ્શેશ, દાણ અને ખાસ સેવાના બદલામાં આપવા મળે. જુદા રાખવાનું ફરમાવવામાં આવ્યું છે. એ ઊપરાંત બાકી રહેતી રૂ. ૬૩,૦૦૦ ની રકમ, મહારાણીની દરબારના સાધારણ ખર્ચના સંબંધમાં વાપરવાની છુટ મુકવામાં આવી છે.

૮ નામદાર મહારાણી વીક્ટોરિયાનાં રાજ્યાં

એજ કાયદાની રૂયે વહી એવી ગોઠવણ કરવામાં આવી છે કે, રાજકરતાનો ખરચ જો કોઈ પણ વરસમાં ૩૪૦,૦૦,૦૦૦ થી વધારે થાય, તો તેનો વીગતવાર હિસાબ ત્રીસ દીવસની મુદતમાં પારલામેન્ટ હજીર રજુ કરવો.

પારલામેન્ટે ઠરાવી આપેલા ઉપલા લવાજમ ઉપરાંત મહારાણીને લાન્કેસ્ટર પરગનાની દ્વેસ તરીકે આસરે ૩૪,૫૦,૦૦૦ ની આવક મળે છે. આ આવકની રકમ અલખ તે મુકરર ઠરાવી આપી નથી, અને તેમાં વરસો વરસ ફેરફાર થતો રહે છે; ૧૮૮૪માં, ૬૮ ખલા તરીકે, એ પરગનાની ચોખ્ખી આવક ૩૫,૮૭,૯૨૦ ની થઈ હતી. એજ પરગનામાં આપાત થતા વાઇન દારૂ ઉપર અસલના વખતથી લેવામાં આવતા વારસીક લવાજમ તરીકે, મહારાણીને ખીજ ૩૮,૦૩૦ મળે છે, અને ૩૧,૦૧૦ ની એક ખીજ વારસીક રકમ, ઈંગ્લેન્ડનાં અસલી વતનદારી ધોરણની રૂયે ચોક્કસ પ્રકારની હકસાહ તરીકે આપવામાં આવે છે. વળી જો મહેલોમાં નીમદાર મહારાણી જાયુક રહે છે, જેમાં તેણી થોડો થોડો વખત રહે છે, તથા જેમાં બાદશાહી કુટુંબ તથા ઊમરાવ વરગ માહેલા પેનશનપર રહેતા આસામીઓ વસે છે, તેમની પાછળ

થતા અરચ તરીકે સરૈરાસ ૩૩,૫૨,૪૯૦ ની રકમ; બાદશાહી સેલ કરવાની ઓટો માટે અને બીજા દરયાવરધી અરચોના રૂપયા ૩,૯૭,૩૨૦; અને બાદશાહી રસાલાના, બશ કરી અરચો, વગેરે માટે આસરે ૩૩,૧૧,૫૦૦ એ નામદારને મળે છે. એ પ્રમાણે, ૧૮૮૫ નાં વરસમાં નામદાર મહારાણીને ખાતે આ પવામાં આવેલી કુલે રકમ રૂ૫૬,૦૨,૦૩૦ ની થઈ હતી.

એ નામદારની ખાનગી મીલકતો ની વ્યક્તિ છે:- સકાટલંડનું એઅરદીનનું પરગનું, જેની બાડાં રૂપી આવક રૂ૨૩,૯૨૦ ની થાયછે; ઇંગલંડનું હેંપશાયર પરગનું જેની આવક રૂ૩૧,૦૦૦ ની; અને સરૈનું પરગનું, જેની આવક રૂ૬૯૦ ની ઉપજે છે. ૧૮૮૨ માં મહારાણીએ જંગલોના કમીશનરૈ કનૈલી કલેરમાંતની જગા રૂ૭,૪૦,૦૦૦ ની રકમે વેચાતી લીધી હતી. એ નામદારની વળી બીજી મીલકત જરમનીમાં કોઅરગ ખાતે છે, તેમજ પ્રીનસેસ હોટેલોહો તે જીને જરમનીના ખેડન શહેરમાં એક બંગલો વારસામાં આપયો છે.

૧૦ નામદાર મહારાણી વીક્ટોરિયાનાં રાજનાં

મહારાણીનાં લગન-તેમને થયલાં છોકરાં,
અને તેમનાં છોકરાંના છોકરાં-વડા શાહુ
જાદા તથા શાહુજીદીઓને મળતાં
લવાજમો.

૧૮૪૦ ની તા. ૧૬ મી જાનેવારીએ
મહારાણીએ પોતે પારલામેન્ટ ઊઘાડતાં, પોતા
ના પીત્રાદ્ય સેક્રેટોરિયરગગોથાના શાહુજી
દા આલખરટ સાથે પોતાના લગન કરવાનો
ધરાદો જાહેર કીધો હતો. તેણીએ જણાવ્યું કે,
“મારા આ કામથી મારા લોકોને લાભ તેમજ
મને સંસાર સુખ પ્રાપ્ત થશે.” રાણીએ પો
તાના પીત્રાદ્યને પેહેલીવાર ૧૮૩૬માં જોયો હતો.
તે લગભગ તેમનીજ ઊંમરનો હતો. અરખર
કહીયે તો રાણી તેના કરતાં ત્રણ મહીના અ
ને બેથી ત્રણ દીવસ વડાં હતાં. તેમનાં લ
ગન ૧૮૪૦ ની તા. ૧૦ મી ફેબ્રુઆરીએ
થયાં હતાં. શાહુજીદા આલખરટને એ આગ
મજ તા. ૨૭મી જાનેવારીએ રૂ. ૩૦,૦૦,૦૦૦
નું વરસાણુ ખાંધી આપવામાં આવ્યું
હતું. એ લગનથી ચાર છોકરા અને પાં
ચ છોકરીઓ જનમી હતી:—૧જું છોકરું
વીક્ટોરીઆ એદીલડ મેરી લુઇસા હતી, જેણી
તા. ૨૧ મી નવેમ્બર ૧૮૪૦માં જનમી હ
તી, અને તા. ૨૫ મી જાનેવારી ૧૮૫૮ માં

જનમનીના હાલના પાટવીકુંવર ફરેદરીક વી
લયમ સાથે પરણી હતી. ૨ જુ' બચું આલખ
૨૪ એદવરડ પ્રીનસ આફ વેલસ હતો, જે
તા. ૯ મી નવેમ્બર ૧૮૪૧ માં જનમયો હતો,
અને ૧૮૬૩ ની તા. ૧૦ મી મારચે
ડેનમારકના રાજા નવમા કરીસચીયનની વડી
છોકરી શાહબદી આલેકઝાન્ડરા સાથે પરણ
યો હતો. ૩ જુ', આલીસ મોડ મેરી હતી,
જેણી ૧૮૪૩ ની તા. ૨૫મી એપ્રિલે જનમી
હતી, ૧૮૬૨ની તા. ૧લી જુલાઈએ હેસે દારમ
સટાટના ગરાંડ ડ્યુક થોથા લુઇસ સાથે પર
ણી હતી, અને ૧૮૭૮ ની તા. ૧૪ મી ડી
સેમ્બરે મરણ પામી હતી. ૪ થું, આલફ્રેડ
અરનેસ્ટ આલખરટ ડ્યુક આફ એદીનબરો
હતો, જે ૧૮૪૪ની તા. ૬ ડી આગસ્ટે
જનમયો હતો, અને ૧૮૭૪ ની તા. ૨૩
મી જાનેવારીએ રશીઆના માજ શહેનશાહ
ની એકપુરી છોકરી ગરાંડ દયેસ મેરી સા
થે પરણ્યો હતો. ૫ થું, હેલીના આગસ્ટા
વીક્ટોરીયા હતી, જેણી ૧૮૪૬ ની તા. ૨૫
મી મેએ જનમી હતી, અને ૧૮૬૬ ની
તા. ૫ મી જુલાઈએ શલેસવીગ હોલસ્ટીન
ના પ્રીનસ ફરેદરીક કરીસચીયન સાથે પરણી
હતી. ૬ થું, લુઇસ કેરોલીન આલખરટ હતી,

૧૨ નામદાર મહારાણી વીક્ટોરિયાનાં રાજનાં

જેણી ૧૮૪૮ ની તા. ૧૮ મી મારચે જનમી હતી, અને ૧૮૭૧ની તા. ૨૧ મી મારચે જોન મારકવીસ આફ લોરન સાથે પરણી હતી. ૭મું, આરથર વીલયમ પેટ્રીક આલખરટ દ્યુક આફ કોનાટ હતો, જે તા. ૧લી મે ૧૮૫૦ના દીવ સે જનમયો હતો અને તા. ૧૩મી મારચ ૧૮૭૯ ના દીવસે પર્શીયાના મરનાર પ્રીનસ ફ્રેદરીક આરલસની છોકરી પ્રીનસેસ લુહસ મારગરેટ સાથે પરણ્યો હતો. ૮મું, લીયોપોલડ જ્યોરજ દનકન આલખરટ દ્યુક આફ આલખની હતો, જે ૧૮૫૩ ની તા. ૭મી એપ્રિલે જનમયો હતો, ૧૮૮૨ની તા. ૨૭ મી એપ્રિલે વાલડેક પીરમાંતની છોકરી પ્રીનસેસ હેલન સાથે પરણ્યો હતો, અને ૧૮૮૪ ની તા. ૨૮મી મારચે મરણ પામ્યો હતો. ૯મું, બીએલોસ મેરી વાક્ટોરીયા ફ્રીયોદાર હતી, જેણી ૧૮૫૭ની તા. ૧૪મી એપ્રિલે જનમી હતી, અને ૧૮૮૫ ની તા. ૨૩મી જુલાઈએ બેટનખરગના પ્રીનસ હેનરી તે બલ ગેરીયાના માછ રાજકરતા, પ્રીનસ એલેક્ઝાન્ડરના બાહ સાથે પરણી હતી. •

વડી શાહજહાને આઠ છોકરાં થયાં છે. પાટવીકુંવર નામદાર પ્રીનસ આફ વેલસને પાંચ બચ્ચાંની વફા થઈ છે, જેઓમાં વડો

પુત્ર પ્રીતસ આજખરટ વીકટર કરીસચયન એ
 ૬૫૨૬ ૨૩ વરસની ઉમરનો છે; બીજો પુત્ર,
 જ્યોત્સ કૃષ્ણદરીક અરનેસત આજખરટ ૨૨
 વરસનો છે; વડી છોકરાં, લુહસ વીકટોરીયા
 એલેક્ઝાન્ડરા દાગમાર ૨૦ વરસની; બીજી
 છોકરી, વીકટોરીયા એલેક્ઝાન્ડરા એલગા
 ૧૯ વરસની; અને ત્રીજી, મોડ ચારલોટ મે
 રી વીકટોરીયા ૧૮ વરસની વયની છે. શાહ
 જાદી એલીસ પોતાની પાછલ સાત છોકરાં
 મુકી મરણ પામી છે. મહારાણીના બીજા પુ
 ત્ર ૬૫૬ આફ્રે એદીનખરોને પાંચ છોકરાં
 છે. શાહજાદી હેલીનાને પણ પાંચ છોકરાંની
 બહેનસ થઈ છે પણ તેણીની બહેન શાહજા
 દી લુહસને હજી કસું ફરજદ થયું નથી. ના
 મદાર ૬૫૬ આફ્રે કોનાટ, મુંબઈના હાલના સે
 નાધીપતીને ત્રણ છોકરાં થયાં છે. તેનો બાઈ
 મરુનાર ૬૫૬ આફ્રે આજખની પોતાની પાછ
 લ એ છોકરાં મુકી ગયો છે. શાહજાદી બીએ
 ત્રીસ, જે હોહોડ વરસ થયું પચીસ છે, તેણીને
 ચેટે ગયે વરસે એક પુત્રનો જન્મ થયો છે.

નામદાર મહારાણીને પારલામેન્ટ તરફથી
 ઠરાવી આપવામાં આવેલાં ૩૩૮,૫૦,૦૦૦ નાં
 લવાજમમાંથી, તે નામદારનાં કુટુંબીઓને ની
 એ પ્રમાણે વરસાણ આપવામાં આવે છે:-૬૫૬

૧૪ નામદાર મહારાણી વીક્ટોરિયાનાં રાજનાં

આફ્રિકા એફીનપરોને, રૂ.૨,૫૦,૦૦૦; દયુક આફ્રિકાનાટને, રૂ.૨,૫૦,૦૦૦; પર્શીયાની સાહુજી ફરેદરીક વીલીયમ (વડી શાહુજી)ને, રૂ.૫૦,૦૦૦; સલેસવીગ હોલસટીનની શાહુજી ફરીસચ્ચન (શાહુજી હેલીના)ને, રૂ.૬૦,૦૦૦; પ્રીનસેસ લુઇસ તે મારશયનેસ આફ્રિકાનારને, રૂ.૬૦,૦૦૦; પ્રીનસેસ હેનરી (પીએમ્પ્રીસ)ને, રૂ.૬૦,૦૦૦; દયેસ આફ્રિકા કેમપરોજને, રૂ.૬૦,૦૦૦; મેક્સેનપરગ સ્વેલીટઝની ગ્રાંડ દયેસને, રૂ.૩૦,૦૦૦; પ્રીનસેસ આફ્રિકા (આગની કેમપરોજની પ્રીનસેસ મેરી)ને, રૂ.૫૦,૦૦૦; દયુક આફ્રિકા કેમપરોજને, રૂ.૫૦,૦૦૦; અને મરનાર દયુક આફ્રિકા આલબનીની વીધવાને, રૂ.૬૦,૦૦૦. પાટવી કુંવર નામદાર પ્રીનસ આફ્રિકા વેલસને પારલામેન્ટના એક કાયદાની રૂ.૩૪,૦૦,૦૦૦ નું વારસીક લવાજમ આપવામાં આવેછે. તે ઊપરાંત કોર નવાલ ગરગણાની મેહેસુલ પણ તેને મૂલેછે, જેની નકી કીમત ૧૮૮૪માં રૂ.૧૦,૩૧,૩૩૦ ની હતી. તે નામદારની બાનુને એજ કાયદાની રૂ.૩૧,૦૦,૦૦૦ નું વરસાણ મળેછે; વીધવા તરીકે તેણીને રૂ.૩,૦૦,૦૦૦ ની રકમ આપવા નું ઠરાવવામાં આવ્યું છે. બાદશાહી કુટુંબી એને આપવામાં આવતી એકંદર રકમ વરસે વરસ રૂ.૧૭,૮૦,૦૦૦ ની થાયછે.

હારડ મેલખોરનનો લીખરલ વડા પ્રધાન
તરીકેનો અમલ, ૧૮૩૭ થી ૧૮૪૧-
કેનેડાનો મામલો.

માહારાણી જ્યારે રાજગાદી ઉપર આ
વયાં, ત્યારે વડા પ્રધાનનો અધીકાર હારડ
મેલખોરન અલાવતો હતો. તે એક મોટો
રાજદવારી નહીં હતો, તોપણ તે દયાળુ અને
ઉદાર દીલનો હતો, અને તેથી તે મહારાણી
નો વીસવાસુ સલાહકાર થઈ પડ્યો. પારલા
મેન્ટ પેહેલીવાર ૧૮૩૭ની તા. ૨૦મી નવેમ
બરે મળી, અને ૧૮૩૮ ની તા. ૧લી ફેબ્રુ
રવારી ઉપર મુલતવી રાખવામાં આવી હતી.
પણ ઊતર અમેરીકાની ઊતરે આવેલા કેને
ડા દેશના દક્ષીણ પ્રાંતમાં, ફ્રેંચ અથવા પ્ર
ન્સ પક્ષની ઊસકેરણીથી બળવો ફાટી નીકળ
યો, અને પારલામેન્ટને તા. ૧૬મી જાનેવા
રીએ પાછી મળવાની ફરજ પડી. બળવાને ઉ
તાવલે દાખી દેવામાં આવ્યો, અને હારડ
દરહામ નામના ઉમરાવને એ પ્રતિનો રાજવ
હીવટ બચીવમાં કેવી રીતે અલાવવો તે વીશે
એક સારી યોજના ઘડી કાઢાડવાને તયાં મો
કલ્મ આપવામાં આવ્યો. પરીણામે કેનેડાના
ઉતર તથા દક્ષીણ પ્રાંતોને ૧૮૪૦ માં જોડી
નાખવામાં આવ્યા, અને તે વખતથી તયાં

૧૬ નામદાર મહારાણી વીક્ટોરિયાના રાજનાં

અસંતોષ અને બળવાનો લગભગ છેડો
આવી ગયો. ૧૮૬૭માં કેનેડા અને અરીટીશ
નારથ અમેરીકાના (ન્યુફાન્સલેન્ડ શીવાય)
બીજા પ્રાંતોને સાથે જોડી નાખવામાં આવ
યા, અને તેમને દામીનીયન આફ કેનેડાનું
નામ મળ્યું.

હારડ મેલબોરનનો અમલ-સવદેશ
ખાતાંનો ઘરેખાર.

મહારાણીનાં રાજની શુરૂઆતમાં (૧૮૩૭
-૩૯ મા) ઈંગ્લેન્ડમાં સઘણ ડેકાણે રેલવે સ
ડેકો બંધાડવાનું કામ ધમધોકાર ચાલ્યું.
૧૮૩૮ માં વીજલીક તારના દોરડાં નાખવી
માં આવ્યાં. એજ વરસમાં આયલેન્ડનીક મ
હાસાગર એલંગી અમેરીકા જનારાં વાહાણો
એ વરાલનો બિપયોગ કરવાની શરૂઆત કરેલ
સાથે કીધી. ૧૮૪૦માં એક પેની (પે ક્વીયા)ના
ખરચે ટપાલ મારફતે કાગળો લખ જવાની
ચોજના અમલમાં મુકવામાં આવી. પાસ્ટીક
મહાસાગરમાં આવેલા ન્યુઝીલેન્ડના ટાપુમાં
અંગ્રેજોએ ૧૮૩૯ માં એક સંસ્થાનું વસાવ
યું, અને ૧૮૪૦ ના ફેબ્રુઆરીમાં પેતાંગીના
કોલકરારથી એ ટાપુ અંગ્રેજોના કબજામાં આ
વ્યો. એજ વરસમાં આસ્ટ્રેલિયા ખાતે અંગ્રે
જ ગુનેહગારોને જનમ દેશનીકાલ કાહાડ

વાની રૂઢીનો અટકાવ કરવામાં આવ્યો, અને તેથી એ ટાપુ અથવા ખંડની બમીષનો આખા દીનો પાયો મજબુત થયો. જુદી જુદી જાતના અપરાધો માટે માતની સજા નહીં કરવાનો કાયદો એ વરસમાં પસાર કરવામાં આવ્યો હતો. ઇંગલંડનાં ગરીબ અને મેહનતુ વરગોની સંધી તી વીંચે પુછપરછ કરવી એ વખતે ચાલુ થઈ હતી. પ્રજાને કેળવણી આપવાને લગતી એક યોજના ૧૮૩૪ માં શુરૂ થઈ, અને નીચાળો ઉભી કરવાના ખર્ચ માટે એક નાની વારસીક બક્ષેસ સરકાર તરફથી આપતી કરવામાં આવી. પાછલથી એ યોજનામાં વધારો કરતા જઈ, કેળવણી સંબંધી કામો માટે પ્રીવી કાઉન્સીલની એક કમીટી નેમવામાં આવી, અને કેળવણી સંબંધી બક્ષેસોની રકમમાં મકમપણે વધારો કરવામાં આવ્યો. આયરલંડ માં “તાઈલ” નામનો ચોક્કસ કર આપવાનાં સંબંધમાં બચકર બજેડાઓ ઊભા થયાથી, ૧૮૩૮ માં એ કર કાણડી નાખીને તેની જગાએ જમીનનો કર નાખવામાં આવ્યો. એજ વરસમાં “ગરીબોને લગતો એક કાયદો,” અને એ વરસ પછી મધુનીસોપાલીટીઓ ના સુધારાને લગતો કાયદો પસાર કરવામાં આવ્યો. પણ બારડ મેલબોરનનું પ્રધાનમંડ

૧૮ નામદાર મહારાણી વીક્ટોરિયાનાં રાજનાં

લ એ રીતે, ઉપલાં અને ખીજાં ફેટલાંક ફા
વદાકારક કામો બજાવવામાં જો કે કતેલુ પા
મધું હતું, તોપણ તેણે પ્રજાનો વીસવાસ
મજબૂતો નહીં. કારણનાઓમાં કામ કરનારા
લેદોની સંખ્યાની અફસોસકારક હતી, જેના
પરોણામમાં “ચાર્ટીસ્ટ”ના નામથી પોતાને
ઓળખાવનારા ફેટલાક શખસોએ ઉસફેરણી
ચલાવવા માંડી, અને મધ્યમ સંખ્યાનીના વર
ગો ભિગા પોતાને પણ એકસરખા રાજદ
વારી હેઠા મલે એવી માગણી તેઓએ કીધી.
૧૮૩૮ થી ૧૮૪૮ સુધીનાં દશ વરસો સુધી
આ ઉસફેરણીથી ઇંગ્લંડ હલીપલી રહ્યું.
હારડમેલબોરનની પ્રદેશ ખાતાંની રાજનીતી
ચીન સાથની લડાઈ-આફગાન લડાઈ.

સવદેશ ખાતાંની એવી મુશ્કેલીઓમાં
પ્રદેશ ખાતાંની મુશ્કેલીઓ ઉમેરાઈ. ૧૮૩૯
માં ચીન સાથ લડાઈ છેડવામાં આવી. પો
તાનાં રાજમાં અફઘાની દાણચોરી ચાલવા
દેવાનું ચીને કબ્જલ મુખ્ય નહીં, અને તેની
સામે લડાઈ જાહેર કરવામાં આવી. એજ વ
રસમાં અફઘાનીસતાનમાં કાબુલને કબજો
લેવામાં આવ્યો, અને એ વરસ થયાં નહીં
કે, આફઘાનોએ બજાવેા ઊઠાવ્યો, અને બ્લા
ઈબરની પાસમાં એક આખું અંગ્રેજ લશ
કર માર્યું ગયું.

સર રાખરટ પીલનાં કનસરવેટીવ પ્રધાન
મંડળનો અમલ, ૧૮૪૧-૧૮૪૬-પ્રદેશ
ખાતાનો કારોબાર-ચીન સાથે સુલેહ-
સીંખ લોકો સાથેની લડાઈ.

૧૮૪૧ માં આમની સભાના અધીકારીઓનાં ચુંટણી થઈ, અને કનસરવેટીવા સર રાખરટ પીલના વડપણ હેઠલ અમલ ઊપર આવયા. નવાં પ્રધાન મંડળના સંબંધમાં એવી આશા બાંધવામાં આવી હતી કે, સર રાખરટ પીલની નાણા સંબંધી બાબતોની બાહોશીને લીધે, દેશનો માહેલો કારોબાર, અને વીશેષ કરીને ખેતીવાડી કરનારા છલાઓની સહીતી, ઊતાવલે સુધારવામાં આવશે. પરંતુ ખાતેની રાજનીતીમાં સરકાર ફતેહ પામી ચીન સાથે સુલેહ કરવામાં આવી, અને તેના કોલકરારની રૂયે તે દેશે યુરોપયન વેપારીઓ માટે બીજાં પાંચ બંદરો ખોલાં મુક્યાં. અફઘાનીસતાનમાં કાબુલ ખાતે અંગ્રેજોને ખમવાં પડેલાં આફઘાનું વેર જીતરલ પોલોકની સરદારી હેઠલ લેવામાં આવ્યું. હિંદુસ્તાનમાં સીંધ પ્રાંતને અંગ્રેજ રાજ સાથે જોડી નખવામાં આવ્યો. ૧૮૪૫ માં હિંદુસ્તાનમાં વડપણ મેળવવાને અંગ્રેજોએ દેશીઓ સાથે નવી લડાઈઓ શુર કીધી. મુખ્ય ૬

૨૦ નામદાર મહારાણી વીક્ટોરિયાના રાજના

રીને સીખ લેફ્ટી સાથે લડાઈ ચાલી, અને તેમને મુદ્દી, ફીરોઝશાહ અને સોબરાઓના નીં મોટી લડાઈઓથી જીર કરવામાં આવ્યા. ૧૮૪૬ ની તા. ૯મી મારચે તેમની સાથે સુલેહના કરાર કરવામાં આવ્યા, જેની રૂપે સરહદ નદીની દક્ષીણ તરફનો જિલ્લો અને જલંદર દોઆબ અંગ્રેજોને મળ્યો; વળી તે નીં રૂપે કાશ્મીરનો પ્રાંત, જમુના જિલ્લો પ્રદેશ અને અરધો કરોડ રૂપયા લડાઈના ખર્ચ તરફે લેવાની ગોઠવણ કરવામાં આવી હતી. મહારાણી તથા તેમનાં કુટુંબની ૧૮૪૧થી ૧૮૪૬ સુધીની અંગત હકીકત.

૧૮૪૧ ની તા. ૯ મી નવેમ્બરે પ્રીત સ આફ વેલસનો જનમ થયો. પશ્ચિમી રાજ ફરૈદરીક વીલીયમ, જે તેના એક ધરમ બાપ થયો હતો, તે તેને ખરીસટી ધરમમાં લેવાની ફીરયા વેઝા હાજર થવાને ૧૮૪૨ ની તા. ૨૫ મી જાન્યુઆરીએ ઇંગ્લંડ આવડ્યો હતો. એજ વરસના આગસ્ટ માસની આખે રીએ નામદાર મહારાણી અને પ્રીતસ આલ ખરટે જોટો દુધ નામના મિહેલમાં ફોર્મસના રાજા લુહા ફીલીપની મુલાકાત લીધી હતી. સપ્ટેમ્બરમાં તેઓએ છ દીવસ સુધી બેલજીયમમાં મુસાફરી લીધી. નવેમ્બરમાં નામદાર મહારાણી

રાણી વડા પ્રધાન સર રાખરટ પીનની મુલાકાતે દરેટન મેનર ખાતે ગયાં; તે વેલા પ્રીનસ આલખરટ ખરમીગામ ખાતે ગયો. દરેટન મેનરથી બાદશાહી રસાલો પ્રથમ એટસવરથ ખાતે અને તે પછી બેલવાપરના મેહેલની મુલાકાતે ગયો. ૧૮૪૪ના જુન માસમાં રૂશયન શેહેનશાહ નીકલસે મહારાણીની અચ્ચુચી મુલાકાત લીધી. ખીજ એક બાદશાહી મુલાકાત પર્શીયાના પાઠવીકુંવર (હાલના જરમનીના શેહેનશાહ) તરફથી આગસ્ટમાં થઈ હતી. તે પછી એ શાહજાદાએ ઇંગલંડની ચારવાર મુલાકાત લીધી હતી, અને ૧૮૫૮ માં તેના છોકરાના નામદાર મહારાણીની વડી છોકરી સાથે લગન કરવામાં આવ્યાં હતાં. આક ટોખરમાં ફરાનસના રાજા લુઈ ફીલીપે મહારાણીને વીંડસરના મેહેલમાં વળતી મુલાકાત આપી. ૧૮૪૬ માં નામદાર મહારાણી તથા તેણીની જાન્યાર્યારે વાહટના ટાપુમાં એસખરનની મીલકત ખરીદ લીધી હતી. આગસ્ટમાં તેઓ ત્રણ અઢવાડીયાં સુધી જરમનીની મુલાકાતે ગયાં, જેના મુખ્ય હેતુ પ્રીનસ આલખરટે પોતાની જુવાની જે દેખાવો વચ્ચે પસાર લીધી હતી તે જોવાનો હતો. ત્યાંથી પાછાં ફરતાં તેઓ અંતવરપ થઈને ગોથા ખાતે ગયાં હતાં,

૨૨ નામદાર મહારાણી વીક્ટોરિયાના રાજનાં

જ્યાં બેલજીયમના રાજ તથા રાણીએ તેમને
આવકાર આપ્યો હતો. ઇંગ્લંડ પાછા
ફરવાના મારગમાં તેઓ ત્રેપોરટ ખાતે જઈ
પોંહેંચ્યાં, જ્યાં ફ્રાન્સના રાજ્ય હુઈ ફીલીપે
તેમની મુલાકાત લીધી હતી.

સર રાખરટ પીલનો સંવેદનશીલ ખાતાનો કારો
ખાર-દેનીયલ એકોનેલની ઇંગ્લંડ અને
આયરલંડ વચ્ચેનું જોડાણ રદ કરાવવાની
કોશિશ-અનાજને લગતા કાયદાઓ-
આયરલંડને દખાણમાં રાખવાનો
કાયદો અને સરકારની હાર.

૧૮૪૩ માં દેનીયલ એકોનેલ નામનાં

જાણીતા આયરીશ ઇંગ્લંડ તથા આયરલંડ
વચ્ચેનું જોડાણ રદ કરવાની જાહેરાત કોશિશ
ચલાવી હતી; પણ તા. ૩ જુન ૧૮૪૩ના રોજ
લોનતારફ ખાતે તેણે મેજવવા ધારેલી રાક્ષ
સી સભાને અટકાવવામાં આવ્યાથી તેનું બ
જ ભાગો પડ્યું. સર રાખરટના અમલનું
બીજું કામ અનાજને લગતા કાયદાઓ રદ
કરવાનું હતું. ૧૮૪૧ માં જ્યારે તે. પ્રધાન
પદ પામ્યો, ત્યારે તેનો હેતુ એ કાયદાઓને
ટકાવી રાખવાનો હતો, પણ ૧૮૪૬માં તેણે તે
કાણી નાખ્યા. પ્રથમ તેણે અનાજના સં
બંધમાં આપાત જગતની ફરવાયા કરે એ

વી યોજના ઘડી કાઢાડી, જેની રૂપે અનાજની કીમત હલકી થતાં પરદેશી* અનાજ દેશમાં આવવાથી ખાતેલ થતો હતો, અને જ્યાં તે તેના બાવ વધારે ઊંચા થતા, ત્યારે તે દેશમાં દાખલ થવા પામતો હતો. ૧૮૪૫ ના સરકારી આવક અરજનાં સરવાલામાં તેણે જ ગાતવાળી ૮૧૩ વસતુઓ માહેલી ૪૩૦ ઊપરની જગાત કાઢાડી નાખી, અને એ રીતે સવદેશી વેપારને ખચાવની હાલતમાં રાખવાના નીયમને આડકતરી રીતે છોડી દીધો. પારલામંટની બાહર અનાજની સામેનો એક પક્ષ ઊભો થયો, જેના મુખ્ય બોલનારાઓ રીચરડ કાપ્પન અને જન બ્રાહ્મ હતા. આયાત થતી ખોરાકીની વસતુઓને જગાતમાંથી સદંતર મોકળી કરવાની તરફેણમાં તેઓએ નહીં તોડી શકાય એવી તકરારો રજૂ કરી. અંતે સર રાખરટ પીલે તકરારને શરૂ થઈને, તેમજ આયરલેન્ડ ખાતે પડેલા એક દુકાલ માટે જોગવાઈ કરવાની મુશ્કેલી જોઈને, અનાજ ઉપરની આયાત જગાત ૧૮૪૬ માં કાઢાડી નાખી. પણ જે દીવસે (તા. ૨૫ મી. જુન) એ જગાત કાઢાડી નાખવાને લગતો ધારાનો અરડો ઉભરાવોની સભામાં ત્રીણવાર વંચાયો, તેજ દીવસે સર રાખરટ પી

૨૪ નામદાર મહારાણી વીક્ટોરિયાનાં રાજનાં

લગ્નું પ્રધાન મંડલ, આયરલેન્ડને દુબાઇમાં રાખવાને લગતા ધારાના અરડા ઉપર મત લેવાતાં, હાર પામ્યું, અને તેથી તેણે પોતાના આધાનું રાજીનામું આપ્યું. પીલના અમલના સરવથી અગતનાં કામો નીચલાં હતાં:-૧૮૪૨ માં, સ્ત્રીઓ અને છોકરીઓને ખાણોમાં કામ લગાડવાની મનાઈ કરવાનો ધારો, અને ૧૮૪૪ માં કારખાનાઓને લગતો કાયદો તેણે પસાર કરી દેવાનો. આયાત જગતમાં ઘટાડો કરવાને શક્તિવાન થવા માટે તેનો સરકારે ૧૮૪૨ માં ફરી એકવાર પ્રજા ઉપર આવકનો કર નાખીયો હતો.

લાર્ડ જન રસલનો લીઅરલ પ્રધાન તરીકેનો અમલ, ૧૮૪૬-૧૮૫૩-પ્રદેશખાતાંનો કારો ખાર-સીપ લોકો સાથની લડાઈ-પંજાબનું બેડાલુ-ફરાનસ તરફથી હુમલાની ધમકી-અરમાની લડાઈ.

સર રાખરટ પીલના પ્રધાન મંડલે ૧૮૪૬ ના જુન માસમાં પોતાનો આધો છોડ્યાથી, લાર્ડ જન રસલ લીઅરલ વડા પ્રધાન તરીકે આધો ઉપર આવ્યો. તેના અમલમાં અસર કરીને ૧૮૪૮ નું વરસ યુરોપના રાજકરતાઓ માટે મોટા જોખમનું વરસ હતું. ફરાનસમાં ખલલો થયો, અને તેનો દાખલો પકડીને હત

લી, આસ્ત્રીયા અને જરમનીમાં બજેડાઓ ફાટી નીકળ્યા. ૧૮૪૯ માં હોંદુસતાનમાં સીપ્પ લોકો સાથે બીજી લડાઈ બની થઈ, જેનો છેડો ૧૮૪૯ ની તા. ૬ ડી ફેબ્રુઆરીએ ગુજરાત ની લડાઈમાં અંગ્રેજોએ મેળવેલી ક્ષેત્રથી આ વયો. તે પછીના મારચની તા. ૨૯ મીએ પંજાબ પ્રાંતને અંગ્રેજી રાજ સાથે જોડી ના બવામાં આવ્યો. ૧૮૫૧ માં હુંગેરી દેશનો નામીયો દેશીતકારી અને વકતા લુઈસ કોસ થ ઇંગ્લંડ આવ્યો અને પોતાના દેશની અને પોતાની પ્રજાની સવતંત્રતાની હિમાયતમાં દીલ ગિસકેરનારાં ભાષણો કીધાં. ૧૮૫૨ નું વરસ ઇંગ્લંડમાં જોડી લાગણી અને ગિસકેરણી ફેલાવનારું હતું. દરેક ઢેકાણે લશ્કરી જુસો દેખાતો હતો. ફ્રાન્સ ઇંગ્લંડ ઉપર હુમલો કરવાની ધમકી આપતું હતું. વાલંટીયરોનું લશ્કર ઉભું કરવાની યોજના ઇંગ્લંડમાં એક દમ જનમ પામી; વરસની શુરૂઆતમાં સરકારે તેને બહાલી આપી, અને તે પછીથી ઇંગ્લંડની પ્રજાને લગતો એક જાથુક યોજના તરીકે તે કાયમ રહી છે. ૧૮૫૦ થી ૧૮૫૩ સુધી દક્ષીણ આફ્રીકામાં કાફીર લોકો સાથે લડાઈ ચાલી હતી. ખરમા સાથે ૧૮૫૨ માં એક નવી લડાઈ બીડી, જેનાં પરીણામે એ વ

૨૬ નામદાર મહારાણી વીક્ટોરિયાના રાજના

રસના ડીસેમ્બર માસમાં પેગુના પ્રાંત અંગ્રેજ
રાજ સાથે જોડી નાખવામાં આવ્યો.

ભારડ જન રસલનો સ્વદેશ ખાતાંનો
કારોબાર-વેપારને લગતા કાયદાઓ-દેની
ચલ ઓકોનલગું મરણુ-વેપાર તથા નાણાં
સંબંધી મંદી-ચારતીસતોણું હુલડ-
લનડનગું મોટું પ્રદરશન-ઈંગલંડમાં
કેથલીક ધરમ સ્થાપવાની કોશિશ-
નામીચા પુરૂષોણું મરણુ.

આયરલંડમાં પટેટાનો પાક નીષફળ ગ
યાથી ૧૮૪૬ થી ૧૮૪૮ સુધી ચાલેલા દુકા
લે ભારડ જન રસલગું પ્રથમ સપ્તગું ધ્યાન
રોકી રાખ્યું હતું. તોપણ સર રાખરટ પીલે
સ્થાપેલા સવતંત્ર વેપારના કાનુનને તેણે ઠ
કાવી રાખ્યો હતો. ૧૮૪૬ માં તેણે ઇંગલં
ડનાં ખાંડનાં ખજારો પરદેશી તેમજ સંસ
થાનીક માલ મટે ઝોલાં મુક્યાં. ૧૮૪૭ માં
તેણે સમુદરમાં મુસાફરી કરવાને લગતા કાયદા
ઓ કાણાડી નાખ્યા, જ્યથી ઇંગલંડનો વેપારી
પોતાના માલની લાવલપણમાં પરદેશી વાણ
ણા અને ખલાસીઓનો ઊપયોગ કરવાને
શક્તીવાન થયો. નામીચો આયરીશ વડો, જે
ણે ઇંગલંડ તથા આયરલંડ વચ્ચેનાં જોડાણ
ને ૨૬ કરાવવાની જખરી કોશિશ ૧૮૪૩ માં

કીધી હતી, તે રામ ખાતે જતાં મારગમાં
જેનોઆમાં ૧૮૪૭ની તા. ૧૫મી મેએ મરણ
પામયો. ૧૮૪૮ માં યુરોપમાં બળવાઓથી
ઉભી થયેલી મુશ્કેલીઓ સાથે ઇંગ્લંડને પો
તાને ઓછા ઉતરેલા પાક અને વેપાર તથા
નાણા સંબંધી મંદીથી ખમવું પડ્યું હતું.
એ વરસમાં મેડેનનું વરગના ગરીબ લોકોએ
મધ્યમ સથીતીના વરગો સાથે સરખા રાજ
દવારી હોકા મેળવવાની જે ઉશ્કેરણી ચલાવી
હતી, અને જેને “ ચાર્ટીસ્ટોનું હુલડ ”
નું નામ મળ્યું હતું, તે ફરી એકવાર જાગી
ઊઠી, પણ તેને શેવટની દાખી દેવામાં આવી.
એજ વરસમાં આયરલંડના પ્રાતેસતંટ વરત
માનપત્રો લખનારાઓ અને ગ્રંથકારોએ સ
મીય ઓખરાયન અને મીધર નામના આગે
વાનોની સરદારી હેઠલ, અને પોતાને “ જ્યુ
વાન આયરલંડ ” અથવા આયરલંડના જ્યુ
વાનીયાઓ તરીકે ઓળખાવીને, બળવો કર
વાની કોશિશ કીધી, પણ તે નીષફળ ગઈ.

૧૮૪૯માં યુરોપના બીજા દેશો બલવા
ની ઉશ્કેરણીથી હજી હલીમલી રહ્યાં હતાં, ત
યારે ઇંગ્લંડનો વેપાર અને ઉદ્યોગ હલવે હ
લવે સુધરતો જતો હતો, મજૂરીની કીમત વ
ધતી જતી હતી, અને ચાર્ટીસ્ટોએ ઊંસ

કેરેલી લોકોની બેઠીલીનો છેડો આવતો હતો. આયરલેન્ડમાં પણ થોડા વખત માટે શાંતી ફેલાઈ હતી. એજ વરસમાં લનડન ખાતે મા દુ' દેશ પ્રદેશનું સંયુક્તસ્થાન ભરવાની યોજના મહારાણીના ભરથાર પ્રીનસ આલખરે મી૦ હેનરી કોક્ષની સંમતીથી ઊભી કીધી હતી. ૧૮૫૦ અને ૧૮૫૧ માં, રૌમના પોપ નવમા પાયસે ઇંગલેન્ડ ખાતે કૃથલીક ધરમ પાછો સ્થાપવાની કોશિશ ચલાવી, જેને મજબુતીથી દાખી નાખવામાં આવી. ૧૮૫૧ની તા. ૧ લી મેએ લનડનના હાઇડ પારકમાં માદુ' દુ' શપ્રદેશનું પ્રદર્શન ખોલું મુકવામાં આવ્યું. નવુ સાઉથ વેલ્સ અને વીક્ટોરીયાના અંગ્રેજ સંસ્થાનો ખાતે સોનાની ખાણ હાથ લાગી, જેથી તેમની આખાદીમાં પુષ્કળ વધારો થયો. ૧૮૫૩ના ફેબ્રુઆરી માસમાં બારડેનન રસલે વાલંટીયરેને લગતો એક બારૂનો ખરડો પારલામેન્ટમાં રજૂ કીધો, જેનાં પરીણામમાં તેણે પ્રધાનપદ ખોડ્યું.

૧૮૫૦માં સર રાખરટ પીલનો જાહેર કારકીરદીનો ક્રમોત્તરો આવ્યો. સેન્ટ જેમ્સ પારકમાં તે સવારી કરતો હતો, તેવામાં થોડા ઊપરથી તુટી પડ્યાથી સખત ઘૂળ પામીને તે તા. ૨૭ જુલાઈએ મરણ પામ્યો. એજ વ

રસમાં ફરાનસનો પદબરપટ સજા લુહ ફીલી
પ, જે ઈંગલંડમાં પરાણા તરીકે આવયો હતો
તે કલેરમોંટના મિહેલમાં તા. ૨૬મી આગસ્ટે
મરણ પામ્યો.

નામદાર મહારાણીની અંગત
હીલચાલો.

૧૮૪૮ ના સપ્ટેમ્બરની તા. ૫ મી
એ પારલામેંટની સેસનનું કામ સમાપ્ત થ
તાં, નામદાર મહારાણી સક્રાટલંડની ઊતરે
આવેલા એપરદીન પરગનાના બાલમોરલ મે
હિલમાં પેહેલીવાર રહેવા ગયાં. આ મિહેલ તે
નામદારે પોતાની દરબારના તબીબ સર જેમ
સ કબારકની બહામણુ ઊપરથી ખરીદ કીધો
હતો. ૧૮૪૯ માં જ્યારે આયરલંડ દેશમાં
શાંતી ફેલાઈ, ત્યારે મહારાણી તેનો લાભ લ
ઈ પોતાના બરથાર સાથે તે દેશની મુલાકાતે
આમસ્ટ માસમાં ગયાં હતાં.

હારડ દારબીનું થોડા માસનું પ્રધાન મંડલ-
દ્યુક આફ વેલીંગ્ટનનું મરણ.

૧૮૫૩ માં હારડ જન રસલે પ્રધાનપદ
આપ્યા પછી કનસર્વેટીવ વડા પ્રધાન હારડદાર
બીએ નવું પ્રધાનમંડલ ઉભું કીધું, જેમાં
આમની સભાના વડાનો અધીકાર માંડી
ઝરાયલીએ લીધો. વાલંટીયરોને લગતો એક

૩૦ નામદાર મહારાણી વીક્ટોરિયાનાં રાજ્યનાં

નવો કાયદો તેણે પસાર કીધો, નયુઝીલાંડને
નવું રાજ્યપંથન આપયું, અને તે પછી જી
લાહતી શુરઆતમાં પારલામેંટ બરખાસત
થઈ અને ચુંટણીનું કામ ચાલયું. તા. ૧૪
મી સપ્ટેમ્બરે દયુક આફ્ર વેલીંગટન મરણ
પામયો. નવી પારલામેંટ નવેમ્બરમાં મળી,
પણ મી. ડીઝરાયલીએ દાખલ કીધેલા સર
કારી હીસાબના અડસઠા વીશે તકરાર ચાલ
તાં લારડ દારબીનું પ્રધાન મંડલ હાર પામયું.
લારડ એબરદીનનાં કનસર્વેટીવ તથા લીબ
રલોનાં ભેગાં પ્રધાન મંડલનો અમલ,
૧૮૫૩-૫૮-વેપારને લગતા કાયદાઓ-
કારખાનાઓનો કાયદો-ઝેર દઈને મારી
નાખવાને લગતા ભંયકર મુકદ્દમાંઓ-
મોટાં દીવાળાં અને ઠગાઈઓ-બાર
નસલીની ખાણનો અકસમાત.

આથી થોડા દીવસમાં લારડ એબરદીન
કનસર્વેટીવ તથા લીબરલોનું એક ભેગું પ્રધાન
મંડલ ઉભું કીધું. મી. ગલાડસ્ટનેનાણાખા
તાના પ્રધાનનો અધિકાર લીધો, અને સંખ્યા
યાજ્ય બીજી વેપારી જગતો કાહાડી નજીબ
વામાં આવી. સર્વદેશ ખાતાના પ્રધાન તરીકે
લારડ પામરસતને, દેશનીકાલ બંધવાઓને ઈ
ગલંડ ખાતે રજા લઈને પાછા ફરવાની છુટ

આપવાને લગતી રીઠીમાં સુધારો કીધો, કાર
આનાઓને લગતા કાપદાના અમલનો વીસ
તાર વધાર્યો અને લનડનમાં ભુમીદાહ કરવા
ની જગાઓ બંધ કીધી. કરાઈમીયાની લડાઈ
નો ત્રણ વરસનો ઉસકેરણી બર્યો આંચો પ
સાર થયા પછી, પારલામેન્ટનું કામ સુસત થ
ઈ ગયું. ઈંગ્લેન્ડની પ્રજાનું ધ્યાન રાજદવારી
બાબતોથી ખસીને, નવી જાતના યુનાઈ અ
ને ડગ્લાજના “ઉડતા રોગ” તરફ ખેંચાયું.
૧૮૫૫ થી ૧૮૫૭ નાં વરસોમાં મોટા મુકદ
માઓની કોરટમાં તપાસ ચાલી. ગ્રેટ બરડન
ખાતે બનેલા ધીમે ધીમે ઝેર આપી મારી
નાખવાને લગતા બનાવથી હિના થયલા મુક
દમામાં જોસેફ વુલરની તપાસ થઈ; તે પછી
રંગલી ખાતે બનેલા ઝેર આપવાને લગતા
બનાવના સંબંધમાં વીલયમ પામરની તપાસ
આજી; તે પછી લીડસ ખાતે બનેલા એન્
જતના બનાવના સંબંધમાં વીલયમ દવની
તપાસ થઈ; પછી ગલાસગો ખાતે એવાન્
પ્રકારના મુકદમામાં મેડીલાઈન સમીથની તપા
સ થઈ. એન્ વરસોના અરસામાં રાયલ બ
રીટીશ બેંકે દીવાલું કાઢાડ્યું, અને તેનાં બિ
પાળાં પકડાયાં, અને રાખસન, રેડયાય તથા
સનારડ નામના સંટોક્ષીઓની ડગાઈઓ જ

૩૨ નામદાર મહારાણી વીક્ટોરિયાનાં રાજનાં

હેર પડી. ૧૮૫૦ ની તા. ૧૯ મી ફેબ્રુઆરી
એ પોરકન પરગનાની દક્ષીણે બારનસલી નજ
દીક કોલસાની ખાણોમાં બચકર અકસમાત
થયો, જોધી આસરે ૧૮૯ મજુરો માર્યા ગ
યા. એપ્રીલ અને મે માસ સુધી ખાણમાંથી
મુરદાઓ હાથ લાગતાં રહ્યાં હતાં.

ભારડ એબરદીનનાં ભેગું પ્રધાનમંડલનો
પ્રદેશ ખાતાનો કારોબાર-કરાઈમીયાની
લડાઈ-આગિદ પ્રાંતનું અંગ્રેજી રાજ સાથ
એડાલ્ફ-ચીન સાથ બીજી લડાઈ.

૧૮૫૪ થી હંગલંડની પ્રજાનું ધ્યાન
પ્રદેશ ખાતાના મામલામાં રોકાઈ ગયું.
રશિયાએ તરકી ઉપર અડાઈ કીધી, અને
હંગલંડ તથા ફ્રાન્સે તરકીને મદદ કીધી.
મારચ માસમાં રશિયા અને હંગલંડ તથા ફ
્રાન્સ વચ્ચે લડાઈ જાહેર થઈ. તા. ૧૪મી
સપ્ટેમ્બરે અંગ્રેજી અને ફ્રેંચ લશ્કરોએ
કરાઈમીયાના દવીપકલ્પ ઉપર અડાઈ કીધી,
તા. ૨૦ મી સપ્ટેમ્બરે તેઓ અબ્લમાની
લડાઈ જીત્યા, અને તે પછી સીબાસતોપો
લના કીલાને ઘેરો ઘાલ્યો. તા. ૨૫મી અક
ટોબરે બલાકલાવાની લડાઈ થઈ. તા. ૫મી
નવેમ્બરે હનકરમેનની પડોસની ટેકરીઓનો
અચાવ અંગ્રેજ તથા ફ્રેંચ લશ્કરોએ કર્યો

સાથે કીધો. શીયાલામાં અંગ્રેજ લશ્કરને ઠં
ડીથી સંખત ખમવું પડ્યું; અને કમીસેરીપટ
ખાતાનાં ખોરાકી પોષાકીના સાંધનો ખુટયાં.
ધંગલડમાં આથી સરકાર સામે પોકાર ચાલ
યો, અને લારડ એબરડીનને પ્રધાનપદ છો
ડવું પડ્યું. ૧૮૫૫ ના ફેબ્રુઆરીમાં લારડ
પામરસતન વડો પ્રધાન થયો. ઊનાલામાં જ
યારે રૂશ્યા સાથની લડાઈનું કામ પાછું
હાથ ધરવામાં આવ્યું; ત્યારે ફ્રેંચ લશ્કર
ની સંખ્યા અંગ્રેજોના લશ્કર કરતાં અતી
ધણી વધારે હતી. તાં પમી સપ્ટેમ્બરે તે
ટલા માટે જ્યારે સીઆસતોપાલનો કીલો છ
તવામાં આવ્યો, ત્યારે તેનું ધણું વધારે માન
ફ્રેંચોને મળ્યું. એ સાહાસ સાથે કરાઈમીયા
ની લડાઈનો છેડો આવ્યો. પારીસ ખાતે
૧૮૫૬ ની તાં ૨૬મી ફેબ્રુઆરીએ મોટાં
રાજ્યોના પ્રતીનિધીઓનું કાંગ્રેસ મળ્યું, અ
ને તાં ૩૦મી માર્ચે સુલેહના કોલકરાર થ
યા. ૧૮૫૬ ની તાં ૭મી ફેબ્રુઆરીએ હિંદુ
સત્તાનમાં આઉદ પ્રાંતને અંગ્રેજ રાજ સાથ
જોડી નાખવામાં આવ્યો, જેથી દેશીઓમાં
ખુટી બેદીલી ફેલાઈ, જેનાં પરીણામ પાછળ
થી જણાયાં. ચીનના સત્તાવાલાઓએ ૧૮૫૫
માં, ચાંચીયાચેરીનો આરોપ મુકીને

“એરો” નામની મનવાર જ્યત કીધી, અને તેથી અક્ટોબરમાં ચીન સાથે બીજીવાર લડાઈ થઈ, જેનો છેડો ૧૮૫૮ ના મે માસમાં આવ્યો. આ લડાઈના સંબંધમાં સરકારે ચલાવેલી રાજનીતીથી, ૧૮૫૭ ની તા. ૭મી ફેબ્રુઆરીએ પારલામેન્ટમાં તેની હાર થઈ. બારડ પામરસતનનું બીજીવારનું પ્રધાનમંડલ, ૧૮૫૮-૧૮૫૯-તેનો પરદેશ ખાતાં નો કારોબાર-ઈરાન સાથે લડાઈ-હીંદુસ્તાનનો બજવો-મહારાણીનો

૧૮૫૮ નો ઢઢેરો.

પણ બારડ પામરસતને પારલામેન્ટની નવેસરથી ચુંટણી કરાવવાની માંગણી કીધી, અને તેનું કામ પૂરું થતાં આગળ કરતાં ઘણા વધારે પક્ષકારો સાથે પાછો તે પ્રધાનપદ ઉપર આવ્યો. ઇરાન સાથે તે પછી એક નાની લડાઈ થઈ, જેનો છેડો એપ્રિલમાં આવ્યો. તે પછી તરતજ હીંદુસ્તાનમાં બજવાની અબરે ઇંગલંડની પ્રજાને એકાએક ચોકાવી. મે માસમાં મોરત ખાતે બુએડો થયો, બજવાખોરોએ દીલહી કબજો લીધું, અને ત્યાંના મોગલ શહેનશાહને હીંદુસ્તાનના શહેનશાહ તરીકે ગાદીએ બેસાડ્યો. કાનપુર ખાતે તે પછી બજવો નવેસરથી ફાટી નીકળ્યો.

જયો અંને યુરોપયનોની કતલ ચાલી. આઉદ
આતે બખ્ષો યયો, અંને લખનોરની રેસી
ડેનસીને ઘેરો ઘાલવામાં આવયો. બખ્ષવાને
શિવટનો બેસાડી દેતાં ૧૮૫૮ નો આગસ્ટ
માસ પસાર થયો. ૧૮૫૮ ની શુદ્ધઆતમાં
ભારડ પામરસટને હીંદુસતાનનો રાજકારો
ખાર ઇસિટ ઇંડયા કમપનીનાં હાથમાંથી લખ
નામદાર મહારાણીની સતા હેઠલ મુકવાને લ
ગતો ધારાનો ખરડો પારલામેન્ટમાં રજુ કીધો.
આ ખરડો કાયદાકે પસાર થયો, અંને
૧૮૫૮ ની તા. ૧ લી સપ્ટેમ્બરે “ જન
કમપની”ની સરકારનો છેડો આવયો. નવેમ
ખર માસમાં મહારાણીને હીંદુસતાનના રાજકર
તા થવાનો ઠંઢેરો આખા દેશમાં ફેલાવવામાં
આવયો, અંને હીંદુસતાનનો ગવરનર જ્નેર
લ તે નામદારનો વાઇસરાય થયો.

ભારડ પામરસતનના ખીજવારના અમલ
વેળાનો સવદેશ ખાતાંનો કારોખાર-તલાક
આપનારી કોરટની સ્થાપના-ફરાનસના
રોહેનશાહને મારી નાખવાની કોરોશ-તે

ઉપરથી સરકારની હાર-ઇંગલંડમાં

નાણા સંબંધી બભરાટ.

૧૮૫૭ ની નવી પારલામેન્ટનું ધ્યાન,
થોડો વખત મુધી, તલાક આપનારી કાયદા

૩૬ નામદાર મહારાણી વીક્ટોરિયાના રાજનાં

ની કોરટની સથાપના કરવાને લગતા ધારાના
ખરડા પાછળ રોકાયું. એજ વરસમાં ઇંગલંડ
માં ગુનેહગારોને તરીપાર કાણડવાની રૂઠી કાણ
ડી નાખવામાં આવી; સપ્ટેમ્બરથી ઓક્ટોબરમાં
નાણા સંબંધી જખરો ગબરાઈ ચાલ્યો, અને
બેંકો તથા વેપારી પેહેડીઓએ દીવાળાં ૫
કલાં. બેંક ચાર્ટરને લગતા કાયદાનો અમલ
કરવાનું, તેજા માટે, થોડા વખત સુધી સુલ
તવી રાખવામાં આવ્યું. ૧૮૫૮ ના ફેબ્રવા
રીમાં, ફરાનસના ત્રીજા નેપોલીયન શહેનશાહ
નો જીવ લેવાની કોશિશ કરવાનું કાવતરું ઇ
ંગલંડમાં ચોરસીની નામના શખસે રચ્યું ને
ઉપરથી લારડ પામરસતનની સરકારે “ખુન
કરવાનાં પ્રયત્નને લગતો ધારાનો ખરડો” પા
રલામેંટમાં રજુ કરીધો. પણ તે ઉપર આમની
સભામાં તકરાર ચાલતાં, સરકારની એકાએક
હાર થઈ, અને લારડ પામરસતનની સરકારે
રાજીનામું આપ્યું.

લારડ દારબીનું કનસર્વેટીવ પ્રધાનમંડળ,
૧૮૫૮ થી ૧૮૫૯-ચાહુદીઓને પારલામેંટમાં
દાખલ થવાનો હુકમ આપ્યો-પારલામેંટમાં
પ્રતીનીધીઓ મોકલવાનાં ધોરણમાં સુધારો
કરવાનો ધારાનો ખરડો.

લારડ દારબીનું કનસર્વેટીવ પ્રધાન મં
ડળ એ પછી અમલ ઉપર આવ્યું, પણ તે

થોડાજ વખત ટકવા પામ્યું. ૧૮૫૮ ના જુલાઈમાં ચાહુદાઓને પારલામેન્ટમાં દાખલ થવાનો હક આપવામાં આવ્યો, જ્યેથી લાંબા વખત સુધી ચાહુ રહેલી એક રાજદવારી બાંજ ગડના છેડા આવ્યો. એજ વખતે રેડીકલોની માગણીને અનુસરીને, પારલામેન્ટના અધીકારીઓએ ચોક્કસ કીમતની મીલકત ધરાવવા વીથેની કનસરવેટીયોનાં મતને અનુસરતી શરત કાણડી નાખવામાં આવી. નવેમ્બરમાં મીં ગલાડસતન શીસની પશ્ચીમે આવેલા આયો 'યેન ટાપુઓના લારડ હાઈ કમીશનર તરીકે ફોરફ્યુના ટાપુ ખાતે ગયો, અને એ ટાપુઓના સમુદાયને શીસ સાથે જોડી દેવાની બલામણુ કીધી. ૧૮૬૪ માં તા. ૨૮ મી મે એ તે પ્રમાણે અમલ કરવામાં આવ્યો હતો. ૧૮૫૯ ના ફેબ્રુઆરીમાં, નાણાખાતાના પ્રધાન તરીકે મીં ડીઝરાયલીએ પારલામેન્ટમાં પ્રતિનીધીઓ મોકલવાનાં ધો.ણમાં સુધારો કરવાને લગતો ધારાનો અરડો દાખલ કીધો, પણ તે ઊપર તકરાર ચાલી મત લેવાયા બાદ પ્રજાનો અબીપ્રાય માગવાની જરૂર જણાઈ અને નવેસરથી પારલામેન્ટની ચુંટણી થઈ.

નામંદાર મહારાણીની હીમચાલો,

૧૮૫૭-૫૮.

૧૮૫૭ ના આગસ્ટ મહીનામાં ફરેંચો નો શહેનશાહ ત્રીજો નેપોલીયન અને તેની

રાણી ઈંગલંડ ખાતે મહારાણીની મુલાકાતે આવ્યાં હતાં. યજમાને તેમને વીંડસર ખાતે ના પોતાના મેહેલમાં રાખ્યાં હતાં. ઈંગલંડ ખાતે તેઓ રહ્યાં હતાં, તે દરમયાનમાં નેપોલીયનને મારી નાખવાની કોશિશ કરવામાં આવી હતી, જેને લગતી વીગત આગલ આપી છે. ૧૮૫૮ ના આગસ્ટમાં નામદાર મહારાણી ફ્રેંચ શેહેનશાહના મેજબાન તરીકે, ફ્રાન્સની ઊતરે આવેલાં શરખરગનાં બંદર ખાતે એકસ ઓછવના સંબંધમાં પધાર્યાં હતાં. જારડ પામરસતનનું ત્રીજવારનું પરધાન મંડલ, ૧૮૫૯ થી ૧૮૬૫-તેનો પરદેશ ખાતાનો કારોબાર-ફ્રાન્સ સાથે વેપારી કોલકાર-ચીન સાથે સુલેહ-અમેરીકાની માહોમાહેની લડાઈ-શલેસવીગ હોલસટાઈ નને લગતો વાંધો-જેમેકામાં બલવો.

ચુટણીનાં પરીણામે જારડ પામરસતન માછો અમલપર આવ્યો, અને વડા પ્રધાન તરીકેની સત્તા તેણે પોતાનાં મરજી સુધી ચલાવી. જાણીતા રાજદવારી મીર રીચરડ કાપ્લનની મારફતે ફ્રાન્સ સાથે વેપાર સંબંધી કોલકાર ૧૮૬૦ના જાનેવારીમાં કરવામાં આવ્યા. એજ વરસના અક્ટોબર મહીનામાં ચીન

ના શહેનશાહે તીખેંટસીનના કોલકરાર સવી
કારયા, અને તે સાથે ચીનમાં ચાલેલી ગડબ
ડ થોડો વખત સુધી નરમ પડી. ૧૮૬૧માં
અમેરીકાનાં યુનાઇટેડ સ્ટેટસનાં દક્ષીણ રાજ
યો ઊતરનાં રાજયોથી છુટાં પડ્યાં, અને તે
થી ખંને વચે માહેમાહેની લડાઇ જાગી. આ
ર વરસમાં દક્ષીણનાં રાજયોને રાહપર લાવ
વામાં આવ્યાં, અને તેટલાં ઇંગ્લંડના લોકેથી
યર પરગનાને રૂ મળતો અટ્ટી ગયાથી તયાં
નાં લોકો સંકટમાં આવી પડ્યા. ૧૮૬૩માં જ
રૂમનીને ઊતરે આવેલા શલેસવીંગ હોલસટાઇન
ને લગતાં પ્રાંતના સંબંધમાં વાંધો ચાલયો,
અને તે બાબતમાં સરકાર વચે નહી પડ્યા
થી, ૧૮૬૪ના જુલાઇમાં તેની એ રાજનીતી
વીશે તેને ઠપકો આપનારો ઠરાવ પસાર થયો.
૧૮૬૫ની તા. ૧૧મી અક્ટોબરે ઊતર અમે
રીકાના અગતી કોણ તરફ આટલાનટીક મ
હાસાગરમાં આવેલા નેમેકાના અંગ્રેજ ટાપુ
માં બજાવો જાગ્યો, અને તે દાખી નાખવા
માં તયાંના હાકેમ ગવરનર આપરે એટલી સ
ખતાઇ વાપરી કે, તે ટાપુના પ્રતીનીધીઓથી
ચાલતા કારેબારનાં રાજબંધાણો છોડો લાવ
વામાં આવ્યો.

હારડ પામરસતનનાં ત્રીજી વારનાં પ્રધાન
મંડળનો સવદેશનો કારોપ્યાર-પારલામેંટમાં
પ્રતીનીધીએ મોકલવાનાં ધોરણમાં સુધારો
કરવાનો ખરડો-નામીયા પુરૂષોનાં મરણો-
હારટલીની કોલસાની ખાણમાં ભયંકર
અકસ્માત-જેનરલ ગારીખાલડીની
ઈંગલંડની મુલાકાત.

૧૮૫૯ ની તા. ૨૮મી ડીસેમ્બરે વ
કતા, હતીહાસકરતા અને નીઅંધ લખનાર
તરીકે બાહોશ ગણાતો હારડ મેકાલે મરણ
પામ્યો. ૧૮૬૦ નું વરસ સંકટોનું વરસ હતું.
ઈંગલંડમાં કદી આગળ જણાયલી નહીં હતી,
એવી માટી હડતાલો પાડવામાં આવી
હતી. પ્રધાનોએ માટાં કામી કરવાની ગણત
રીએ કીધી હતી. જગાતને લગતાં સધલાં
ધોરણમાં સુધારો કરી તેને નવેસરથી રચવા
નું તેઓએ માથે લીધું. કાગળ ઊપર જગા
ત લેવાતી હતી, તે ૧૮૬૧ માં કાહાડી નીખ
વામાં આવી. એજ વરસના મારચમાં પારલા
મેંટમાં પ્રતીનીધીએ મોકલવાનાં ધોરણમાં સુ
ધારો કરવાને લગતો ધારાનો ખરડો આમની
સભામાં રજુ કરવામાં આવ્યો, પણ જુન માસ
માં તે પાછો એઓ લેવો પડ્યો. ૧૮૬૧ નાં
વરસે ધણી રાજદવારી પુરૂષોના ઢોગ લી

ધા. લારડ હરખર (જે સર સીડની હરખર
ના નામથી વધારે જાણીતો હતો, તે) તા.
૨ જી આગસ્ટે મરણ પામ્યો, અને અક્ટો
બરની તા. ૨૫મીએ સર જીમ્સ ગ્રેહમ મર
ણ પામ્યો. ૧૮૬૨ની શુદ્ધિઆતમાં નોરધમ
બરલેંડ પરગનાની હાર્ટલીની કોલસાની આ
ણમાં એક બચકર અકસમાત થયો, અને તે
માં ૨૦૨ પુરુષો અને છોકરાઓ જીવતા દ
ઢાયા. એ વરસની તા. ૧લી મેએ લનડન
આતે દેશપ્રદેશનું ખીજવારનું મોટું પ્રદર
શન જોણું મુકવામાં આવ્યું. ઇંગ્લંડનાં સં
સથાનો એ પેળા ઊતાવળે વધારે કરતાં જ
તાં હતાં, તેમના તરફની સંધળી જાતની પે
દાયશો તેમાં જોવા મુકી હતાં. એ પછીનાં
ત્રણ વરસો સુધી ઇંગ્લંડની સવદેશ આતાં
ની રાજનીતી મુસત આલી. ૧૮૬૩ ની તા.
૧૩મી એપ્રિલે, નાણા આતાંના પ્રધાન તરી
કે ફ્રેડેરિક નીવડેલો એક આગલો રાજદવા
રી અને જાણીતો વીદવાન સર જ્યોરજ કાર
નવાલ બુહસ મરણ પામ્યો. તા. ૧૨મી અ
ક્ટોબરે લારડ લીડહરસત મરણ પામ્યો. લા
રડ આનસેલર તરીકે આ ઊમરાવે ત્રણ વાર
ઓધા ધરાવ્યો હતો, તકરાર શકતીમાં તે પ્ર
વીણ હતો, પણ રાજદવારી તરીકે તેના નીચ

૪૨ નામદાર મહારાણી વીક્ટોરિયાના રાજનાં

મા એકસરખા રહેતા નહીં હતા. ૧૮૬૪ ના એપ્રિલમાં ઘટાલીનો નામીયો લશ્કરી સરદાર ગારીબાલડી ઇંગ્લંડની મુલાકાતે આવ્યો, અને ઇંગ્લંડના ઉમરાવ અને લોકોએ તેને પુશ્કળ ઉલટ અને જોસબરયો આવકાર આપ્યો. ૧૮૬૫ ની તા. ૨૯ એપ્રિલ રીચરડ કામ્પડન મરણ પામ્યો. તા. ૬ઠી જુલાઈએ પારલામેન્ટ બેરખાસત કરવામાં આવી.

નામદાર મહારાણીને ખમ્બો પડેલો
અંગત ગોદો-તે નામદારની મા તથા
ભરથારનાં મરણો.

૧૮૬૩ ની તા. ૧૬ મી મારચે નામદાર મહારાણીની મા દચેસ આફ કેન્ટ મરણ પામી. એજ વરસની તા. ૧૪ મી ડીસેમ્બરે એ નામદારનો ભરથાર પ્રીન્સ આલબર્ટ અય્યુય તાર્કિશ્વર તાવથી મરણ પામ્યો, અને ઇંગ્લંડની પ્રજા તેથી માઠી દલગીરીમાં ગરકાવ થઈ. તે મરણ પામ્યો ત્યારે તેની ઊંમર ફક્ત બેતાળીસ વરસની હતી. હુનર અને ઉદ્યોગને ઉત્તેજન આપવા પ્રીન્સ આલબર્ટ હમિશાં આગલ પડતો હતો. ૧૮૫૧ નું 'માટું' લનડનનું પ્રદર્શન અને કેનસીંગટન ખાતેનું વૈદ્યા અને હુનરનું કાયમ સંગ્રહસ્થાન (મ્યુઝીયમ) એ નામદારથીજ જનમ પામ્યાં હતાં.

અરલ રસલનાં લીઅરલ પ્રધાનમંડલનો
અમલ. જુલાઈ ૧૮૬૫થી જુલાઈ ૧૮૬૬-
પારલામેન્ટની ચુંટણીના હકનો વીસતાર
વધારનારો ધારાનો ખરડો-તે ઉપર સર
કારની હાર-હારડ પામરસતનનું
મરણ-નાણા સંબંધી ગભરાટ.

તા. ૬ ઠી જુલાઈએ પારલામેન્ટ ખર
આસત થયા પછી આમની સજાના અધીકા
રીઓની ચુંટણીનું કામ નવેસરથી ચાલ્યું,
અને તેના પરીણામમાં લીઅરલો ઘણા વધારે
મુતોથી સતા ઉપર આવ્યા. તા. ૧૮મી અક
ટોબરે વડો પ્રધાન હારડ પામરસતન મરણ
પામ્યો, જે વેળા તેની ૮૧ વરસની ઊંમર
પુરી થવાને બે દિવસ બાકી હતા. તા. ૨૭
મીએ તેને જાહેર માન સાથે વેસ્ટમીનસ્ટર
આબેમાં દાટવામાં આવ્યો હતો. ૧૮૬૬ની
તા. ૧ જી ફેબ્રુઆરીએ, નામદાર મહારાણી
એ પૌતાના બરધારનાં મરણ પછી પેહેલીવા
ર, પારલામેન્ટ પોતે ઊંઘાડી. નવી લીઅરલ
સરકારનો વડો અરલ રસલ, અને આમની
સજાનો વડો મી. ગ્લાડસ્ટન હતા. તા
રીખ ૧૨ મી મારચે તેઓએ ચુંટણીને
લગતા હકનો વીસતાર વધારી આપના
રે ધારાનો ખરડો (ફરેન્ચાઇઝ બીલ) દાખ

૪૪ નામદાર મહારાણી વીક્ટોરિયાનાં રાજનાં

લ કીધો જીને જાહેર લખનારાઓએ “વગર
અરથનો અને નીરજીવ” ગણ્યો છે. એ ખ
રડો આમની સભામાં પસાર થવા પામ્યો ન
હી, અને જુલાઈમાં સરકારે રાજનાં આ
પત્રું. તેટલાં ઇંગ્લંડમાં નાણા સંબંધી ગબરા
ટ ચાલ્યો. ઓવરેંડ અને ગરનીની નામીચી
પેહડીએ દીવાલું કાણડયું, અને તેની પાછ
ળ ખીજી પેહડીએ અઢેક પછી બાગી પડી.
તા. ૧૧મી મે અને “બલેક ફ્રાઈડ” (કાલા
શુકરવાર) નો યાદગાર દીવસ, લનડન શહે
રના ઇતીહાસના સફામાં સરવથી આક્રમક
રક દીવસ તરીકે નોંધાયો. એક ચારટરના
ફાયદાનો અમલ કરવો મુલતવી રાખવામાં
આવ્યો. ઢોરોમાં એક ધણીજ બયાનક મર
કી ફાટી નીકળી, અને તે અટકાવવાને સર
કારે બાંધેલા સખત ઉપાયો છતાં તે ખીજાં વ
રસ સુધી ચાલુ રહી.

હારડ દારખીનો કનસરવેટીવ વડા પ્રધાન
તરીકે ખીજીવારનો અમલ, જુલાઈ ૧૮૬૬
થી જુલાઈ ૧૮૬૮-રીફારમ ખીલ-આયરી
શોની સવતંત્રતા મેળવવાની ઊસકેર
ણીની શુરઆત-આપરલંડના કિરમસ
બંધી મકાનોને લગતો ધારાનો ખરડો.

અરલ રસલની સરકારે રાજનાં આ
પયાથી, હારડ દારખીએ કનસરવેટીવ પ્રધાન
મંડલ ઊભું કીધું. પારલામેંટ મુલતવી રાખ

વાની થોડો વખત આગમજ, તા. ૨૭ મી જુલાઈએ, યુરોપ અને અમેરીકા વચેના આતલાનટીક મહાસાગર ઉપર તારનું દોરડું નાખવામાં આવ્યું. ૧૮૬૬-૬૭ ની પાનખર અને શીયાલામાં (સપ્ટેમ્બરથી ફેબ્રુઆરી સુધી) પારલામેન્ટમાં પ્રતિનિધીઓ મોકલવાનાં ચાલુ ધોરણમાં સુધારો કરાવવા માટેની ઉસદે રજી પ્રજા વચે ચાલુ રહી. આ ઉસદેરજીનું સુદુરત તા. ૨૩ મી જુલાઈ ૧૮૬૬માં હાથ ડ પારક આતે મલેલી લોકોની રાક્ષસી સભા થી થયું હતું. તા. ૫ મી ફેબ્રુઆરીએ જ્યા રે પારલામેન્ટ પાછી બિધડી તયારે કનસરવે ટીવ સરકારે આમની સભામાં પ્રતિનિધીઓ મોકલવાનાં ધોરણમાં સુધારો કરવાની જરૂર સવીકારી. નાણા આતાના પ્રધાન મી. ડીઝરાય લીએ એ બાબતને લગતો ઘણી મહેનતથી યોજેલા અને ગુચવણ બરેલા ધારાનો ખરડો આમની સભામાં દાખલ કીધો, પણ પાછલથી તે ઉપર વીચાર કરવાને નેમાયલી સી લેકટ કમીટીએ (અને તેમાં વીશ્વશ કરીને મી. ગલાડસ્ટને) પુષકલ સુધારો અને ફેરફાર કીધો, અને ૧૮૬૭ના આગસ્ટ માં તે કાયદા રૂપે પસાર થયેલ એ ધારાનાં પરીણામથી મહેનતુ વરગોના પ્રતિનિધીઓને

૪૬ નામદાર મહારાણી વીક્ટોરિયાનાં રાજનાં

વચલા અને ઊપલા વરગોના પ્રતીનીધીએ
ની જોડે જોડે ખેસવાની અંતે તક મળી.
૧૮૬૭ ની સેશન હજી પુરી થઇ નહીં હતી
તેટલાં, તા. ૧૮મી સપ્ટેમ્બરે, મેનચેસ્ટર ખા
તે આયરીશ ફીતુરી ખંદીવાનોને ધણી હીમ
ત બરેલી રીતે ખચાવી લેવાની કોશિશથી ઇ
ગલંડની પ્રજા વચે ગભરાટ ફેલાયો.

આયરીશાએ ઊભી કીધેલી મજબુત હી
લચાલ, જોણે આ વખતથી ઇંગલંડના ઇતી
હાસમાં મોટો ભાગ ખજાવવા માડયો, તેનો
મુજ હેતુ આયરલંડ મોટે જખરીથી સવતંત્ર
તા મેળવવાનો હતો. તેની શુરૂઆત અર્ધ
રીકન લડાઈની આખેરી, એટલે ૧૮૬૫નાં વ
રસથી થયેલી ગણી શકાય. પણ તે વખતથી
અત્યાર સુધી તેઓએ ખલવો કરવાની કીધે
લી સઘળી કોશિશ નીષફૂત ગઇ હતી. ૧૮૬૫
ના ફેબ્રુઆરીમાં આયરીશ ફીતુરીઓએ ઇંગ
લંડના ચેસ્ટર કાસલનાં હથયારખાનાનો
કબજો લેવાની યોજના ધડી હતી, પણ સર
કારે તેની સામે આગમજથી ઊપાએ લઇ તે
ને અટકાવી હતી. તે વરસના મારચમાં આ
યરલંડમાં તાલાત નામનાં મથક ખાતે લોકોની
એક મોટી ઠઠ મળી, જેનો હેતુ તે દેશમાં સ
ધલે ડોકાણે ખજાવવાની શુરૂઆત કરવાની હ

તી. પણ પોલીસ આ ઠઠને વીઝેરી નાખવામાં
ફતેહ પામી. ૧૮૬૭ની તા. ૨૭ મી નવેમ્બર
રે મેનચેસ્ટર ખાતે આયરીશ બંધવાઓનો
છુટકો કરવાને થયલી કોશિશમાં ભાગ લેનારા
ત્રણ આગેવાનોને ફાંસી દબ મારી નાખવામાં
આવયા. તા. ૧૩મી ડીસેમ્બરે આયરીશ ત
રફ્થી ઇંગલંડનું કલારકનવેલનું બંદી ખાનુ
ઊરાડી મેલવાની કોશિશ થઈ. એજ વખતે શે
ફીલડ, મેનચેસ્ટર અને ઇંગલંડનાં બીજાં મો
ટાં શહેરો ખાતે વેપારીઓનાં મંડલો
એ તોફાન કરવા માંડયાં, ત્રીથી પ્રજા વચે
સંકટ અને ગિસકેરણી ચાલી રહ્યાં. એજ
વરસના ઉનાલામા તરફીનો સુલતાન અબ્બ
દુલ અમીર ઇંગલંડની મુલાકાતે આવ્યો.
ઇંગલંડની ભુમીપર પગ મુકનાર આ પેહેલો
જ સુલતાન હતો. ૧૮૬૮ ની શુરૂઆતમાં
વડો પ્રધાન લારડ દારબી પોતાની તનદરૈસ
તી બચડી જવાના કારણથી જાહેર કામકાજ
માં ભાગ લેવાથી દુર થયો, અને મી. ડી
ઝરાયલીનો વડો પ્રધાન થવાનો લોબ પુરો
પડ્યો. આ સેશનમાં સવદેશના કારોબારનું
ઘણું કામ થયું હતું. સરકારે એ વરસમાં
વીજલીક તારના સંઘલાં દોરડાં પોતાની સ
તા હેઠલ લીધાં, અને તાર ખાતાનું કામ,

પોસત આફ્રીસ ખાતાનાં કામકાજનો એક જા
ગ થયો. યુનેહગારોને જાહેર રીતે મારી ના
ખવાના ધોરણનો અટકાવ કરનારો ધારાનો
ખરડો પસાર કરવામાં આવ્યો; પારલામેન્ટની
ચુંટણીઓના સંબંધમાં કરવામાં આવતી અ
રજીઓનો ફડચો કરવાનું કામ, આમની સ
ભાની કમીટીને સોંપવાને બદલે, કાયદાની સ
તાને સોંપવાની ગોઠવણ કરવામાં આવી;
ઊમરાવોની સભામાં અધીકારીઓએ પોતાની
ગેરહાજરીમાં ખોજાઓને મોકલીને મત આ
પવાની રીઠી કાણાડી નાખવામાં આવી. જુ
લાઇ માસમાં મીં ગલાડસ્ટને સરકારની વી
રૂધ આમની સભામાં આયરલેન્ડનાં ધરમૂતાં
મકાનોના સંબંધમાં ફેટલાક ઠરાવો પસાર ક
રાવયા, જેથી મીં ડીઝરાયલીએ એ બાબત
માં દેશનો અબાપ્રાય માંગવાની દરખાસત
કીધી, અને ચુંટણીનું કામ નવેસરથી શુરૂ થયું.
પારલામેન્ટ મળ્યા આગમજ જુલાઈથી
ડીસેમ્બર ૧૮૬૮ માં બનેલા બનાવો-
રેલવેને લગતો ઈંગલેન્ડમાં બનેલો સસ્પેન્ડી
બયંકર અકસમાત-આખીસીનીયાની
લડાઈનું શેષ્ટ-હારડ બરોહમનું
મરણ.

૧૮૬૮ ના આગસ્ટમાં, ઈંગલેન્ડમાં કદી
બન્યો નહીં હોતો એવો બયંકર રેલવેનો અ
કસમાત થયો. આયરીશ મેલ ટ્રેન, કેરોસીન

તેલના પીપોથી બરેલાં કેટલાંક ગાડાંઓ સા
થે અથડી પડી. તેલ સલગી ગિફ્ટું, અને
મિલ ત્રેનમાંથી બાહર નીકળવાના ફંફા મારતાં
તેત્રીસ શખસો છવતા બળી જઈ મરણ પામ
યા-તેમના શરીરો બળીને તદ્દન આક થઈ ગ
યાં. એજ વરસમાં આખીસીનીયા સાથની લ
ડાઈનું શેવટ આવ્યું. તે દેશના રાજા થીયો
દારની દરબારના અંગ્રેજ એલચી કાન
સલ કેમરને ઇજા પડના કેટલાંક પડોસના
પ્રાંતોની મુજાકાત બીધાથી રાજાને ગુસો
જાગ્યો અને તેથી લડાઈને કારણ મળ્યું.
તેના ગુસાનું બીજું એક કારણ, નામ
દાર મહારાણી પર તેણે લખેલાં પત્રોનો
તેને જવાબ નહી મળવાનું હતું. ગુસામાં તે
ણે પોતાના દેશના સબજા ધુરોપીયનોને અંદીવા
ન કીધા અને તેમને છોડી દેવાની ના પાડી.
ઈંગ્લેન્ડની લારડ દારબીની સરકારે તેની સામે
આથી લડાઈ બહાર કીધી, જેમાં “મગદલા
ના લારડ નેપીયર” નાં ખેતાબથી પાછજથી
બળીતા થયલા અંગ્રેજ સરદારે મુખ્ય ભાગ
ખજવયો હતો. ૧૮૬૮ ની તા. ૭ મી મેએ
લારડ બરોહમ ફ્રાન્સમાં કાનેસ ખાતે પોતા
ના મેહેલમાં મરણ પામ્યો. કાયદાની ખાત

૫૦ નામદાર મહારાણી વીક્ટોરિયાનાં રાજનાં

માં તથા પારલામેન્ટની ચુંટણીના ધોરણમાં સુધારો કરવાના સવાલ વીશે આ નામીયા રાજદવારીએ ચોથા વીલયમના વખતમાં જ ખરી લડતો ચલાવી હતી.

નામદાર મહારાણી તથા તેમનાં કુટુંબની અંગત હીલચાલો.

૧૮૬૮ ના એપ્રિલમાં નામદાર પ્રીન્સ આફ વેલ્સ પોતાની ખાનુ સાથે આયરલેન્ડ દેશની મુલાકાતે ગયો હતો. આગસ્ટ માસ માં નામદાર મહારાણી “ક્રાંજિટેસ આફ કેન્ટ” નાં ધારણ કીધેલાં નામથી મુસાફરી કરતાં સ વીટ્તરલાંડના રમણીક દેશમાં ગયાં હતાં.

મીં. ગલાડસ્ટનનો વડા પ્રધાન તરીકેનો પેહેલો અમલ-આયરલેન્ડનાં ધરમનાં મકા નોને રાજની મદદનું બંધ થવું-આયરલેન્ડની જમીનને લગતો ધારાનો ખરડો-કેળવણીને લગતો કાયદો-લોકલ ગવર્નમેન્ટ ખોરડનીસ્થા પના-પારલામેન્ટની ચુંટણીને લગતો ખીજે એક સુધારો-તીવ્યખોરનનો મુકદ્દમો- બાણીતા પુરોનાં મરણો વગેરે.

૧૮૬૮ ની ચુંટણીમાં કનસરવેટીયોની સખત હાર થઈ, અને મીં. ગલાડસ્ટનનાં વડપણ હેઠળ લીબરલો અમલ ઉપર આ

વયા. તા. ૧૦ મી ડીસેમ્બરે. પારલામેંટ ઊ
ધડી, પણ સેશનનું કામ ૧૮૬૯ ના ફેબ્રવા
રીથી શુરૂ થયું. તેનું પેહેલું અને બીજું
કામ આયરલેન્ડનું રાજ આયરીશિના વીચા
રોને અનુસરતી રીતે ચલાવવાની કોશિશ કર
વાનું હતું. તા. ૧ લી માર્ચે આયરલેન્ડ
નાં ધરમનાં મકાનોને રાજ તરફનો આસરે
આપવો બંધ કરવાને લગતો ધારાનો અર
ડો આમની સભામાં દાખલ કરવામાં આ
વયો. તા. ૨૬ મી જુલાઈએ નામદાર મ
હારાણીએ તે ઊપર બાહાલી આપી. ૧૮૭૦
ની તા. ૧૫ મી ફેબ્રવારીએ આયરલેન્ડની
જમીનને લગતો ધારાનો અરડો રજૂ કરવા
માં આવયો, જેની રૂયે તે દેશના સઘળા
બાગોમાં જમીનદારો અને તેમના બાડુતો
વચેનો સંબંધ વધારે સારા પાયા ઊપર મુ
કબાસાં આવયો. તા. ૧ લી આગસ્ટે આ
અરડો શેવટે પસાર થયો. એજ માસની
તા. ૯ મીએ ઇંગલેન્ડની શુરૂઆતની કેળવ
ણીને લંચનું એક નવું અને સુધારેલું
ધોરણ “કેળવણીને લગતા ધારાના અર
ડા”થી ચોજવામાં આવ્યું. તેની રૂયે દરેક
જગ્યામાં સકુલ મારડો સથાપવામાં આવી

૫૨ નામદાર મહારાણી વીક્ટોરિયાના રાજનાં

અને તેમના નીબાવ માટે સથાનીક કરે ના
અવામાં આવયા. દરયાવરધી ખાતાંના વ
હીવટમાં અગતના સુધારાઓ કરવામાં આવ
યા; અને લશ્કરમાં ઊંચા ઓધાઓ પણ
સાની મદદથી મેળવવાનું ધોરણ ૧૮૭૧ની
તા. ૨૦ મી જુલાઈએ મહારાણી તરફના
વારંટથી કાઢાડી નાખવામાં આવ્યું. ૧૮૭૧
નાં આ સંઘર્ષમાં અગતનાં કામો માહેલું
ખીજું એક, યુનીવર્સિટીઓને લગતો એ
ક ધારાનો અરડો હતો. તેની રૂયે આક
સકરડ અને કેમ્બરીજની પાઠશાળાઓમાં
કોઈ પણ પ્રકારનો ખરીસટી ધરમ પાળનારા
વીદ્યારથીઓને એકસરખા લાભો આપીને
દાખલ કરવાની ગોઠવણ થઈ. વેપારીઓનાં
મંડળોના સંબંધમાં કેટલાક ધારાના અરડા
ઓ પસાર કરવામાં આવયા, જેમની રૂયે મે
હેન્ટુ વરગો ઊપર પડતાં કાયદાનાં ખોરી
દખાણોમાં ઘટાડો થયો, અને સાક્ષલ ગવર્નમેંટ
ખોરડ (સથાનીક વહીવટ કરનારાં ખાતાં)ની સ
થાપના થઈ. ૧૮૭૨ માં એતીવાડી કરનારા
મેહેન્ટુ વરગો વચ્ચે પુષ્કળ ઉસકેરણી
ચાલી રહી, અને તેમની મંડળીઓ ઉભી થ
તી થઈ. તીચખોરનનો જળપ્રસીધ સુકદમો એ

વેળા આખર થવા આવ્યો હતો, અને તે તરફ પ્રજાનું ધ્યાન જો કે પુષ્કળ એવાયું હતું, તોપણ એક વરગોમાં ચાલેલી ઉસકેર છીએ તેને અંધારામાં નાખી દીધો. પારલા મેંટની ચુંટણીના સંબંધમાં મી. ગલાડસ્ટ નની સરકારે કીધેલો ખીજે કાયદો, બેલટની મારફતે ચુંટણી કરનારાઓનાં મત પાનગી રીતે લેવાને લગતો હતો. ૧૮૭૩ ના વરસમાં લીબરલ સરકારને આયરીશ આગેવાનો સાથ કામ લેવાનો વખત આવ્યો. મી. આલ્ફ કોઝ બટ નામના આયરીશ અધીકારીની આગેવાની હેઠળ આયરલેન્ડ માટે સવરાજ માગનારો “હોમ રૂલ” પક્ષ પ્રજાની નજર આગલ વધારે અને વધારે આવતો ગયો, અને સરકારને તેણે અગવડમાં મુકી. આયરલેન્ડની પુનીવરસીદીઓને લગતો એક ધારાનો અરડો મી. ગલાડસ્ટને મારચમાં દાખલ કીધો, પણ તે બિપર તે નામદારની સરકારની હાર થઈ. પણ આમની સભામાં લીબરલોનું બળ વધારે હોવાથી, મી. ડીક્કસબલીએ પોતાના પક્ષનું પ્રધાન મંડળ ઉભું કરવાની ના પાડી.

૧૮૬૯ ની તા. ૨૩ મી અક્ટોબરે માત્ર કનસર્વેટીવ વડો પ્રધાન હારડ દારબી નો

૫૪ નામદાર મહારાણી વીક્ટોરિયાના રાજનાં

સહી ખાતે મરણ પામયો. ૧૮૭૦ ની તા. ૧૦ મી જુને, હાસપરસ લખાણ કરવા માટે સરવથી નામીયો ગણાતો અંગ્રેજ ચારલસ દીકનસ એકાએક મરણ પામયો. ૧૮૭૧ ની ગરમ રૂઠાં દક્ષીણ અમેરીકાનાં બરાઝીલ દેશનો શેહેનશાહ રાન પેદરો ઇંગલંડની મુલાકાતે આવ્યો. ૧૮૭૩ ના જુનમાં ધરાનનો શાહ નસરુદીન ઇંગલંડની મુલાકાતે આવ્યો. ૧૮૭૪ ની તા. ૯ મી જાનેવારીએ ફ્રેંચનો માલ શેહેનશાહ ઇંગલંડમાં ચીઝ્ઝરસત ખાતે મરણ પામયો, અને તેની સાથે તેનું કુટુંબી નામ નેપોલીયન, જે પોતે યુરોપમાં એક શક્તીરૂપ હતું, તે ત્યાંથી હાથનું દુર થઈ પતીહાસના સફા ઉપર નાંધાયું. નવ દીવસ પછી જાણીતો અંગ્રેજ વારતા લખનાર, નાટકકાર, કવિ અને રાજદવારી લારડ લીટન મરણ પામયો.

મી. ગલાડસતનના પેહેલીવારના અમલનો પરદેશ ખાતાનો કારોબાર-અમેરીકન સરકાર સાથેના વાંધો-ઈંગલંડને ભરી આવેલા પડેલા દંડ.

૧૮૭૧ ના ડીસેમ્બરમાં, ઇંગલંડ અને અમેરીકાનાં યુનાઇટેડ સ્ટેટસ વચ્ચે પડેલા એ

ક મોટા વાંધાનો કુડચો છનીવી ખાતે બોલાં
કનવેનશન તરફથી લાવવામાં આવ્યો. વાંધો
એવી મતલબનો હતો કે, ૧૮૬૧ થી ૧૮૬૫
સુધી યુનાઇટેડ સ્ટેટસનાં ઉત્તર તથા દક્ષીણ
રાજ્યો વચ્ચે જ્યારે લડાઈ ચાલી, ત્યારે ઈ
ંગ્લંડે અલગ રહેવાની રાજનીતી અપ્પતયા
ર કીધી હતો, અને તે છતાં “અલાબામા”
નામનાં બીવરપુલથી ઊપડેલાં એક અંગ્રેજ
વાહાણે ઊતરનાં રાજ્યોના વેપારને નુકસાન
કરવાની કોશિશ ચલાવી હતી. ઇંગ્લંડ સામે
સામાન્ય આરોપ છનીવાની લવાઈ કરનારી
કોરટે એવો મુકયો કે, અમેરીકન લડાઈમાં
દક્ષીણ રાજ્યોનાં નામથી ઇંગ્લંડે પોતાનાં બં
દરોમાં આંચીયા ચોરી કરનારાં વાહાણો તથા
યાર કીધાં હતાં. ઇંગ્લંડને તેટલા માટે અ
મેરીકન સરકારને આસરે ૩૩,૨૨,૯૧,૬૬૦
નિ નુકસાની નાણામાં ભરી આપવી પડી હતી.
નામદાર મહારાણીનાં કુટુંબના સંબંધમાં
૧૮૭૧ માં બનેલો બનાવ.

૧૮૭૧ નું વરસ સઘળા પ્રકારે આખા
દી બરખું વરસ હતું, પણ તેમાં નામદાર મ
હારાણીનાં કુટુંબના સંબંધમાં બનેલા એક
બનાવથી ખલલ પડી હતી. તે નામદાર પ્રીન
સ આફ વેલસની સખત માંદગી હતી.

૫૬ નામદાર મહારાણી વીક્ટોરિયાના રાજના

મીંડીરાયલીનું ખીજવારનું કનસરવે
દીવ પરધાન મંડળ, ૧૮૭૪ થી ૧૮૮૦-૫
દેશ ખાતાનો કારોબાર-આશાનતીની લ
હાર્થ-સવેઝ કનાલ રોરોની ખરીદી-રશયા
અને તરફી વચોની લહાર્થ-આકુગાન
લહાર્થ-ગુલુ લહાર્થ.

૧૮૭૪ ની શુરૂઆતમાં મીંડી ગલાડસ
તને એકાએક પારલામેંટ ખરખાસત કરીને પ્ર
જનો અબીપ્રાય માગવાનો ઠરાવ કીધો. ચુંટ
ણીનાં પરીણામમાં કનસરવેદીવો આસરે સીતેર
વધુ મતે પ્રધાનપદે ઉપર આવયા, અને
મીંડીરાયલી ફરી એકવાર વડો પ્રધાન થ
યો. તેણે પરદેશોના સંબંધમાં નવા પ્રકારની
રાજનીતી (કહેવાતી તેણ રાજનીતી) અપ
તયાર કીધી. મારચ મહીનામાં, આફ્રીકાના
પુરવ કીનારા ઉપર આવેલા ઉતર ગીનીના
મુલકનાં આશાનતી નામના દેશી રાજ્ય સી
ધે આજતી નાની લહાર્થનો છેડો લાવવામાં
આવયો. ૧૮૭૫ ની તા. ૨૫મી નવેમ્બરે
સવેઝ કનાલ કમ્પનીના જે શેરો હાજરપતના
ખેદીવના હાથમાં હતા, તે અંગ્રેજોએ તેની
કનેધી ચાર કરોડ રૂપયાની કીમતે ખરીદી
લીધા. ૧૮૭૬ માં રશયા અને તરફી વચે

લડાઇ ચાલી, અને મી. ડી. રાયલી, જે હ
વેથી બારડ બીકનસફીલડના નામથી ઓળખા
તો હતો, તેણે તે વેળા રશ્યા તરફ સાવચે
તીની બલકે શતરૂવટ બરી વળણુ દેખાડી. ર
શ્યાએ જ્યારે કોનસતાનતીનોપક્ષમાં દાખલ
થવાની તકવારી દેખાડી ત્યારે યોસફેરસની
સામુદરકુર્તીમાં એક અંગ્રેજ કાફલાને જવાનો
હુકમ કરવામાં આવ્યો, અને હિંદુસતાનથી
એક લશ્કરી ટુકડીને બુમધય સમુદરના માલ
તાના ટાપુ ખાતે મોકલી આપવામાં આવી.
સેન સતેકાનો ખાતે ૧૮૭૮ માં જ્યારે રશ
્યા અને તરકી વચ્ચે મુલેહના કરાર થયા, ત
્યારે બારડ બીકનસફીલડે હઠ લીધી કે, મુ
લેહને લખતું કામ મોટાં રાજ્યોની મુનસફી
પર સોંપવું જોઈયે. બરલીન ખાતે આ ઊપ
રથી મોટાં રાજ્યોના પ્રતીનીધીઓનું કાનગ્રેસ મ
ળ્યું, અને તેમાં ઇંગ્લંડ તરફથી બારડ બીક
નસફીલડ અને (હાલનો વડો પ્રધાન) બારડ
સાલસ્ટ્રબરી બોરાજ્યા. એ વરસના ઉનાળામાં
બરલીનના કોલકરાર થયા, અને પુરવના સ
વાલની અટમટમાંથી પુરોપ થોડો વખત શાંત
થયું. એ વેળા બુમધય સમુદરના એક પુરવ
ના ભાગમાં આવેલા સાહ્યસનો ટાપુ અંગ્રે

જોના હાથમાં આવ્યો. ૧૮૭૮ ના નવેમ્બર માં આફગાનોએ પોતાને ત્યાં આવેલાં અંગ્રેજી એલચીખાતાંને હાંકી કાઢ્યાથી તેમની સામે અંગ્રેજોએ લડાઈ ઊઠાવી. આફગાનો સામે થઈ શક્યા નહીં, અને અંગ્રેજી લશ્કરે કાબુલ લીધું. ગનદામક ખાતે તે પછી યાકુબખા ન સાથે સુલેહના કરાર કરવામાં આવ્યા. યાકુબખાન પોતાના બાપ શેરઅલીનાં મરણથી ૧૮૭૯ ના મે માસમાં આફગાનીસતાનનો અમીર થયો હતો. પણ કાબુલ ખાતે મોકલવામાં આવેલા અંગ્રેજી એલચી સર હુઝસ્કેવેનરીનું સપ્ટેમ્બર માસમાં ખુન કરાવી યાકુબે કરારની શરતો “વા ખાતી” નાખી. આથી અંગ્રેજી લશ્કર એકવાર ફરીથી કાબુલ સામે ચડી ગયું, અને તા. ૨૪ મી ડીસેમ્બરે તે શહેરનો ફરી એકવાર કબ્જો લેવામાં આવ્યો. મામલો એ વેળા શાંત પડવા આવ્યો હતો, પણ સરદાર અબુલખાન આગળ વધી આવ્યો, અને આફગાનોએ પાછો ખળવો જગાડ્યો. અબુબેક જુલાઈ માસમાં અંગ્રેજી લશ્કરને નેનરલ બેસીંગ્ટન હાથ હેઠળ મયવંદની લડાઈમાં હાર આપી હતી. કંદહારને ઘેરો ધાલવા તે આગ

જ વધ્યો, પણ સપ્ટેમ્બરમાં જનરલ સર ફ્રે
દરીક રાખરટસ (હીંદુસ્તાનનો હાલનો સેનાધી
પતી), જે ઘણી બાહોશી વાપરી કાબુલથી મુ
શકેજીએ વચ્ચે આગળ કુચ કરી નીકળ્યો હ
તો, તેણે તેને સખત હાર આપી. શેવટે આ
ફગાનીસતાનનો રાજવહીવટ ૧૮૮૦ ની જુલા
હમાં હાલના અમીર અબ્દુલ રહેમાનખાનને
સોંપી આપવામાં આવ્યો. ૧૮૭૯ ની શરૂ
આતમાં દક્ષીણ આફ્રીકામાં જુલુઓના રાજ
સેતેવાયો સાથે અંગ્રેજોને લડાઈ થઈ. આ રા
જની પ્રજાએ નેતલનાં અંગ્રેજ સંસથાન
ઉપર હુમલો કીધો હતો, જે માટે તેણે બદ
લો આપવાને ના પાડ્યાથી અંગ્રેજોએ તેની
સામે લડાઈ બી કીધી. બારડ એમસફરડ
ના હાથ હેઠલ એક અંગ્રેજ લશ્કર જુલુ મુ
લકની સરહદ ઓલંગી ગયો, પણ તા. ૨૨
મી. જાનેવારીએ તેના ઉપર શતરૂએ એકા
એક હુમલો કરીને હસનડયુલા ખાતે તે
ને હરાવીને અંગ્રેજ લશ્કરના સેંકડો સીપાહ
ઓને કાપી નાખ્યા. લડાઈ એ પછી આજુ
થઈ, અને ૧૮૮૦ ની તા. ૪થી જુલાઈએ
રાજ સેતેવાયોના યુલુનદીની લડાઈમાં પરા
જ્ય થયો અને તે કેદ પકડાયો. તેટલાં બાર

ડ બીકનસફીલડની સરકાર પ્રજા વચ્ચે અળખામણી પડી ગઈ. વગર જરૂરનો લડાઈનો ખોળો ખમવાના સવભાવમાં તેઓ વધારેવાર રહ્યા નહીં.

હારડ બીકનસફીલડના બીજીવારના અમળ વેળાનો સવદેશનો કારોબાર-હોમરૂલ પક્ષનો વડો મી. પારનેલ-આવલડની નેશનેલ લીગ-સંસારી બનાવો-તીચબોરનનો મુકદ્દમો-સમુદર અંતે ખાલુના ભયંકર અકસમાતો-મોઘવારી અંતે વેપાર મા નીપકૂળતા-જાણીતા પુરૂષોનાં મરણ .

હારડ બીકનસફીલડની સરકારના સવદેશના કારોબારમાં કસાં અગતના કામ થયાં હતાં નહીં. ૧૮૭૬ માં “મેહેનતુ વરગોનાં ધરોને લગતો ધારાનો ખરડો” પસાર કરવા માં આવયો હતો, જેની રૂયે વસવાટને બાયક નહો એવાં ધરો તોડી પાડી તેમની જગો એ નવાં ધરો બાંધવાની સત્તા સથાનીક સત્તા વાળાઓને આપવામાં આવી હતી. ૧૮૭૫ માં ખેતરોના સંબંધમાં અંતે ૧૮૭૮ માં કારખાનાઓને લગતો એક ધારાનો ખરડો પસાર કરવામાં આવયો હતો. ૧૮૭૭-૭૮ માં

આયરલેન્ડને સવરાજ્ય અપાવવાની કોશિશ કરનાર “હોમ રૂલ” પક્ષ, જેની સરદારી મી. આર્થર બેકરે બતની જગ્યાએ મી. પારનેલે લીધી હતી, તેણે પોતાનું બળ આમની સભામાં બતાવવા માંડ્યું. ૧૮૭૮-૮૦ માં આયરલેન્ડમાં પાક આછો ઊતર્યો અને તેથી લોકોને ખમવા પડેલાં સંકટોની તક લઈ, તેમજ ૧૮૭૯ માંનો કાયદો કાફાડી નાખવામાં આવ્યો હતો, તેના લાભ લઈ, મી. પારનેલે ખેડૂતોના સંબંધમાં જાણીતી થયેલી બંધકર “લેન્ડ લીગ” ના નામથી એક રાજદવારી મંડળી ઉભી કરી.

તા. ૨૮મી ફેબ્રુઆરી ૧૮૭૪ માં ત્રીજી અધિવેશનના બેઠકામાં પેશકારણના મુકદ્દમાની ૧૮૮ માં અને છેલ્લા દિવસની તપાસ ચાલી. અહીં વરસના સખત કેદખાનાની તેને સજા કરવામાં આવી. ૧૮૭૫ ના આગસ્ટ માસ માં નામદાર મહારાણીની સદીમર “આલબરટા” (જે ઉપર તે પેળા મહારાણી સવાર થયેલાં હતાં) તથા “મીસલતો” નામની ખોટ વચ્ચે ઇંગ્લેન્ડના કીનારા પર અથડાઈ થડી થઈ, જેથી “મીસલતો” ના ત્રણ માણસો મારનાં ગયાં. ૧૮૭૭ ની તા. ૧૧મી એપ્રિલ ઇંગ્લેન્ડમાં પોતતી પ્રીડ નજીક તાઈન

૬૨ નામદાર મહારાણી વીક્ટોરિયાનાં રાજનાં

વીડ પીટની કોલસાની ખાણમાં પાણી ફરી વળ્યું; પણ દશ દીવસ પછી ઓઢકામ કરતાં કેટલાક મજૂરોને જીવતા બાહર કાઢાડવામાં આવ્યા. બાહર કાઢાડનારા બહાદુર નરોને “આલબરટ મેદલ” નામનો ચાંદ બેટ કરવા માં આવ્યો. આ ચાંદ તે વખત સુધી ફક્ત સમુદરમાં પડેલા માણસનો જીવ જિગારનારને જ બક્ષવામાં આવતો હતો. ૧૮૭૮ ની તા. ૨૮મી મેએ અરજ રસલ મરણ પામ્યો અને તેની સાથે હંગલંડનાં રાજદવારી મંડળમાંથી એકવારનાં આ મોટા નામનો પડછાપો દુર થયો. એજ વરસના સપ્ટેમ્બરમાં ટેમસ ન દીમાં “પ્રીનસેસ એલીસ” અને “બાબેલ કાસતલ” નામની સટીમરો વચ્ચે બચકર અ યડાઅથડી થઇ, જેનાં પરીણામથી સેંકડો ધ રોમાં ફલગીરી ફેલાઈ. ૬૦૦ થી ૭૦૦ માણસો, તેમાં મુખ્યકરીને સ્ત્રીઓ અને બાળકો આ અકસમાતથી મુખ્યાં. આ બચબીત હો નારતના સંતાપથી પ્રજા હજી તો છુટી હતી નહી, તેટલાં એખરકારનં ખાતે પ્રીનસ આફ વેલસના નામની કોલસાની ખાણમાં એક બ ચકર ઘડાકો થયો, જેમાં ૨૬૮ પુરુષો અને છોકરાઓ માર્યાં ગયાં. ૧૮૭૯ નાં વરસની બાબરીએ આફતકારક તોફાનો થવાના અને

રેલ આવવાના ખનાવ ખનયા. એજ વર
સના ડીસેમ્બરની તા. ૨૮ મીએ સકાટ
લંડમાં દનદી શેહેરમાં “ તે ” નદીના પુલ
ઉપરથી પસાર થતી એક રેલવે ટ્રેન પુલ ધસી
પડવાથી નદીમાં ગળડી પડી અને ટ્રેન માહેલો
એક પણ માણસ જીવવા પામ્યો નહી. લાર
ડ બીકનસફીલડની સરકાર એ વેળા અલખા
મણી થતી જવા સાથે, દેશમાં ખરાબ રીતથી,
અને વેપારીઓને નીષફળતા મળવાથી સંકટ
પંથરાતું ગયું. આયરલેન્ડમાં ફરી એકવાર દુ
કાળ પડવાનો ભય પેદા થયો. પ્રજા વગર
જરૂરની લડાઇના બિજાથી કંટાળી ગઇ. જ
યાર, તેટલા માટે, ૧૮૮૦ ની તા. ૨૪મી
મારચે પારલામેન્ટ ખરખાસત કરવામાં આવી
તયારે પ્રજાએ વીસામાનો લાંબો દમ ખેંચ
યો. ચુંટણીનું કામ પાછું શરૂ થયું. લીબર
લેની તેમાં ફતેહ થઇ, અને મી. ગલાડસ્ટન
૧૨૦ વધુ મત સાથે અમલ ઉપર આવ્યો.
નામદાર મહારાણી તથા તેમના કુટુંબી
ઓની અંગત હીલચાલ, ૧૮૭૪-૧૮૭૬.

૧૮૭૪ ના મે માસમાં રૂશ્યાને શેહેન
શાહ બીજો એલેક્ઝાન્ડર નામદાર મહારાણી
ની મુલાકાતે થોડો વખત આવ્યો હતો.
૧૮૭૫ના જુન માસમાં બીજા એક આદર્શાહ

૬૪ નામદાર મહારાણી વીક્ટોરિયાનાં રાજ્યનાં

પરૌણાએ નામદાર મહારાણીની પરૌણાગત
ચાહી, અને તે જાળ્યારનો સુલતાન સર્ધ
યદ બરગાશ હતો. એજ વરસના આગસ્ટ
માસમાં મહારાણીની સટીમર “આલબરટા,”
જેમાં એ નામદાર તે વેળા બેઠેલાં હતાં, તે
સાથે થયલી “મીસલતો” નામની સટીમ
બોટની અથડામણની વીગત ઉપર આપી છે.
એજ વરસના અક્ટોબરમાં મહારાણીએ પોતા
ના વડા કુંવર પ્રોતસ આફ પેતસને હોંડુસ
તાનની મુલાકાતે મોકળયો, જે વેળા એ ના
મદારે દેશી રાજ્યો સાથે બેટ સોગાત આપ
લે કીધી હતી. ૧૮૭૯ ની વસંતમાં નામદાર
મહારાણી ઇટલીના લાગો માગીઓરે નામના
સુંદર સરૌવર ઉપર આવેલાં આવેનો શહેર
ની એક માસ મુલાકાત લીધી હતી.

મીં ગલાડસ્ટનના ખીજવારનાં પ્રધાન મં
ડળનો અમલ, મે ૧૮૮૦ થી જુન ૧૮૮૫-
બોઅર લોકોનો બળવા-અંગરેજોની સખત
હાર અને તેઓએ કીધેલી સુલેહ-જુલુઓના
રાજને અપાયલો બદલો-ધજીપટની મુશકેલી-
આરાખીયાશા સાથે લડાઈ-સુદાનનો મામલો-
માહુદી-જેનરલ ગારડનનું મારવા

જરુ-શયા સાથ અફગાન
સરહદનો વાંધો.

મીં ગલાડસ્ટનના ખીજવારના અમ
લનો પરદેશ ખાતાનાં કારોબારના કામો, ધ

શાખરાં સઘળાં, બારડ બીકનસફીલડની બડા
 યક રાજનીતીનાં પરીણામના સાંધણે હતાં.
 ૧૮૭૭ ના એપ્રીલમાં બારડ બીકનસફીલડની
 સરકારે દક્ષીણ આફ્રીકામાં ત્રાનસવાલનો મુ
 લક અંગ્રેજ રાજ સાથે જોડી નાખ્યો હ
 તો. બોઅર નામની વલંદા તથા અંગ્રેજ સં
 સથાનીઓથી ઉતરેલી દેશી જાત વચ્ચે અંગ્રે
 જ સરકારનાં આ કામથી અસંતોષ ફેલાયો
 હતો, અને તેણે ૧૮૮૦ ના ડીસેમ્બર
 રમાં બળવાનું રૂપ લીધું. અંગ્રેજો માટે
 એક ઘણી આફતકારક લડાઈનું કામ નીકળ
 યું, અને તેમાં તેઓએ અકેક પછી ત્રણવાર
 હાર ખમી. શતરૂએ તે પછી થોડો વખત
 મુલેહ કરવાની દરખાસત કીધી અને અંગ્રે
 જોએ તે ૧૮૮૧ ના માર્ચમાં સવીકારી, અ
 ને એજ માસની તા. ૨૨મીએ શેવટના ક
 રાર થયા. પ્રીતોરીયાની મુલેહથી બોઅર લો
 કેંએ પોતાનું રાજ પોતેજ ચલાવવાની માગ
 હી કબુલ રખાવી અને ઇંગ્લંડને પોતાના
 થી વડા બાજ તરીકે સવીકારયું. આડકતરી
 રીતે ત્રાનસવાલનો મુદ્દક સવતંત્ર થયો.
 ૧૮૮૨ ની તા. ૩૧ આગસ્ટે હુલુઓના
 પદબરષટ રાજ સેતેવાયો ઇંગ્લંડની મુલાકાતે
 આવ્યો, જે વેળા માહારાણીએ તેને સારા

૬૬ નામદાર મહારાણી વીક્ટોરિયાના રાજના

આવકાર આપ્યો. તેને તેનાં રાજનો કેટલોક
ભાગ પાછો આપી દેવામાં આવ્યો. એજ
વરસમાં હજીપટની મુશ્કેલી તેનો શેવટની
ટાંચે જઈ પોંહોંચી. આરાખી પાશાની સરદારી
હેકલ હજીપટના “પ્રજા પક્ષે” બળ્યો. ઊઠા
વયો. તા. ૧૭ મી મેએ અંગ્રેજ તથા ફ્રેં
ચ કાફલાએને એલેકઝાન્ડરીયા ખાતે જઈ
એદીવની સત્તાને ટેકા આપવાનો હોકમ કર
વામાં આવ્યો. તા. ૧૧ મી જુને એ શહેર
માં હુલડ ફાટી નીકળ્યું, અને ત્યાંની યુરોપી
યન વસતીએ ગબરાઈમાં પડી હજીપટ છોડી
જવા માંડ્યું. વેપારીઓનાં કામમાં અલલ થં
હ પડી, અને નાણા સંબંધી દબાણને લીધે
મી. ગલાડસટનને હથયારથી વચે પડવાની
ફરજ પડી. તા. ૧૧ મી જુલાઈએ હજીપ
ટ સાથની લડાઈ (જેને સવેઝ કનાલના “ખાં
ડ હોલડરો”ની લડાઈનું નામ આપવામાં
આવ્યું છે તે) અંગ્રેજ કાફલાએ એલેકઝાન્ડ
રીયાને ઘેરો ધાલીને શુર કીધી. ખીજ દી
વસે આરાખી પાશાના પ્રજાપક્ષકારો, શહેરના
યુરોપીયન વસતીવાળા બાબને સળગાવી મુકી
ને તે છોડી ચાલ્યા. આ આગથી થયેલી નુક
શાની ચાર ફરોડ રૂપયાની અડસટવામાં આ
વી હતી. શેવટે, તા. ૧૦ મી સપ્ટેમબરે

તેલ-અલ-કબીર ઉપર રાતની વેલા હલસો લ
 હ જખને લડાઇનો છેડો આણવામાં આવ્યો.
 રાજધાની શહેર કેરોને તે પછી આગ લગાડ
 વાની બળવાખોરો હીલચાલ કરતા હતા, પ
 ણુ અંગ્રેજ ઘોડેસવાર બચકરે ત્યાં બને એ
 ટલી ઉતાવળથી ધસી જખ તેમને તેમ કરતા,
 તા. ૧૪ મી સપ્ટેમ્બરે, અટકાવયા. આરા
 બીને પાછળથી સીલિન ખાતે દેશનીકાળ કર
 વામાં આવ્યો હતો. તોપણ હજીપટનો મામ
 લો વખત જતાં વધારે અને વધારે બયબ
 રેલા થતો ગયો. અંગ્રેજ સરકારે ફરી અને
 ફરીથી હજીપટનો કબ્જો છોડી દેવાની પોતા
 ની ધારણા જાહેર કીધી હતી, પણ તેટલાં તે
 દેશની દક્ષીણે આવેલા મુદાનના મુલકના
 આરખો સાથે બેદીવ સખત લડાઇમાં ગુચ
 વાઇ ગયો. આરખોના સરદાર મહમદ આહ
 મદ, જે સાધારણ રીતે માહદીનાં નામથી ઓ
 જાખતા હતા, તેણે તા. ૩ જ નવેમ્બરે
 હીકસ પાશાના હાથ હેઠલના હજીપશીયન લ
 શકરનો સદંતર નાશ કરી નાખ્યો. બીજે વ
 રસે (૧૮૮૪ માં) તા. ૪ થી ફેબ્રુવારીએ,
 માહદીએ બેદીવના બીજા એક સરદાર બેકર
 પાશાના હાથ હેઠલના હજીપશીયન, બાચી
 બાચક અને હબસીઓના ભેગાં ટોલાંની કતલ

અલાવી. ઈંગલંડને હવે પોતાના આધાર પર પડેલા એદીવતી મદદે જવાની ફરજ પડી. જે નરલ ગ્રેડામની સરદારી હેઠલ ૪,૦૦૦ માણ સોનું લશ્કર હજીપટ ખાતે મોકલી આપવામાં આવ્યું, જેણે તા. ૨૯ મી ફેબ્રુઆરીએ એલ તેખ ખાતે, અને તા. ૧૩ મી માર્ચે તામાનીએખ ખાતે આરબોના સરદાર એસમાન દીગમા સાથે લડાઈ કીધી, પણ તેમાંથી કશું નકી પરીણામ નીપજ્યું નહીં. તેટલાં જનરલ ડનનેગાર સુદાનના ગવરનર જનરલ તર્કિનો તેનો આગલો આધો પાછો લેવાને તા. ૧૮ મી જાન્યુઆરીએ મોકલી આપવામાં આવ્યો. તેને મોકલવાનો મુખ્ય હેતુ સુદાનની રાજધાની ખારતુમ ખાતેથી અંગ્રેજ કોલેદારો લશ્કર અને ત્યાંની ખરીસતી વસતીને સહીસલામત કાઢાડી લાવવાનો હતો; પણ આગસ્ટ માસમાં, જ્યારે સમ્રાટ “રંધાઈ ચુકું,” ત્યાં રે લારડ વુલસલ્ફને તેનો છુટકારો કરવા માટે મોકલ્યાં આપવાની જરૂર થઈ પડી. પારલામેન્ટે જ્યારે ૧૮૮૪ ની તા. ૫ મી ફેબ્રુઆરીએ ઊંઘડી, ત્યારે સરકારની હજીપટ સંબંધી રાજનીતી વીશે આમની સભામાં તકરાર ચાલી, પણ તેનું શેવટ સરકારની તરફેણમાં હતું.

રધું; તોપણ ઊમરાવોની સભામાં સરકાર સામે ઠપકાનું મત ૧૮૧ વીરૂધ્ધ ૮૧ મતે પસાર થયું હતું. ૧૮૮૫ ની તા. ૫ મી ફેબ્રુઆરીએ ખારતુમ પડવાની અને તેનો બહાદુર બચાવનાર જનરલ ગારડન મારયા જવાની ખબર આવી. એ માસની તા. ૧૯ મીએ પારલામેન્ટ મળી, અને તરતજ વીરૂધ્ધ (કનસર્વેટીવ) પક્ષના આમની સભા માહેલા વડા અધીકારી સર સ્ટાફર્ડ નોર્થકોટે, સુદાનનાં સંબંધમાં સરકારે ચલાવેલી રાજનીતી માટે તેની સામે ઠપકાનું મત પસાર કરવાની દેરખાસત મુકી. મી. ગલાડસ્ટન તરફનાં એક નામીયાં બાબણ પછી સભામાં મત લેવાયાં, અને બીજરલ સરકાર ચઢે વધુ મતે બચી ગઈ; તો જો કે ઊમરાવોની સભામાં તો તેની તરફેનમાં ફક્ત અડસેટ મતોજ પડ્યાં હતાં, જ્યારે તેની વીરૂધ્ધની સંખ્યા ધણી જોડી હતી. સરકારે હવે માહદીને “અફાલી નાખવાનો” ઠરાવ કીધો, અને આમની સભાએ તે માટે સાડાચાર કરેડ રૂપયાનો ખર્ચ કરવાની તેને પરવાનગી આપી, પણ તેટલાં સરકારે પોતાનો વીચાર પાછો ફેરવી ને સુદાનને પડતુ મેળવાનો ઠરાવ (તા. ૧૧ મી મે)એ કીધો. રૂથયા અને જરમની સાથની

૭૦ નામદાર મહારાણી વીક્ટોરિયાનાં રાજ્યનાં

હુંગલંડની ગેરસમજુતીએ એ પછી મીં ગલાડ
સટનની સરકારને રોકી નાખી. રૂથયા સાથેના
વાંધો, અફગાનીસતાન અને મધ્ય એશીયા
માહેલા રૂથયાએ છુટેલા મુલકો વચ્ચેની
સરહદ નક્કી કરવાના સંબંધમાં હતો, જેણે
એ સાલના એપ્રિલમાં પકડેલાં ગંભીર રૂપથી લં
ડનનાં નાણા ખજાનમાં ગભરાટ ચાલી રહ્યો.
મીં ગલાડસટનના ખીજવારના અમળ
વેળાનો સવદેશ ખાતાંનો કારોબાર-ખિડતો
વગેરેના સંબંધમાં કરવામાં આવેલા કાયદા-
મોફેસર ફાસેટના ટપાલ ખાતાંના સુધારા-
મીં ખરાડલાને લગતી ખટપટ-આયરલંડની
ગંભીર મામલો અને તેના ઊપાય કરવાની
કોશિશો-હારડ ફરેદરીક કેવેનડીશ અને મીં
ખરકના ફીનીકસ પારકમાં થયેલાં ખુન-
લનડનમાં દીનેમાઈટની શુરંગો-ચુંટણીના
હુકનો વીસતાર વધારનારો ધારાનો ખરડો
જાણીતા ખનાવો-પ્રદર્શનો-નામીયાં

રાજદવારીઓનાં મરણ, વગેરે.

૧૮૮૦ ની તા. ૨૦મી મૈએ જ્યારે
પારલામેન્ટ મળી, ત્યારે તેના મારગમાં આવે.
લી મોટી અગવડો, (નાસતીક) મીં ખરાડ
લાને આમની સભાના અધીકારી તરીકે દા
ખલ કરતાં તેને સરેસતાના સપત આપવા

સામે લેવાયલી હરકત અને તેથી થયલી તક
રારો, અને આયરીશ અધીકારીઓએ ચાલુ
રાખેલો ત્રાસ હતાં. છતાં આગસત સુધી ખા
કી રહેલી સેશનમાં મીં ગલાડસ્ટનની સરકાર
રે કેટલાક અગતના અને ઉપયોગી સથાનીક
ધારાના ખરડાઓ પસાર કીધા. કેળવણીને
લગતા કાયદામાં સુધારો કરનારો ખરડો અને
ટપાલ આફીસને લગતા પ્રેક્ષિસર ફાસેટના કી
મતી સુધારો, નવા અમલના શુદ્ધઆતના કા
મોનો એક ભાગ હતો. આયરલેન્ડના મામલા
એ એ પછી તરતજ સરકારનું સંબંધનું ધ્યાન
ન રાકી નાખ્યું. તે દેશમાં ચાલતા સંકટોનું
નીવારણ કરવાને લગતો એક ધારાનો ખરડો
પ્રથમ પસાર કરવામાં આવ્યો. પણ આયરલેન્ડ
ના સંબંધનો બીજો એક ધારાનો ખરડો
જેનો મુખ્ય હેતુ એ હતો કે, તે દેશના એ
કસ જિલ્લાઓમાં બાર્ડ્સ નહીં અરનારા બેસુતો
ને હાંકી મુકતી વેળા તેમને જમીનદારો અને
થી ચોકસ બદલો અપાવે, તેને ઉમરાવોની
સભાએ સ્કૅચ જિલ્લા વધુ મતે રદ કીધો.
૧૮૮૧ ના બેસતાં વરસની તા. ૧ લીએ
લોકોમાં ચરવાતી મુખ્ય ખાખતો, આયરલેન્ડની
સંધીતી અને મીં પારનેલ તથા તેના મીત્રો
ની દબલોનની કેસરમાં ફીતુર કરવા મટે આ

લતી તપાસને લગતી હતી. તા. ૧૬ જાન્યુઆરીએ પ્રધાનોએ પારલામેન્ટ બોલાવી અને આ ચરલંડ માટે કાયદા કરવાનું કામ એકદમ શુરૂ કરીધું. મીલકતની જલવણીને લગતો અને હથવારની ખંધીને લગતો, એવા બે સંખત કાયદાઓ, પારનેલના પક્ષે જીવંત રાખીને લડત ચલાવી હતી તેની ઉપરવારી કરોને, પસાર કરીધા. એ કાયદાઓથી, તા. ૭મી એપ્રિલે આયરલંડ દેશને (મી. ગલાડસ્ટનના શબ્દોમાં) “સુલેહનો સંદેશ” કહેવાનો મારગ સરકારે ખોલ્યો. કીધા-તેઓએ આયરલંડની જમીનને લગતો નવો ધારાનો ખરડો દાખલ કરીધો, જેની રૂએ જમીનદારો અને ખેડૂતો વચ્ચેના સંબંધમાં મોટી ઉચલપાચલ કરવામાં આવી. અનંત મુશ્કેલીઓ વટાવ્યા બાદ, એ ખરડો કાયદા રૂપે આગસ્ટમાં પસાર થયો. એ પછી પારલામેન્ટની બાકીની સેશનનું કામ, અંગ્રેજી લશ્કરમાં સુધારો કરવાનું હતું. લશ્કરને તરખીયત આપવાને લગતા કાયદાથી સીપાહીઓને ખાંધી-મારવાની રીત ખીલકૂલ કાણડી નાખવામાં આવી, સીપાહીઓને ટુકડી મુદત સુધી નોકરીએ રહેવાની છુટ મુક્યાથી થતા ગેરકાયદામાં ઘટાડો કરવામાં આવ્યો, એથી મુદતની નોકરી

વાળા લશ્કરી અમલદારોને આગળ વધવા ના મારગમાં સેહેલાઈએ મુકવામાં આવી, અને લશ્કરી મથકોનાં સંબંધમાં ફેરફાર કરી ને, અમુક વખતે જોઈએ તયારે વધારે સીપા હુએ મળી આવે એવી ગોઠવણ થઈ. મીં બરાડલોએ એ વખતે આમની સભામાં સપ ત લઈ દાખલ થવાની કોશિશ પાછી ચલાવી જેથી આમની સભામાં અને તેની બાહે ર ધણાક નઠાઈં લગાડનારા દેખાવો થઈ રહ્યા દબીનીન પાતે ચાલતી તપાસ પુરી થઈ, અને મીં પારનેલ અને તેના હમશરી કોના થયલા કૃતેહમંદ છુટકારાથી ઉસફેરણી કરનારા આયરીશોનું બળ વધ્યું. મીં ગલા ડસટનના જમીનને લગતા નવા કાયદાને, તે ને હુજોતો અમજમાં મુક્યો નથી તેટલાં, તે એએ વજોડો કાણડયો. તેવામાં આયરીશો ને દુબાણમાં રાખવાને લગતા કાયદાની રૂયે, આયરીશ “લેંડ લીગ” નામની રાજદવારી મંડ લીના પીતા તરીકે ઓળખાતા જાણીતા મા હકલ દેવીજને બંદીખાને નાખવામાં આવ્યો અને બીજા કેટલાક આયરીશોને પકડવામાં આવ્યા. આથી આગમાં તેલ હોમાયું. અંતે સરકારે જ્યારે જોયું કે, જમીનને લગતા નવા કાયદાની તપાસ લેવા દેવામાં આવતી ન

થી તયારે તેઓએ (મીં ગલાડસ્ટનના યાદગાર, શબ્દોમાં કહીયે તો,) “સુધારાનાં અપ્યુટ સાધનો”નાં લાભ લીધાં અને મીં પારનેલ અને તેના પાંચ બાહ્યધોને આયરલંડની કીલમેનહેમની તુરંગમા નાખ્યા. ૬ થ દીવસ રહીને તેઓએ “લંડ લીગ” ની મંડળીને ગેરકાયદેની અને અપરાધી મંડળી તરીકે જાહેર કીધી, પણ તે તરત “નેશનલ લીગ”નાં નામથી સંજવન થયું. ૧૮૮૨ની તા. ૭ મી ફેબ્રુઆરીએ જ્યારે પારલામેન્ટ પાછી મળી, તયારે તેણે પોતાનું સંઘર્ષધ્યાન પાછું આયરલંડના મામલા પાછળ લે ગાડ્યું. ઉમરાવોની સભાએ તેટલાં સરકારને માટે એક નવી અગવડ ઊભી કરી આપી. તેઓએ પોતાની સભામાં એવી દરખાસત પસાર કીધી કે, આયરલંડને લગતા જમીનના કાયદાનો અમલ કેવી રીતે કરવામાં આવે છે, તે વીશે તપાસ કરવાને એક સીલિકટ (સુટી કાહાડેલી) કમીટી નેમવી. આમની સભામાં એ વેળા મીં બરાડલાને લગતી ખટપટ વહી પાછો પથરો નાંખ્યો. મીં પારનેલ અને તેના સાથીઓને જે માસમાં ચોક્કસ શરતો પર છોડી મુકવામાં આવ્યા, તેથી પારલામેન્ટમા જોસબરી તકરારો ચાલી.

આ સધળા સંજોગોને લીધે પારલામંટનાં કા
મકાજને લગતી નવી ફઠીઓ ઉપર તકરાર
કરવાના મારગમાં મિટી અડચણો આવી પ
ડી. એવી આશા રાખવામાં આવી કે, હસત
રના તેહેવારે પછી ધારા બાંધવાનાં કામમાં
વધારે ઉતાવળ કરી શકાશે; પણ એક
બયંકર બનાવે સરકારને તદ્દન નવા પ્રકારની
રાજનીતી પ્રમાણે કામ કરવાની ફરજ પાડી.
તા. ૬ ઠી મેએ દબલીનના ફીનીક્સ પારક
ના જાહેર રસતા ઉપર આયરલંડના ચીફ સે
ક્રેટરી લારડ ફ્રેડરીક કેવેનદીશ અને તેના
મદદનીસ મી. બરકનાં ઘોળે દીવસે ખુન થ
યાં. સરકારે તાબડોતોબ, તા. ૧૧ મી મેએ,
અપરાધીનો અટકાવ કરવાને લગતો એક સ
ખત ધારાનો ખરડો આમની સભામાં દાખ
લ કીધો, અને તા. ૧૨ મી જુલાઈએ તે
કાયદો તરીકે પસાર થયાથી આયરલંડના તો
ફાંનનાં સરવધી બયંકર બનાવે બનતા અટ
કયા. સખતાઈ બતાવવામાં વાજબી ગણાય એ
વાં અતીશ્ચ મિટાં કારણોની દરકાર નહી કરીને,
પ્રધાનોએ આયરલંડના ખેડુતોના સંકટનો ઉપાય
કરવાને એક બીજો ધારાનો ખરડો-અફડી મ
થલાં બાડાંએને લગતો-તા. ૧૮મી આગસ
ટે પસાર કરાવ્યો. એ સેશનમાં થયલાં બી

જાં કામો, આમની સભામાં પારસલ પોસ
તને લગતો ધારાનો ખરડો હતો; અને ઊમ
રાવોની સભામાં પરણેલી સ્ત્રીઓની મીલકત
ને લગતો હતો, જેની રૂબે એક અંગ્રેજ પરણે
લી સ્ત્રી મીલકતના ધણીપણનો અને તેના સં
બંધમાં પોતાના તરફથી ગોઠવણ કરવાનો
પોતાના ભરથારના સરખોજ હક ભોગવે છે.
પારલામેન્ટનાં કામકાજને લગતી નવી રીતો
ના ફરવો શેવટે તા. ૨૪મી અક્ટોબરથી
તા. ૨૯ ડીસેમ્બર સુધીમાં પસાર કરવામાં
આવયા હતા. ૧૮૮૩માં ફીનીક્સ પારકમાં
થયલાં ખુનના ગુનેહગારો અંતે પકડાયા; ખુ
ન કરનારાઓને ફાંસીએ ચડાવવામાં આવ
યા, અને તેમના મળતીઆઓને જનમ
કેદખાનું મળ્યું. એ વરસમાં ડીનેમાહટની
ભયંકર સુરંગનો ઊપયોગ કરનારા આપરીશ
ફીટુરીઓએ લનડનમાં દેખાવ દેવા માંડ્યો.
તા. ૧૩ મી મારચે તેઓએ લોકલ ગવર્નમેન્ટ
બોરડની તથા લનડન ટાઇમસ પત્રની આફી
સો ઉરાડી નાખવાની કોશિસો કીધી. તા.
૩૦મી અક્ટોબરે તેઓએ લનડનની જમીન
ની હેલની રેલવેમાં સુરંગો મુકી. આ કા
મોને લીધે સરકારને સળગી ઊઠનારા પદાર
થોને લગતા ૧૮૭૫ના કાયદામાં તા. ૧૦મી

એપ્રિલ સુધારો કરવો પડ્યો. આ સુધારેલા કાયદાની સખતાઈ અને સુરંગ મુકનારાઓ માહેલા ચારને કરવામાં આવેલી મોટી સ જાથી, એ જાતની હીલચાલ થોડો વખત સુધી ચઢકી. તા. ૧૫મી ફેબ્રુઆરીએ પારલામેન્ટ મળી. મહારાણી તરફના બાષણ માટે તે નામદારને માનપત્ર આપવાની સરેસ તાની દરખાસત ઉપર તકરાર ચાલતાં મરહુમ મી. ફ્રાંસિસ તરે મી. પારનેલની વરતણુકને એક સખત બાષણથી વખોડી નાખી. મી. બ્રાડલોને લગતી ખટપટ ઉપરથી સરકારે આ મની સભામાં દાખલ થતાં સખત લેવાની રીતીના સંબંધમાં એક ધારાનો ખરડો (જેને કનસર્વેટીવોએ ટકોરમાં “બ્રાડલોના છુટકારાનો ધારાનો ખરડો” એવું નામ આપ્યું હતું તે) દાખલ કીધો, અને મી. ગલાડસ્ટને તેના બચાવમાં એક શુભાષીત બાષણ કર્યું, પણ તે પસાર થવા પામ્યો નહીં. તો પણ મી. એમબરલેને દાખલ કીધેલો નાદારી ને લગતો કાયદો, જે તા. ૨૫મી આગસ્ટે કાયદો રૂપે પસાર થયો, તે તથા ઇંગલંડ અને સ્કોટલંડના ખેડૂતોને લગતો ધારાનો ખરડો, ઉમરાવોની સભામાં તે સામે વીરોધ બતાવવામાં આવ્યા પછી, પ્રજાએ ઘણી ખુશી

સાથે સવીકારયા. પારલામેન્ટની ચુંટણીના સં
બંધમાં વાપરવામાં આવતા પ્રપંચનો અટકા
વ કરવાને, તા. ૧૦ મી આગસ્ટે, એક સ
ખત કાયદો પસાર કરવામાં આવ્યો. જે ધા
રાના ખરડાઓ નીષ્ક્રિય ગયા, તેઓમાં સર
વથી અગતના, ફ્રાન્સદારી અપીલ અને કોડ
ને લગતા ખરડાઓ, લનડનની મધુનીસીપા
લીટીમાં સુધારો કરવાને લગતો ખરડો (જે ત્ર
ણે હોડી દેવામાં આવ્યા હતા) અને સ
કાટલંડને સ્થાનિક સવરાજ આપવાને લગતો
ખરડો (જે ઉમરાવોની સભાએ ૨૬ કીધો
હતો.) આયરલંડ માટે ઘડવામાં આવે
તો કાયદો ત્રામવે અને જાહેર કમપનીઓને
લગતો હતો, જેમાં જાહેર ઉપયોગનાં બાંધ
કામો કરવા માટે તથા આયરીશિયન પરદેશ
જવામાં સેહેલાઇ કરી આપવા માટે યોજના
ઓ રચવામાં આવી હતી. ૧૮૮૪માં મી.
ગલાડસ્ટને પારલામેન્ટમાં પ્રતિનિધીઓ એક
જવાનાં ધોરણના સંબંધમાં બીજો એક કાયદો
બાંધ્યો. તા. ૫ મી ફેબ્રુઆરીએ જ્યારે પા
રલામેન્ટ ઊઠી, ત્યારે મહારાણીનાં બાથરૂમાં
જણાવવામાં આવ્યું હતું કે, ચાલું સેશનમાં
અજાવવાનાં સરવથી અગતનાં કામો, પારલા
મેન્ટની ચુંટણીને લગતા હકનો વીસતાર વ

ધારી આપનારો ધારો (ફરેનચાઇઝબીલ) આ
ને લનડનની મયુનીસીપાલીટીમાં સુધારો કર
વાને લગતો ધારો ખાંધવાને લગતાં છે. આ
છેલો ખરડો નીષફળ ગયો. ચુંટણીના હકના
વધારાને લગતો ધારાનો ખરડો આમની સભા
મા તા. ૨૬મી જુને ત્રીજીવાર વંચાયો, પણ ઉમ
રાવોની સભાએ હા લીધી છે, આમની સભાની
ખેડકાની વેહેચણી વસતી વગેરેનાં પ્રમાણ પ્ર
માણે સુધારેલાં ધોરણથી કરવાનો ધારાનો ખર
ડો સાથે સાથે પસાર કરવામાં નહીં આવે, ત
્યાં સુધી ચુંટણીના હકના વધારાને લગતો
ખરડો અમે પસાર કરીશું નહીં. પ્રધાન મંડ
લને આ ઉપરથી આ ખરડાનું કામ આવ
તી સેશન પર રાખી ચાલુ સેશનનું બીજું
કામ હાય ધરયા શીવાય છુટક રહ્યો નહીં.
તેટલાં ઇંગલંડ અને સ્કોટલંડના સધલા
જાગોમાં ચુંટણીના હકના વધારાને લગતા કા
યદાંની તરફેણની અને વીરુધ્ધની ઓટી સભા
એ દરેરોજ બરાવા લાગી. તેઓમાં સરવ
થી અગતની રાક્ષસી સભા તા. ૨૧ મી જુ
લાઇએ લનડનના હાઇડ પારકમાં મળી હતી,
જ્યાં કારીગર અને મજૂર વરગોના આસરે
૩૦,૦૦૦ માણસો હાજર થયાં હતાં. તા. ૨૩
મી અક્ટોબરે પારલામેન્ટ પાછી મળી, અને

તે પછી થોડા વખતમાં પ્રધાનો અને વીર
 ધ પક્ષ વચ્ચે એ ધારાના ખરડાના સંબંધ
 માં સમજુતી થઈ. આમની સભાની એ
 ઠંડોની પેહેંચણી સુધારેલાં ધોરણ પ્ર
 માણે કરવાને લગતો ધારાનો ખરડો
 તેઓએ સાથે મળી ઘડી કાઢાડ્યો, અને તે
 ઉપરથી ઉમરાવોની સભાએ તા. ૬ ડી ડી
 સેમખરે ચુટણીના હકના વધારાને લગતો ખ
 રડો પસાર કરીધો. આ ખરડાની રૂયે પારલા
 મેંટની ચુટણી માટે પ્રતીનીધીઓ માફલના
 રાઓમાં એતીવાડી કરનારો વરગ ઉમરાવો
 જેની તરફથી પારલામેંટમાં ખીરાજનારો પેહેલા
 ઉમેદવાર બુટો મી. જોસેફ આરમ્બ હતા. ડી
 સેમખરમાં લનડનનો મોટો પુલ દીનેમાહટથી
 ઊરાડી મેલવાની ડરાવ ભરેલી કોશિશ કરવા
 માં આવી. ૧૮૮૫નાં વરસની શુરખાતમાં
 ઇંગ્લંડને સવદેશ તેમજ પ્રદેશનો ત્રા
 સ ખમવો પડ્યો. એ વરસની તા. ૨૪ મી
 જાનેવારીએ પારલામેંટના મકાનો અને લનડ
 ન તાવર એકજ વખતે દીનેમાહટથી ઊરાડી
 મુકવાની કોશિશ કરવામાં આવી. આ બચકર
 કામોમાં ભાગ લેવા માટે કર્નીગહામ અને બ
 રતન નામના એ શખસોને અપરાધો ડરાવી
 તેમને એ માસમાં જનમ કેદખાનાની સજા કર

વામાં આવી. એ પછી જેનરલ ગારડન મારયા જવાના બનાવ વીશે સરકાર સામે ઇપકાનું મ ત આમની સભામાં લાવવામાં આવ્યું, જેને લગતી વીગત ઊપર આપી છે. તા. ૨૧મી મેએ આમની સભાની બેઠકાની વેહેંચણી સુધારેલાં ધોરણ પ્રમાણે કરવાને લગતો ધારા નો ખરડો પસાર કરવામાં આવ્યો. રૂશયા સાથે અફઘાન સરહદનો વાંધો ઉભો થયા પછી, જીન માસમાં સરકારે રાજ્યના આવક ખરચનો વારસીક અડસ્ટો સભામાં રજુ કીધા, અને તે ઉપર તકરાર ચાલતાં તેમની હાર થઈ. તા. ૧૨ મી જુને મી. ગલાડસ્ટન ની સરકારે રાજીનામું આપ્યું અને લારડ સાલસબરી પેહેલીવાર વડો પ્રધાન થયો.

મી. ગલાડસ્ટનના બીજીવારના અમલ વેળા ઇંગ્લંડમાં બનેલા જાણીતા બનાવો, નામીયા પુરૂશોનાં મરણો વગેરેની કેટલીક હકીકત નીચે પ્રમાણે છે. ૧૮૮૦ ના જીન માસમાં ગ્રીસના રાજા પેહેલા જ્યોર્જે ઇંગ્લંડ ની મુલાકાત લીધી. ૧૮૮૦ ના ડીસેમ્બરની તા. ૨૨ મીએ મરી એન ક્રાસ નામની ના મીચી અંગ્રેજ ગ્રંથકરતા મરણ પામી. “જ્યોર્જ જ હલીયત”નાં ઉપનામથી તેણી લખાણ કરતી હતી; ઇંગ્લંડની સરવથી બાહોશ સ્ત્રીઓ.

૮૨ નામદાર મહારાણી વીક્ટોરિયાનાં રાજનાં

માં તેણી પેહેલી ગણાય છે. ૧૮૮૧ની તા. ૧૯મી એપ્રિલ નામીચો કનસરવેટીવ વડો પ્રધાન લારડ બીકનસફીલડ વરુધ વચે અને મોટાં જાહેર માન વચે મરણ પામયો. ઉમરાવો ની સભામાં તેણે કીધેલું છેલું બાધણુ, રશયાના શહેનશાહ બીજા એલેક્ઝાન્ડરનાં મારચ માસમાં કરવામાં આવેલાં ખુનના પ્રસંગને લગતું હતું. ૧૮૮૨ની તા. ૧૬મી જુને ઇંગ્લંડની ઊતર-પુરવ કીનારાપર આવેલા સનડરલેંડ શહેરમાં વીક્ટોરીયા હાલ નામના મોટાં દીવાનખાનામાં એક બચકર અક્સમાત થયો, જેથી ૧૮૩ બચાંઓ ઝુંગલાઈને મરણ પામયાં. એજ વરસની તા. ૯મી સપ્તેમ્બરે સર જ્યોર્જ એ નામનો એક આગલો જાણીતો રાજદવારી મરણ પામયો. ૧૮૮૩ની તા. ૧૨મી મેએ માછલીઓને લગતું દેશ પ્રદેશનું પ્રદરશન બરવામાં આવ્યું, જેથી ઇંગ્લંડના એ વસતુમાં ચાલતા અગતની ધે પારને ઉતેજન મળ્યું. ૧૮૮૪ની તા. ૮ મી મેએ પ્રજાની તંદરેસતીનાં સાધનો દેખાડનારી વસતુઓનું પ્રદરશન બરવામાં આવ્યું. એજ વરસની તા. ૬ઠી નવેમ્બરે પોસત માસતર જેનરલ તરીકે સરવથી નામીચો નીવ રહ્યા રાજદવારી પ્રોફેસર ફાસેટ મરણ પામયો.

નામદાર મહારાણીની અંગત હીલચાલો.

૧૮૮૨ની વસંત રતુમાં નામદાર મહારાણી ઇંગલંડ છોડી એક માસ સુધી મેનતો ન આવે રહેવા ગયાં. ત્યાંથી પાછાં ફર્યા બાદ નેધરલેંડસના રાજ તથા રાણીને તે બોમ્બે ઇંગલંડમાં આવકાર આપ્યો, અને તે પછી થોડા વખતમાં એપ્રિલ ફરેસ્ટની મુલાકાત લઈ તે જાહેર પ્રજાના વપરાસ માટે ખોલું મુક્યું. એજ વરસની તા. ૪થી ડીસે મળે નામદાર મહારાણીએ કાયદાની દરખાસ્ત નવું મકાન બિંધાડ્યું હતું.

સારડ સાલસપ્તરીયું પેહલીવારનું પ્રધાન મંડળ, જુન ૧૮૮૫થી જાનેવારી ૧૮૮૬. વેપારની મંદી વાંશે તપાસ કરવાને નેમાય હું કમીશન-પારલામેન્ટની ચુંટણી-ખરમા સાથે લડાઈ તથા તે દેશનું અંગ્રેજી રાજ સાથે બેઠાણ. લનડનનું પ્રદર્શન.

નામીયા પુરુષોનાં મરણો.

૧૮૮૫ ની સેપ્ટેમ્બર બાકીના ભાગ કેટલાક કાયદાઓ ઘડવામાં પસાર થયા હતા. તેમાં મુખ્ય મહેનતુ વરગોના રહેઠાણને લગતો અને આયરલેંડમાં જમીનની ખરીદી અને મજૂરીને લગતો હતો. સકાલેંડ માટે આ વરસથી ચીફ સેક્રેટરીના ઓધા સથાપ

વામાં આવ્યો, અને તેનાં કેળવણીખાતામાં ઉપપ્રમુખની નેમણુક કરવામાં આવી. પારલામેન્ટ મુલતવી રાખવામાં આવે તે અગાઉ તા. ૧૦ મી આગસ્ટે, મરહુમ લારડ હડસલેએ (આગલા સર સતાફરડ નોરથકોતે) જાહેર કીધું કે, વેપારની મંદીનાં કારણોની તપાસ કરવા માટે એક બાદશાહી કમીશન નેમવામાં આવશે. નવેમ્બર માસમાં થયેલી મુઠણીમાં મેદેનતુ વરગ તરફના ઊમેદવારોને મોટી ફતેહ મળી. મુઠણીનું પરીણામ એવું આવ્યું, કે જ્યો ૮૬ આયરીશ ઊમેદવારો જો પોતાની વડાની શીખામણ પ્રમાણે ચાલીને કનસરવેટીવાની તરફેણ કરે, તો તેઓ કનસરવેટીવા બીબરલોથી થોડાં વધુ મત સતાપર આવે. અને તેમ તેઓ આવયા. એ વેળા એકાએક અફવા ચાલી રહી કે, મી. ગલાડ સટને આયરલેન્ડમાં સથાનીક વહીવટ ચલાવવા માટે આયરીશ પારલામેન્ટ સથાપવાના ધીઆરને સવીકાર્યો છે, અને તે માટે તેણે એક યોજના ધડી કાઢી છે. એજ માસમાં ઊતરબરમાના રાજ થીઓ સામી લડાઈ જાહેર કરવામાં આવી, અને પારલામેન્ટ તા. ૧૨ મી જાન્યુઆરી ૧૮૮૬ ના દીવસે પાછી મળતાં, તે દેશ અંગ્રેજી રાજ્ય સાથે જોડી નાખવા

માં આવેલા જાહેર કરવામાં આવ્યો. એક પખવાડ્યાંની મુદતમાં મી० જસ કોર્જીગસે ખેડૂતોમાં જમીનની વેહેંચણી કરવાને લગતું એમેંડમેંટ આમની સભામાં રજુ કીધું અને તે ઉપર તકરાર ચાલતાં સરકારની હાર થઈ, અને મી० ગલાડસ્ટન ત્રીજવાર વડા પ્રધાન થયો.

૧૮૮૫ માં ઘણા નામીયા રાજદવારીઓ મરણ પામ્યા હતા. તા० ૨૯ એપ્રિલ અરલ કેરનસ અચબુચ મરણ પામ્યો. જાણીતો રાજદવારી વાઇકાર્જિટ હેન્ડ્રીક્સ (આગલો સર અરલસ વુડ) તા० ૮મી આગસ્ટે ગુજર્યો. ગરીબ અને મેહેનતુ વરગોના મીત્ર તરીકે નામાંકીત થયલા લારડ શક્તસખરીનાં તા० ૧લી અક્ટોબરે થયલાં મરણથી, દેશના સ ધણા ભાગોમાં શોક કરવામાં આવ્યો.

મહારાણીનાં કુટુંબીઓને લગતી

અંગત હીલચાલ.

૧૮૮૫ ના એપ્રિલમાં નામદાર પ્રીનસ આફ વેલસ પોતાની બાનુ સાથે આયરલેન્ડ ની મુજાકાંતે ત્રણ અઠવાડ્યાં સુધી ગયાં, જ્યાં તેને ઘણો હેતબરયો આવકાર આપવામાં આવ્યો હતો. મે માસમાં એ નામદારોએ લનડનમાં સાબિય કેનર્સિંગ્ટન ખાતે દેશ પ્ર

૮૬ નામદાર મહારાણી વીક્ટોરિયાનાં રાજનાં

દેશને લગતું નવી શોધોનું પ્રદર્શન ખુલું
મુક્યું. નાણા સંબંધી પરીણામમાં આ પ્રદર
શમ નીપક્ષ નીવડ્યું, અને તેથી નજદીક
રૂ ૫૦,૦૦૦ ની ખાટ આવી.

મી० ગલાડસ્ટનનો ત્રીજી વારનો વડા
પ્રધાન તરીકેનો અમલ, જાનેવારીથી
જુન ૧૮૮૬-આયરલંડને સવરાજ
આપવાનો ધારાનો ખરડો-
લીયરલ પક્ષમાં ફાટકુટ.

મી० ગલાડસ્ટને ગયાં સાતની જાને
વારીમાં જ્યારે પ્રધાનપદ ધારણ કીધું, ત
યારે આ વાત સારી રીતે જાણીતી હતી
કે, આયરલંડને સવરાજ આપવાને લગતો
કાયદો બાંધવાને તે (મી० પારનેલને) વચનથી
બંધાયેલો છે. વચમાં કેટલોક ખાંચો નાખીને
તા० ૮ મી એપ્રિલ આયરલંડને સવરાજ આ
પવાને લગતો એક ધારાનો ખરડો આમની
સભામાં દાખલ કરવામાં આવ્યો. તે આગ
મજબે પ્રધાનોએ અને બીજા લીયરલ પ
ક્ષના નાના અધીકારીઓએ પોતાના ઓધા
નું રાજીનામું આપ્યું હતું. તા० ૧૬ મી
એપ્રિલ આયરલંડની જમીનની ખરીદી અને
વેચાણને લગતો ધારાનો ખરડો દાખલ કર
વામાં આવ્યો. સવરાજને લગતો ખરડો આ

મની સભામાં બીજીવાર વંચાતાં, તા. ૩૦
મી જુને, ૩૦ વધું મતે ૨૬ થયો, અને લો
ખરજ પક્ષમાં પડેલી કાટકુટ સંપૂર્ણ થઈ. મી.
ગલાડસ્ટને પ્રજાનો અભીપ્રાય માગ્યો અને
નવેસરથી ચુંટણી થઈ. લીખરજો બે પક્ષોમાં—મી.
ગલાડસ્ટનના અને તે નામદારનો વીરૂધ્ધના—
વહેંચાઈને આવયા, અને કનસરવેટીયા મી.
ગલાડસ્ટનની વીરૂધ્ધ પક્ષના લીખરજો (ધુતી
યનીસતો)નો ટેકો લઈ સત્તા ઉપર આવ્યા.

મી. ગલાડસ્ટનના ત્રીજી વારના વ
ડા પ્રધાન તરીકેના અમલમાં ઇંગ્લેન્ડમાં બ
નેલા મુખ્ય બનાવો નીચત્રા છે. ગા. તા. ૮
મી ફેબ્રુઆરીએ સોશીયલીસતોએ લનડનના
ત્રફાલગર સફુવેરમાં મેહેનતુ વરગતા બેકાર લો
કો કને મારફાડ કરાવી હતી, જેની વરસી
તેઓએ ગયાં અઠવાડયામાં પાળવાનો તારનો
સંદેશો આપણને મળ્યો છે. તા. ૫ મી મે
એ આગેવાન લીખરજ રાજદવારીઓની સં
ફાહોલો મી. ફારસતર મરણ પામ્યો. ગયા
મી માસમાં નામદાર મહારાણીએ લનડનમાં
હીંદુસતાન તથા સંસથાનોને લગતી વસ્તુ
ઓનું પ્રદરશન ખુલું મુકલું હતું, જે એટલું
ફતેહમંદ બીરખું હતું, કે છ માસ સુધી તે
ખુલું રહ્યું તેટલા વખતમાં ૫૫,૫૦,૭૪૫
શખસોએ તેની મુલાકાત કીધી હતી.

૮૮ નામદાર મહારાણી વીક્ટોરિયાના રાજનાં

હારડ સાલસપ્તરીનું બીજીવારનું પ્રધાન મં
ડલ, આગસ્ટ ૧૮૮૬ થી ચાલુ-બેલફાસ
તના હુલડો-આપરીશ બેકુતોનાં સંકટમાં
ધટાડો કરવાને લગતો મીં પારનેલનો
ધારાનો ખરડો.

હારડ સાલસપ્તરીના બીજીવારના અમ
લ સાથે નામદાર મહારાણીનાં રાજની ખારમી
વારની પારલામેન્ટ મળવા માડી છે. તાં ૫
મી આગસ્ટે મળવા પછી અને તાં ૨૪મી
સપ્ટેમ્બરે મુલતવી રહેવા આગમજ સરકારે
ખજવેલું મુખ્ય કામ, આપરજડના અલસ્ટ
ર પ્રાંતની રાજધાની બેલફાસ્ટ ખાતે પ્રાતેસ
તંટો અને રામન કેથોલીકો વચ્ચે થયલાં બચ
કર હુલડના સંબંધમાં તપાસ કરવાને કમીટી
નેમવાનું હતું. પાકીના વખતનો મોટો ભા
ગ નામદાર મહારાણીનાં સરેસતાનાં બાધણ
ના જવાબમાં આપવાનું માનપત્ર પસાર કર
વામાં રોકાયો હતો. મીં પારનેલે તાં ૧૦
મી સપ્ટેમ્બરે આપરીશ બેકુતોનાં સંકટમાં
ધટાડો કરવાને લગતો ધારાનો ખરડો દાખલ
કીધો, પણ તે એજ માસની તાં ૨૧ મીએ
૯૫ વધુ મતે રદ ગયો.

ગયા માસની આપરીથી પારલામેન્ટ પા
છી ઊધડી છે. કનસરવેટીવ પ્રધાન મંડલના સં

બંધમાં બનેલા એ અંગત બનાવોએ ગયા માસમાં પ્રજાનું ધ્યાન રોક્યું છે. પેહેલો, બાર ડ રેનડાલક ચરચીલે આમની સભાના વડા તથા નાણા ખાતાના પ્રધાન તરીકે આપેલું રાજીનામું, અને બીજો જાણીતા કનસરવેટીવ આગેવાન રાજદવારી બારડ હડેસલેનું મરણ, તથા તે બેપરથી પ્રધાન મંડલમાં ચલ્યા ફેર ફારો છે.

નામદાર મહારાણીના રાજમાં સ્થાપવામાં આવેલા ખિતાબો.

ભાષકાત ધરાવનારા પુરુષોને હનામ આપવા માટે સ્થાપવામાં આવેલા માનના ખિતાબોની સંખ્યા માટે નામદાર મહારાણી નું રાજ્ય પ્રખ્યાતી પામશે. “સ્ટાર આફ હંડયા”, “હંડયન એમપાયર”, “વીક્ટોરીયા અને આલખર”, “કરાગિન આફ હંડયા”, અને “મીક્ટોરીયા કરાસ” ના ખિતાબો એ નામદાર ના રાજમાં જ બિભા કરવામાં આવ્યા છે.

નામદાર મહારાણીનો જીવ લેવાની વખતે વખત કરવામાં આવેલી કેસોરો.

દીકરી, બહરી, માતા અને રાણી તરીકે મહારાણી વીક્ટોરીયાએ પ્રથમી હજીર જિંદગી પ્રકારનો દાખલો આપ્યો છે, છતાં એ નામ દાર બુરાઓના હુમલાઓથી મુક્ત રહ્યાં ન

૯૦ નામદાર મહારાણી વીકટોરિયાનાં રાજ્યનાં

થી. તેમનો જીવ લેવાની કોશિશ ગયા ૧૮૮૨ નાં વરસ સુધીમાં સાતવાર કરવામાં આવી છે. પણ તેઓ મારી જીવે એક પણ કોશિશનો હેતુ રાજદવારી કારણોને લગતો હતો નહીં. પેહલી કોશિશ ૧૮૪૦ માં તા. ૧૦ મી જુનને એકવરડ ઓકસફ ડ નામના સત્તર વરસની ઉમરના એક પીઠાંવાલાના છોકરાએ કીધી હતી. મહારાણી પોતાના ભરથાર સ ૫ કોન સતીનયુથન હીજ નામની ટેકરી ઊપર હંકારી જતાં હતાં, તેવામાં તેણે તે નામદાર તરફ જો ગોળીઓ ફેંકી હતી, પણ ખંને નીષફળ રહ્યું હતું. તેની તપાસ થતાં જુરીએ તેને ઘેરો ફાવેલો, અને નામદાર મહારાણીની મરજી થતાં સુધી તેને એક દેવાનાશાળામાં રાખવાનો હુકમ કરવામાં આવ્યો હતો. ૧૮૪૨ ની તા. ૩૦ મી મેએ, જાન ફરાનસીસ નામનો બાવીસ વરસની ઉમરનો એક જુવાન, જેનો બાપ લનડનની ફરી લેનમાં થંવ બનાવનારનું કામ કરતો હતો, તેણે ઊપલીજ ટેકરી ઊપર ઉપલીજ જગ્યાએ નામદાર મહારાણી તરફ પીસટોલ ફાડી હતી. રાજસામે મોટું ફીતૂર કરવાના વાંક પર તેની તપાસ થઈ, અને તેને માતની ટેપ મારવામાં આવી પણ પાછલથી તે ફેવીને તેને જાન

મ દેશનીકાલ કરવામાં આવ્યો હતો. જે દીવ
સે ઉપલી સળમાં ઘટાડો કરવાની વાત જા
હેરમાં આવી, તેજ દીવસે બીન નામના એક
ખુદા છોકરાએ મહારાણીનો જીવ લેવાની
બીજી એક કોશિશ કીધી હતી. તે નામદાર
બકીગામના મહેલમાંથી એપ્રિલ રાયલનાં દેવલ
માં જતાં હતાં, તેવામાં બીને તેમની ગાડી
આગલ જઈ એક પીસટલ ધરી, પણ તે તે
ફાડે તે અગાઉ પાસે ઉભેલા એક છોકરાએ
તેનો હાથ પકડી લીધો હતો. પીસટલમાં બરે
ફો સ-જમ દારૂ, ઠીસીઠીસીને દાંખલું કાગળ,
અને માટીની બીડી પીવાની પાદપના થોડાક
ટુકડા હતા. બીનને મોલપેટની ઉદયોગ
શાલામાં અઢાર માસનાં કેદખાનાનો સળ ક
રી મોકલી આપવામાં આવ્યો હતો. હેમીલ
ટન નામના એક આયરીશ કડયાએ ૧૮૪૯
બી.તા. ૧૯ મી મે એ કોનસનીતયુથન હી
લ નામની ટેકરી ઉપર દારૂથી ભરેલી
પીસટલ નામદાર મહારાણી તરફ ફેડી હતી,
જે માટે તેને સાત વરસના દેશનીકાલની સ
જા કરવામાં આવી હતી. એટલીજ સળ રા
બરટ પેત નામના હુસારસ રીજમીટના એક
આગલા લેફ્ટેનન્ટની પદવોના અમલદારને,
નામદાર મહારાણી પર હુમલો કરવા માટે કર

૯૨ નામદાર મહારાણી વીક્ટોરિયાનાં રાજનાં

વામાં આવી હતી. ૬૫૬ આફ્રિકેમખરીજના મેહેલમાંથી એ નામદાર, ૧૮૫૦ ની તા. ૨૭ મી મેએ પોતાની ગાડીમાં બાહેર નીકળતાં હતાં, તેવામાં પોતે તે નામદારનાં મોહોડાં પર લાકડીથી ફટકો માર્યો હતો. ૧૮૭૨ ની તા. ૧૯ મી ફેબ્રુઆરીએ આરથર એકોનર નામના સતર વરસની ઊંમરના છોકરાએ, મહારાણી બાહેર ફરી આવી બર્મિંગહામના મેહેલમાં દાખલ થતાં હતાં, તેવામાં તેમના તરફ એક બાંગેલી અને બરયા વગરની પીસટલ ફાડી હતી. એ માટે તેને બાર માસનાં કેદખાનાની બંધને બાંધીમારની સજા થઈ હતી. શેવટની કોશ ૧૮૮૨ ની તા. ૨૭ મારચે કરવામાં આવી હતી. મહારાણી લંડનની બ્રિટ લઈ વીંડસરના સતેશન ખાતે પોતાની ગાડીમાં દાખલ થતાં હતાં, તેવામાં રૈદરીક એક્લીન નામના એક શખસે તેમના તરફ પીસટોલ ફાડી હતી. તે દેવાનો હોવાથી તેને ગુનેહગાર ઠરાવવામાં આવ્યો નહીં હતો, અને મહારાણીની મરજી થતાં સુધી તેને કેદખાને નાખવાનો હુકમ કરવામાં આવ્યો હતો.

આગળ આપેલા ઇતીહાસ મધેના અને
તે ઊપરાંત મહારાણીનાં રાજ્યનાં
પચાસ વરસમા બનેલા ઊતરતા
બનાવોની વખતનાં
અનુકરમે નોંધ.

૨૪ મી મે ૧૮૧૯ મહારાણીના જનમ તેમને
હાલ ૬૮ મું વરસ ચાલે છે.

૩-૧-૨૦ મહારાણીના પીતા ડ્યુક આફ
કેંટ મરણ પામ્યા.

૨૪-૫-૩૭ મહારાણી ઊમરમાં આવ્યાં.

૨૦-૬-૩૭ મહારાણીના કાકા રાજા એથે
વીલયમ મરણ પામ્યા, અને એ નામદાર ગા
દીએ બેઠાં. મહારાણીના કાકા ડ્યુક આફ ક
મખરલેંડ જરમનીના હેનાવર પ્રાંતના રાજા થ
યા-મહારાણીના હક એ પ્રાંત ઊપર તેના કાય
દારી રૂપે ચાલી શક્યો નહી.

૨૮-૬-૩૮ મહારાણીના રાજ્યાબીષક પાર
લામેટે. તેમને રાજકરતા તરીકે રૂપીઆ
૩૮,૫૦,૦૦૦ નું સાલવાણું બાંધીઆપ્યું.

૧૮-૩૮-૩૯ ઇંગ્લંડના મેહેન્ટુ વરગના
લોકોએ મધ્યમસથીતીના લોકોની સરખા રાજ
દવારી હોટા મેળવવાની ઊસફરણી ચલાવી.
રેલવેનાં બાંધકામો ઇંગ્લંડમાં મોટા પાયા ઊ

૯૪ નામદાર મહારાણી વીક્ટોરિયાનાં રાજનાં

પર ચલાવવામાં આવ્યાં. વીજલોક તાર ના
ખવામાં આવ્યો. હંગલંડ અને અમેરીકા વ
ચે સતીમરે કરતી થઈ.

૧૮૩૯ કાબુલનો કબજો લેવામાં આવ્યો.
હંગલંડની પ્રજાની કેળવણીમાં સરકારે નાણા
ની મદદ આપવાની પોતાના અમલમાં મુ
કવાને પ્રીવી કાઉન્સીલની એક કમીટી ઠરાવ
વામાં આવી.

૧૯-૧-૩૯ અંગ્રેજોએ એડન ઉપર તોપ
ના મારો ચઢાવી તેના કબજો લીધો.

૨૩-૭-૩૯ સર જોનકોને ગીઝની સર કીધું.

૩-૧૧-૩૯ ચમકી ખાતે સમુદરમાં અંગ્રે
જો અને ચીનાઓ વચ્ચે ઝપાઝપી થઈ. આ
થી ચીન સાથે અફઘાનની ઘણી ચોરીના સં
બંધમાં લડાઈ શુર થઈ.

૧૬-૧-૪૦ મહારાણીએ જાતે પારલામેન્ટ
ઉઘાડી, અને સેક્સ કોબરગ ગોથાના શાહ
જાદા આલ્બરટ સાથે પોતાનું લગન કરવા
નો ઠરાવ જાહેર કીધો. કેનેડામાં ખજવો થયો.
પારલામેન્ટ મળી. કેનેડાનો ખજવો ખૈસાડી દે
વામાં આવ્યો અને તેનાં રાજબંધણમાં ફેર
ફાર કરવામાં આવ્યો. હંગલંડના જુદા જુ
દા ભાગો ખાતે એક પેનીના ટપાલ
ખરચે કાગળો મોકલવાની યોજના થઈ.

૨-૪૦ નયુ ઝીત્રાંડનો પાસીફીક માહસા
ગળેના ટાપુ અંગ્રેજી રાજ્યનો એક ભાગ થયો.

૧૮૪૧ અફઘાનિસ્તાનને બળેથી કીધો-આઘખરપા
સમાં એક આખું અંગ્રેજી લશ્કર મારયું ગયું.
લોરડ મેજિસ્ટ્રેટની સરકારની હાર થઈ. સર
રાખરટ પીલ (કનસર્વેટીવ) વડે પ્રધાન થયો.

૯-૧૧-૪૧ પ્રીન્સ આફ પેલસનો જનમ
થયો-યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સના માસાચુસેટ્સ પરગ
નાનાં કેમ્બરીજ શહેર ખાતે ઇલાવાસ હાથિના
મના અમેરીકને સીવવાના સંચાની શાંધકીધી.

૨૧-૧-૪૧ લનડનનું “ડેલી ન્યુઝ” (લીખ
રલ) વરતમાન પત્ર પેહેલીવાર છપાયું.

૨૭-૮-૪૧ ચીનાઓ કનેથી અંબાય લ
ઈ લેવામાં આવ્યું.

૧૮૪૨ જ્વેનરલ પોલોઝિ કાબુલની આફત
નું વેર લીધું.

૧૦-૩-૪૨ ચીનાઓને નીંગપો ખાતે હ
શાવવામાં આવ્યા.

૧૯-૬-૪૨ અંગ્રેજોએ શંગાહી સર કીધું.

૨૧-૭-૪૨ અંગ્રેજોએ સર હુગુગફના હા
થ હેઠળ ચીનકીયાંગનો કબ્જો લીધો.

૨૬-૮-૪૨ ચીન સાથે સુલેહ કરવામાં
આવી, જેની રૂયે હાંગકાંગનો ટાપુ અંગ્રેજો
એ શરણ કરવામાં આવ્યો.

૯૬ નામદાર મહારાણી વીક્ટોરિયાના રાજનાં

૨૯-૮-૪૨ નામદાર મહારાણી સકાઠલંડ
ની મુલાકાતે પેહેલીવાર ગયાં. સાંધ પ્રાંત અં
ગ્રેજી રાજ સાથે જોડી નાખવામાં આવ્યો.

૧૮૪૩ આયરીશ આગેવાન દાનયલ ઓ
કેનેલે ઇંગ્લંડ અને આયરલંડ વચ્ચેનું જો
ડાણુ રદ કરાવવાની ઉત્કેષણી ચલાવી.

૧૭-૨-૪૩ સર આરલસ નેપીયરે સીંધ
ના અમીરોને મીયાનીની લડાઈમાં હરાવવા.

૨૫-૩-૪૩ ટેમસ નદી નીચે ખેદિલો બુ
ગદો રાહદારીઓ મારે ખોલો મુકાયો.

૧૨-૪૬ ગવાઝીયરમાં લડાઈ થઈ-મહારાજપુર
અને પનીયારની લડાઈમાં અંગ્રેજો ફતેહપામ્યા.

૧૮૪૫ સીંધ લોકો સાથે પેહેલી લડાઈ મુદકી
ફીરાઝશાહ અને સોખરાઓની મોટીલડાઈ થઈ.

૨૪-૫-૪૫ સર જોન ફરેંકલીન આરકટીક
મહાસાગરમાં ત્રીજીવાર શોધખોળ કરનારો કાફ
લો લઈ ગયો.

૪-૬-૪૫ મિકસીકોએ યુનાઈટેડ સ્ટેટસ
સામે લડાઈ જાહેર કીધી.

૯-૩-૪૬ સીંધ લોકો સાથે મુલેહના ક
સર થયા. જાણીતા વામણજી જોનરલ ટામ
થંબે (આરલસ જિતન) ઇંગ્લંડની પેહેલીવાર
મુલાકાત લીધી.

૩-૪૬ ઇંગ્લંડમાં મોટો વેપાર સંબંધી
ગબરાઈ ચાલ્યો.

૨૫-૬-૪૬ અનાજને લગતા ઇંગ્લંડના કાયદાઓ કાપ્તાડી નાખવામાં આવ્યા. લારડ બન રસલ (લીયરલ) વડે પ્રધાન થયો. આયરલેન્ડમાં દુકાલ ચાલ્યો.

૧૦-૪-૪૮ મેડેનતુ વરગના લોકો નેઓ વચ્ચે વરગના લોકોના સરખા હોદ્દા મેળવવા ઈચ્છતા હતા, તેઓની દોહાડ લાખ માણસોની લનડનમાં સભા મળી. ડ્યુક આફ વેલીંગ્ટનને તે પ્રસંગે લશ્કરી તકવારીઓની દખલેખ સોંપવામાં આવી.

૧૮૪૮ ફ્રાન્સમાં રાજધવારી ઉચ્છ્રાપાયલયધ.
૯-૪૮ હંગેરી દેશમાં રાજધવારી ઉચ્છ્રાપાયલ શુર થય. આયરલેન્ડમાં ખળવો થયો ને તરત સમાધી દેવામાં આવ્યો.

૧૧-૧૨-૪૮ લુધ નેપોલીયનને ફ્રેન્ચ પ્રજાસત્તાક રાજ્યનો પ્રમુખ ઠરાવવામાં આવ્યો.

૬-૨-૪૯ સીપ લોકો સાયની બીજી વાર ફેરિ લડાઈ-ગુજરાતની લડાઈ થય.

૨૯-૩-૪૯ પંજાબ પ્રાંતને અંગ્રેજી રાજ સાથે જોડી નાખવામાં આવ્યો.

૧૯-૫-૪૯ હેમીન્ગટન નામના એક આયરીશ મહાત્માનો જીવ લેવાની કોશિશ કીધી.

૭-૪૯ સર રામ્પરટ પીલ મરણ પામ્યો.

૮-૪૯ મહારાણીએ પોતાના બરથાર સાથે આયરલેન્ડની ભિટ લીધી.

૯૮ નામદાર મહારાણી વીક્ટોરિયાનાં રાજનાં

૨૮-૮-૪૯ ફરાનસનો પદબરષટ રાજા
લુઇ ફીલીપ ઇંગ્લંડમાં મરણ પામ્યો.

૧૮૫૦ રોમના પોપે ઇંગ્લંડમાં કેથલીક
સત્તા સ્થાપવાની કોશિશ કીધાથી ઇંગ્લંડમાં
ઉત્સંકેરણી આવી.

૨૭-૫-૫૦ રાબરટ પેત નામના એક અગ્રે
જે મહારાણીનો જીવ લેવાની કોશિશ કીધી.

૨૩-૪-૫૦ કવી વરડસવરથ ૮૦ વરસની
ઊંમરે મરણ પામ્યો.

૨૧-૮-૫૦ મહારાણીએ બેલજીયમની ભેટ
લીધી.

૧૨-૫૦ દક્ષીણ આફ્રીકામાં કાફીર લોકો
સાથ લડાઇ થઇ.

૧-૫-૫૧ લનડન ખાતે પેલેસ્ટીન પ્રદેશનું
પ્રદર્શન ઊદ્ઘાડવામાં આવ્યું.

૩૦-૩-૫૧ ઇંગ્લંડ, પેલસ સકાટલંડ તથા
આયર્લેન્ડની વસતીની છઠીવારની ગણતરી લે
વાઇ. કુલે વસતી ૨,૭૬,૩૭,૭૬૧ ની ગણાઇ.

૧૪-૭-૫૧ બીવરપુલ ખાતે અલસ્ટરના
ઓર્ડેન પક્ષના લોકોએ સરખસ કાણાડ્યું;
તેથી બીવર હુલડ થયું.

૧૩-૧૧-૫૧ ડોવર અને કેલે વચ્ચે સમુદ્ર
રતી હેઠળ તારનું દોરડું નાખવામાં આવ્યું.

૨૬-૨-૫૨ આયરીશ કવી ટામસ મુર મ
રણ પામ્યો.

૧૯-૫-૫૨ અંગ્રેજીએ રંગુન સર કીધું.

૧૪-૭-૫૨ બેલકાસટ ખાતે બપુંકર ધર
મ સંબંધી હુલડો થયાં.

૨-૧૨-૫૨ લુહ નેપોલીયન ફરેચોના શે
હેનશાહ તરીકે જાહેર થયો.

૨૦-૧૨-૫૨ ખરમા સાથ બીજીવાર લડા
ધ ધધ-પેચુનો પ્રાંત અંગ્રેજી રાજ સાથ જો
ડી નાખવામાં આવ્યો.

૨-૫૩ બારડ દારબીના (કનસરવેટીવ)
વડા પ્રધાન તરીકેના પેહેલીવારનો અમલ.
નવુ ઝીલાંડના ટાપુને નવુ રાજ્યધણુ આપ
વામાં આવ્યું.-જાહેર ખબરો ઊપરનો કર ક
હાડી નાખવામાં આવ્યો. સાચુ ઊપરનો
કર કહાડી નાખવામાં આવ્યો.

૧૬-૪-૫૩ મુંબઈથી થાણા સુધી હીંદુસ
તાનમાં પેહેલો રેલવે સડક ઊઘડ્યો.

૧૭-૭-૫૩ લનડનના બગીચાલાઓએ હ
ડતાં શુર કીધી.

૯-૫૩ વાટરલુની લડાઈ જીતનારો અંગ્રે
જ સરદાર. ડ્યુક આફ વેર્મીંગટન મરણ પામ્યો.

૧૧-૫૩ બારડ એખરડીને બીખરલ અને
કનસરવેટીવાનું બેચું પ્રધાન મંડલ બિચું કીધું.

૭-૫૪ ઈંગ્લેંડ અને ફ્રાંસે રશયા સા
મે લડાઈ જાહેર કીધી.

૧૦૦ નામદાર મહારાણી વીક્ટોરિયાનાં રાજનાં

૧૧-૩-૫૪ મહારાણીએ ખાલદીક સમુદર માહેલા અંગરેજ કાફલાની તપાસ લીધી.

૨૦-૯-૫૪ અંગ્રેજ અને ફ્રેંચ લશ્કરોએ કરાંભોયાના દવીપકલપ ઉપર ચડાઇ કીધી, અને ખાલમાની લડાઇમાં રશયનોને હરાવ્યા. સીઆસટાપોલના કીજાને ઘેરા લાવામાં આવ્યો.

૨૫-૧૦-૫૪ રશયનોને બ્રહ્મકલાવાની લડાઇમાં હરાવવામાં આવ્યા.

૫-૧૧-૫૪ રશયનોની ઇનકરમેનની લડાઇમાં હાર થઇ.

૨-૫૫ લારડ પામરસ્ટન વડો પ્રધાન થયો. રશયન શહેનશાહ નીકોલેચ મરણ પામ્યો.

૨૯-૬-૫૫ લન્ડનનું “દેલીટેક્ષીનીટ્રાફ” પત્ર નીકળવા માંડ્યું.

૯-૫૫ સીઆસટાપોલના કીલાપર શેવરને તોપનો મારો ચલાવવામાં આવ્યો. રશયનોએ શહેરની બાર બાજુએ લશ્કરી કબજાના બાહોશી ભર્યો ઉપયોગ કરી નીકળી ચાલ્યા.

૧૦-૫૫ ચાંચ્યાચેરીના સંબંધમાં ચીન સાથે લડાઇ બિબી થઇ.

૭-૨-૫૬ આઝિદ પ્રાંતને અંગ્રેજો રાજ સાથે જોડી તાખવામાં આવ્યો.

૨૬-૨-૫ પારીસ ખાતે મોટાં રાજ્યોના પ્રતીનિધીઓની સભા મળી-રશયા સાથે સુલેહના કરાર કરવામાં આવ્યા. (મારચ, ૩૦મી)

૫-૩-૫૬ લગડનની કવેંઢ ગારડન થીવેટ
૨ આગમી નાથ પામી.

૧૯-૨-૫૭ હિંદુસતાનના ચોરક પ્રગણામાં
બારનસલીની કોલસાની ખાણમાં અકસમાત
થી ૧૮૯ જીવનો ઘાત થયો. સરકારની હાર
થઈ-ચુરણીના પરીણામથી લારડ પામરસટન
પાછો વડો પ્રધાન થયો.

૪-૫૭ હરાન સાથે એક નાની લડાઈ થઈ.

૧૪-૪-૫૭ હરાન સાથે સુલિહના કોલકરાર
નકી કરવામાં આવ્યા.

• ૫-૫૭ હિંદુસતાનમાં બળવો થયો. બળવા
જોરેએ દીલ્લીનો કબજો લીધો અને કાનપુર
૨ ખાતે અંગ્રેજોની કતલ ચલાવી.

૫-૫-૫૭ મહારાણીના ભરથારે મેનચેસ્ટર
ખાતે “હુનરના બજારના” નું પ્રદર્શન ભરખું.

૨૬-૬-૫૭ મહારાણીએ લગડનના હાઈડ
પારકમાં વોકેટોરીયા કરાસના એતાપો વેંદેંચ્યા.

૨૭-૪-૫૮ દિલ્લી અને આઝ્મીવા વચ્ચે
લડાઈ શુર થઈ. આઝ્મીવનોએ ત્રીસોનો નદી
એલંગી.

૧-૫-૫૮ હિંદુસતાન શાંત થયું તે માટે
ઇંગ્લંડમાં બહાર હિંદુસતાનના કરવામાં આવી.
૮-૫૮ હિંદુસતાનનો બળવો પુરેપુરો સમીપાયો.
૧૭-૧૧-૫૭ કેંબ્રિજ ખાતે નવો ધરો જાહેર થયો.

૧૦૨ નામદાર મહારાણી વીક્ટોરિયાનાં રાજનાં

૧૮૫૮ લારડ દારબી ખીજ વાર (કનસર વેઠીવ) વડો પ્રધાન થયો.

૫-૮-૫૮ આયરલેન્ડમાં વાલેનશીયા શહેર અને અમેરીકાનાં નયુ ફાઈલેન્ડ ટાપુ વચ્ચે આયરલેન્ડીક મહાસાગર ઉપર પેહેલું દારડું નખાડું; મહારાણી તથા યુનાઈટેડ સ્ટેટસના પ્રેસીડેન્ટ સંદેશ આપ લે કીધા. ફ્રેંચ શહેનશાહ નેપોલીયન અને તેની બાનુ એ મહારાણીની મુલાકાત લીધી. એજ માસમાં મહારાણીએ ફ્રાન્સની નજરનાં શરબરગનાં બંદરની મુલાકાત લીધી.

૧-૯-૫૮ લારડ પામરસ્ટનની સરકારે હીન્ડુસ્તાન રાજ કમપનીના હાથમાંથી લખ મહારાણીને હસ્તક આપવાનો ધારાનો અરડો બનેવારીમા દાખલ કીધો હતો, તે પસાર થયો.

૧૧-૫૮ મહારાણીએ હીન્ડુસ્તાનમાં પોતાનાં નામનો ઠંઢેર ફેરવયો. મીન્ ગલાડસતને શ્રીસની મુલાકાત લખ આયોનોયન ટાપુએને તે દેશ સાથ બોડી નાખવાની બનામણ કીધી, જે પ્ર માણે ૧૮૬૪માં અમલ કરવામાં આવયો હતો.

૨-૫૯ પારલામેન્ટની ચુંટણી થઈ, જેનાં પરીણામ લારડ પામરસ્ટન ફરી એકવાર વડો પ્રધાન થયો.

૨૮-૧૨-૫૯ નામીચો અગ્રેજીયતીહાસ કરતા અને રાજદવારી લારડ મેકાલે મરણ પામયો.

૧૧-૫-૬૦ જનરલ ગારીબાલડી સીસીની ટાપુમાં કીતરયો અને ત્રણ દીવસ પછી છટ લીના “દોક્ટર” (રાજ સભાનો વડો) થયો.

૨૩-૩-૬૦ મહારાણીએ હાહડપારકમાં ૧૮,૦૦૦ વાલનટીયરોની કવાયદ તપાસી.

૨-૭-૬૦ બંદુકનો ખાર કરવાનો આખા ડો હંગલંડની નેશનલ આસોસીએશન તરફથી વીમખજડન ખાતે થયો.

૨૪-૭-૬૦ નામદાર પ્રીનસ આફ વેલસકેનેડા અને યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સની મુસાફરીએ નીકળ્યો.

• ૭-૧૧-૬૦ વીક્ટર હમનયુઅલ છટલીના રાજા તરીકે નેપલસમાં દાખલ થયો, અને ગારીબાલડીએ રાજસભાના વડાનો અખતયાર મુકી દીધો.

૧-૬૧ ફરાનસ અને હંગલંડ વચ્ચે મીઠી રીઅરડ કાબદનની મારફતે વેપાર સંબંધી ડો બુકરાર થયા. હીંદુસ્તાનના વાવવ પ્રાંતોમાં પાકની નીપકલતાને બીધે ભયભરેલો દુકાળ ચાલ્યો.

૨૫-૬-૬૧ “સટાર આફ હંડપા” નો એ તાબ સંઘાપવામાં આવ્યો.

૧૬-૯-૬૧ પોસ્ટ આફીસ સેવીઅસ બેંક હંગલંડમાં સંઘાપવામાં આવી.

૧૧-૬૧ કરજદારને બંદીખાને નાખવાની રીઠીનો અટકાવ કરવામાં આવ્યો.

૧૦૪ નામદાર મહારાણી વીક્ટોરિયાના રાજનાં

૧૪-૧૨ મહારાણીનો ભરથાર પ્રીતસ આ
લખરટ અચબુચ મરણ પામયો.

૫-૯-૬૨ મેથરસ ગલિશીયર અને ટોકસ
વેલનું બહુન (વીમાન) નજદીક સાત માઢ
લની ઊંચાઈએ ચડાડ્યું હતું.

૫-૧૦-૬૨ ગ્રીસના રાજા પેહેલા ઓથોને
ગાદીએથી ઊઠાડી મુકવામાં આવ્યો.

૧૦-૧-૬૩ લનડનની જમીનની હેઠલ
બાંધેલા રેલવે ઊંધાડવામાં આવ્યો.

૨૨-૧-૬૩ પોલ લોકોએ વારસા ખાતે
બળવો શરૂ કર્યો.

૩-૨-૬૩ દેનમારકના પ્રીતસ આલફરેડ
ને ગ્રીસનો રાજા ઠરાવવામાં આવ્યો.

૧-૬૪ દેનમારક અને પરશીઆ વચેની
લડાઈમાં આસ્ત્રીયા પરશીયા સાથે જોડાયું.

૧૦-૮-૬૪ બેલક્રાસટ ખાતે કાયલકો
અને પ્રાતેસક્રંટો વચે સખત ઝપાઝપીઓ
થઈ; એ બખેટો એક પખવાડયું ચાલુ રહ્યો
અને તેમાં ઘણાઓ મારયા ગયા તથા ઘાયલ થયા

૧-૧૦-૬૪ ઇંગલંડમાં વુલીયની નજદીક
બેલવેડીયરની દારૂગોળો રાખવાની વખારમાં
મોટો ભડકો થયો.

૧૩-૬૫ હીંદુસ્તાન અને ઇંગલંડ વચે
તારનાં દોરડાં તાખવામાં આવ્યા.

૧૪-૪-૬૧ અમેરીકન પ્રેસીડન્ટ લીનકનને વાશીંગ્ટન ખાતે વીલકસબ્રુક નામના શાખ સે ગોલીથી લીધી નાખયો.

૯-૫-૬૫ દળલીનનું દેશપ્રદેશનું પ્રદેશન નામદાર પ્રીનસ આફવેલસે ખાલું મુક્યું.

૬-૭-૭૫ પારલામેન્ટ બરખાસત કરવામાં આવી. ઘણા લીબરલો વધુ મત લઈ પાછા સત્તા પર આવ્યા. લારડ પામરસટન વડે પ્રધાન થયો.

૧૮-૧૦-૬૫ લારડ પામરસટન ૮૧ વરસની ઉંમરે મરણ પામ્યો. અરજ રસલ લીબરલ વડે પ્રધાન થયો-મી. ગલાડસટન નાણાખાતાનો વડો થયો.

૧-૨-૬૬ મહારાણીએ પોતે પારલામેન્ટ ઈલાકી

૧૫-૩-૬૬ આવરીશ ફીતુરીઓએ કેનેડા ઉપર ચઢાઈ કરવાની ધમકી આપી. ૧૦,૦૦૦ વાલંટીયરોને તૈયાર કરવામાં આવ્યાં. મી. ગલાડસટને ચુંટણીના ઉકનો વીસતાર, વધાર નારો ધારાનો અરડો દાખલ કરીધો, પણ જી લાઇમાં તે પાછો ખેંચી લેવો પડ્યો. આવ રેંડ અને ગરનીની નામીસી પેહેડીએ દીવાલું કાઢાડ્યું અને તેનો પાછલ બીજ પેહેડીએ ભાગી પડી.

૨૨-૫-૬૬ ઝાડ પાનની વીધ્યાના સંબંધ માંદેશપ્રદેશના પ્રતીનીધીઓનું કાનગ્રેસ બરાલું.

૧૦૬ નામદાર મહારાણી વીક્ટોરિયાના રાજનાં

૧૮-૬-૬૬ પરશીયાએ આસ્ત્રીયા સામે લ
ડાઈ જાહેર કીધી.

૨૦-૬-૬૬ હટલીએ આસ્ત્રીયા સામે લ
ડાઈ જાહેર કીધી.

૭-૬૬ લારડ દારળી કનસરવેટીવ વડો પ્ર
ધાન થયો.

૨૩-૭-૬૭ પારલામેન્ટમાં પ્રતીનીધીઓ
મોકલવાના ધોરણમાં સુધારો કરવાનાં માગ
ણી કરવાને હાઇડપારકમાં રાક્ષસી સભા મળી.

૨૭-૭-૬૬ યુરોપ અને અમેરિકા વચ્ચે
તારનું દોરકું નખાયું.

૨૦-૧૨-૬૬ લનડનના કરીસટલ મેહેલ
ની ઉપરની પાંખ આગથી નાશ પામી.

૧૮૬૭ દક્ષીણ આફ્રીકાનાં કેપ કોલોનીનાં
સંસથાનમાં હીરાઓ હાથ લાગ્યા.

૮-૬૭ પારલામેન્ટમાં પ્રતીનીધીઓ મોકલ
વાનાં ધોરણમાં સુધારો કરવાનો કાયદો પસા
ર કરવામાં આવ્યો.

૨૫-૮-૬૭ નામીઓ વીંદવાન માલકલ ફા
રાદે મરણ પામ્યો.

૧૮-૯-૬૭ મેનચેસ્ટર ખાતે આયરીશ ફીગુ
રી બંધવાઓને જખરીયાં છોડવવાની કાશિય થઈ.

૧૦-૬૭ આબીસીનીયા સામે ચહુડાઈ લ
ઈ જવામાં આવી.

૨૩-૧૧-૬૭ મેનચેસ્ટર ખાતે તોફાન ક
રનારા આયરીશને ફાંસી દેવામાં આવ્યા. શે
ફીલડ, મેનચેસ્ટર અને બીજાં માટાં શહેરો
ખાતે વેપારી મંડલીઓનાં તોફાનથી દેશમાં
ત્રાસ વરતા રહ્યો. તરફીનો સુખતાન અબદુ
લ આઝીઝે ઇંગ્લંડની મુલાકાતે આવ્યો.

૬-૧૨-૬૭ નામદાર મહારાણીની નાટકશા
ળા, રાયલ ઓપેરા હાઉસ આગથી નાશ પામ્યું.

૧૮૬૮ જારડ દારબી જાહેર કામકામથી દુ
ર થયો અને મીંડીગાયલી વડો પ્રધાન થયો.

૧૩-૪-૬૮ જારડ નેપીયરે મગદલાના કી
લા બેપર હુમલો કીધો. આખીસીનીયાના રા
જા થીયોદોરે પાંસતોલથી આપઘાત કર્યો.

મીંડીગાયલીને સરકારની વીરૂધ્ધ આપર
લંડનાં ધરમનાં મકાનોના સંબંધમાં કેટલાક
ઠરાવો પસાર કરાવ્યા. પારલામેન્ટની ચુંટણી
થઈ, જેમાં કનસરવેટીયોએ જીતી હાર પામી.

૮-૬૮ મહારાણીએ સર્વીટન્ટ્સનાંડમાં એક
ખાનગો બાઇ તરીકે મુસાફરી કીધી. આપર
લંડમાં એક રેલવેનો અતી બેચકર અકસ્માત
થયો-ત્રીસ માણસો જીવતાં બળી મરણ પામ્યાં.

૧૦-૧૨-૬૮ પારલામેન્ટ બિઝી. મીંડી
ગાયલીને પેટેલી વાર વડો પ્રધાન થયો. આ
પરલંડનો રાજવહીવટ આયરીશ મેગલેઓને
અનુસરોને અલાવતની શુરૂઆત થઈ.

૧૦૮ નામદાર મહારાણી વીક્ટોરિયાનાં રાજનાં

૧-૩-૬૯ આયરલેન્ડના ધરમનાં મકાનોના સ તરફનાં ખાતાં ગણાતાં બંધ કરવાનાં બ રગે મીં ગલાડસ્ટન દાખલ થયાં અને જી લાહમાં પસાર કરાવયો.

૨૩-૭-૬૯ ઉદારતા માટે પ્રતીધ થયલાં અ મિરીકન જ્યારજ પીપાડીનું બાવલું નામદાર પ્રીવસ આફ પેત્રસે લનડનમાં ખાલું મુકલું મીં પીપાડી તાં ૪ થી નવેમબરે મરણ પામયો. પેતાનાં વસીયતમાંતેણે લનડનનાં ગરીબાની સંધીતીના સુધારા અરથે પચાસ લાખ રૂપયાની બક્ષેય આપી હતી.

૨૩-૧૦-૬૯ લારડ દારબી મરણ પામયો.

૧૭-૧૧-૬૯ સવેઝની નેહેર આસ્ત્રીયાનાં શેહેનશાહ, ફરેંચોની શેહેનશાહનાં અને ઈંગ્લેન્ડના વાઇસરાયની હાજુરમાં ખોલી મુક વામાં આવી.

૧૫-૨-૭૦ આયરલેન્ડના ખેડુતો અને જ મીનદારો વચ્ચેનો સંબંધ સુધારવાને મીં ગ લાડસ્ટને તે દેશની જમીનને લગતો કાયદો આમની સભામાં દાખલ કીધો, જે આગસ્ટમાં પસાર થયો.

૧૫-૭-૭૦ ફ્રાન્સે જરમની સામે લડાઇ જાહેર કીધી.

૯-૮-૭૦ હંગેરીની શુદ્ધઆતની કેળવણીનાં ધોરણમાં સુધારો કરનારો ધારાનો

અરડો પસાર કરવામાં આવ્યો. હંગલંડના કાફલાદા વહીવટના સંબંધમાં અગતના સુધારા કરવામાં આવ્યા.

૬-૯-૭૦ ફ્રાન્સ અને જર્મની લડાઈ-સેધાન શેફર પડ્યું. ફ્રેંચ શેહેનશાહ ત્રીજો નેપોલીયન પર્શીયાનાં રાજ્યે શરણે ગયો.

૧-૧૦-૭૦ સનદી નોકરીમાં દાખલ થવા માટે હરીશાહની પરીક્ષા ફરજિયાત તરીકે ઠરાવવામાં આવી.

૧૮-૧-૭૧ પર્શીયાનો રાજા વૉલયમ ૧ યો ફ્રાન્સમાં વરસાલસ ખાતે જર્મનીનો શેહેનશાહ જાહેર થયો.

૩-૪-૭૧ ગ્રેટ બ્રીટન અને આયરલંડની વસતીની આઠમી વારની ગણતરી લેવાઈ. વસતી ૩,૧૮,૧૭,૧૦૮ ની ગણાઈ.

૧૩-૭-૭૧ નાદાર થયલા ઊમરાવોને પારલામેન્ટમાં બેસવાને અથવા તેમાં મત આપવાને નાલાયક ઠરાવનારો કાયદો કરવામાં આવ્યો.

૧૦-૧૧-૭૧ જાણીતા આફ્રીકન સુસાફર મી૦ હેનરી સતાનલીએ ડાકટર લીવીંગસ્ટાન ને યુલુલ ખાતે શોધી કાઢાડ્યો. નામદાર પ્રીન્સ આફ વેલસે સખ્ત બીમારી ભોગવી.

૧૨-૭૧ અમેરીકા તથા હંગલંડ વચેના વાંધાનો છતીવાની કોરટે ફડથો કરી હંગલંડ

૫૧૦ નામદાર મહારાણી વીક્ટોરિયાના રાજનાં

૩ કને દંડ અપાવયો " રેલવેનો રાજ જ
યોરજ હાડસન મરણ પામયો.

૫-૨-૭૨ ટપાલ ખાતાના સંબંધમાં વી
જલીક તાર પ્રથમ નાખવામાં આવ્યા.

૨૭-૨-૭૨ પ્રીનસ આફ્રિકેલસ માંદગી
માંથી ઊઠ્યો તે માટે જાહેર રીતે ઈશ્વર પ્રાર
થના કરવામાં આવી. મહારાણી, પ્રીનસ, તેની
ખાનુ, દરબાર, અને પારલામેન્ટ દબદબા
સાથે સેન્ટ પાલના દેવલમાં પધાર્યાં.

૧૮૭૩ આયરલેન્ડને સવરાજ આપવાની
હીમાયત કરનારો પક્ષ સરકારને ત્રાસ આપ
વા લાગ્યો. કુરાનસનો માછ શેહેનશાહ ને
પોલીયન ત્રીજો મરણ પામયો.

૬-૭૩ ઇરાનના શાહ નસરુદ્દીને ઇંગ્લંડ
ની ભિટ લીધી.

૯-૭૩ આફ્રીકાની પુરવે આશાનતીનાં
દેશી રાજ્ય સાથે લડાઈ થઈ.

૧૮૭૪ મી૦ ડીબ્રાયલી બીજીવાર વડો. પ્ર
ધાન થયો. બંગાળમાંબારે દુકાલ ચાલ્યા.
ત્રણ કરોડ અને નેવું લાખ દેશીઓ સંકટ
માં આવી પડ્યા.

૨૮-૨-૭૪ તીચખીરનના મુકદ્દમાનું શેવ
ટ આવ્યું.

૫-૭૪ રશ્યન શેહેનશાહે મહારાણીની ભિ
લીધી.

૬-૧૦-૭૪ મી० બરાડલાને પારલામેન્ટમાં દાખલ કરવામાં નહીં આવ્યો તે માટે નાર ધેમપટન ખાતે હુલડો થયાં; લશ્કરીઓએ તે દાખી નાખ્યાં.

૩-૧૨-૭૪ ફરાનસ અને જરમની વચ્ચેની છેલ્લી લડાઈમાં “અંગ્રેજોએ ફરેંચિયને આપેલી મદદ માટે ફરેંચ પ્રજાએ” મહારાણીને, પોતાના આભારનાં ચીનહુ તરીકે માનપત્ર આપ્યું.

૬-૭૫ જંગલખારનો મુલતાન સમ્બંધ બા રગાશ ઇંગલંડની મુલાકાતે ગયો.

• ૧૦-૭૫ નામદાર પ્રીનસ આફ્રિકા પેલસે હીં દુસતાનમાં મુસાફરી કીધી.

૨૫-૧૧-૭૫ સવેઝ કનાલ કમપનીના ચાર કરોડના શેરો ઇંગલંડની સરકારે ખરીદવાની યોજી વ કનેથી ખરીદ્યા.

૧-૫-૭૬ નામદાર મહારાણીએ “હીંદુસતાન ના શેહેનશાહ્યાનુ”નો એલકાબ ધારણ કીધી.

૯-૫-૭૬ બલગેરીયામાં બાશી બાલુક સી પાકાઓએ બતાક ખાતે કતલ ચલાવી. બલ ગેરીયન ખુનામરકી છેલ્લી ટોચપર જઈ પુગી.

૫-૪-૭૭ દક્ષીણ આફ્રીકામાં કેપ તાઉન ખાતે પ્રદરશન ખુલું મુકવામાં આવ્યું. દક્ષીણ આફ્રીકામાં ત્રાનસવારનો પ્રાંત અંગ્રેજ રાજ સાથે જોડી નાખવામાં આવ્યો.

૧૧૨ નામદાર મહારાણી વીક્ટોરિયાનાં રાજનાં

૨૪-૪-૭૭ રૂશિયાએ તરકી સામે લડાઈ જાહેર કીધી.

૧૨-૭૦ પલેવના પડયું.

૧૮૭૮ મી. પારનેલ હોમ રૂલ પક્ષના વડા તરીકે પોતાનું બળ દેખાડવા માંડયું. રૂશિયા અને તરકી વચ્ચે સેનશતેકનોના કોલકરાર થયા.

૫-૭૮ રૂશિયા અને તરકી વચ્ચેના વાંધાનો નીકાલ કાઢવાને મોટાં રાજ્યોના પ્રતિનિધીઓનું કાનગ્રેસ બરલીનમાં મળયું. બરલીનના કોલકરાર થયા. સાઠપ્રસનો ટાપુ અને ગ્રેન્જોને બરલીનના કોલકરારથી, મળ્યો.

૧૦-૭૮ સીટી આફ ગલાસગો બેંકે દીવાળું ફૂકયું.

૧૧-૭૮ આફગાનીસતાન સાથે અંગ્રેજોને નવી લડાઈ શરૂ થઈ.

૨૨-૧-૭૯ દક્ષીણ આફરીકામાં હંબુ લોકો સાથે લડાઈ થઈ. હસન બલવાનાની લડાઈમાં સેંકડો અંગ્રેજો કપાઈ મુવા.

૫-૭૯ યાકુબખાન સાથે ગનદામક આગલ અંગ્રેજોએ સુલેહ કીધી.

૨૦-૬-૭૯ હંબુ લોકો સાથેની લડાઈમાં અંગ્રેજો બેગા લડતાં ફરાનસનો પ્રીનસ ઈમ પીરીયલ માર્યો ગયો.

૭-૭૯ અયુબખાને અંગ્રેજ સરદાર જોન રબ બરોઝને મયવંદની લડાઈમાં હરાવ્યા.

૨૮-૮-૭૬ હુલુઆનો રાજા સેતેવાયો મે
જર મોરતરના હાથમાં પકડાયો.

૧૦-૭૯ કાબુલ ખાતેના એલચી સર હુ
હશ કેવેનરીને કતલ કરવામાં આવ્યો. જોનર
લ રાખરટસે અયુબખાનને કંદહાર તરફ
આગલ વધતો અટકાવીને સખત હાર આપી.

૨૪-૧૨-૭૯ અંગ્રેજી લશ્કરે કાબુલનો
કબજો ફરીથી લીધો.

૨૪-૩-૮૦ પારલામેન્ટ બરખાસત કરવા
માં આવી. મી૦ ગલાડસ્ટન બીજીવાર
વડો પ્રધાન થયો. પારલામેન્ટમાં મી૦ બરાડના
ને દાખલ કરવાને બગતી ખટપટ આલી.

૪-૭-૮૦ ઉલુઘીની લડાઈમાં હુલુઆનો
રાજા સેતેવાયો હાર્યો અને કેદ પકડાયો.
અફઘાનીસતાનના અમીર તરીકે અબ્દુલ રે
હેમાનને ઠરાવવામાં આવ્યો.

૦૧૨-૮૦ દક્ષીણ આફ્રીકામાં ત્રાનસવારના
બાઅર લોકોએ અંગ્રેજો સામે બળવો કરીધો.
અંગ્રેજોએ ત્રણ લડાઈમાં સખત હાર ખાધી.
દબલીન ખાતે મી૦ પારનેલ અને તેના મી
ત્રોનીફીતુર કરવાના આરોપ ઉપર તપાસ આલી.

આયરલેન્ડનો મામલો બારીક થઈ પડ્યો.

૨-૮૧ આયરલેન્ડને દબાણ રાખવાને લ
ગતો કાયદો બાંધવામાં આવ્યો.

૧૧૪ નામદાર મહારાણી વીક્ટોરિયાના રાજનાં

૫-૨-૮૧ નામીચો હાંગેજ હાતીહાસ કરતા
રામસ કારલાહલ મરણ પામયો.

૧૩-૩-૮૧ રૂથયન શેહેનશાહ બીજા એ
લેકઝાંડરનું ખુન થયું.

૭-૪-૮૧ આયરલાંડના જમીનદારોને લ
ગતો નવો કાયદો દાખલ કરવામાં આ
વયો, જે આગસ્ટમાં પસાર થયો. મીં
ખરાડલાને આમની સભામાં દાખલ ક
રવાના સંબંધની ખટપટ ઊપરથી પાર
લામેંટમાં સરમબરેલા દેખાવો થયા. મીં
પારનેલ અને તેના સાથીઓની તપાસ પુરી
થઈ અને તેઓ ફતેહમંદ ઊતરયા. જમીનદા
રોને લગતા નવા કાયદાને તેઓએ વખોડી
કાઠાડયો. મીં પારનેલ અને તેના પાંચ હુમ
સરીકોને કીજમેનહેમની તુરંગમાં નાખવામાં
આવયા.

૧૯-૪-૮૧ લારડ બીકનસફીજડ મરણ પા
મયો. આયરલંડની “લેંડ લીગ” નામની
મીં પારનેલની મંડળીને ફીતુરી જાહેર કરવા
માં આવી. આયરીશ નેશનલ લીગની સ
થાપના થઈ.

૨-૭-૮૧ અમેરીકન પ્રેસીડંટ ગારફી
લડનું ખુન થયું.

૨૩-૩-૮૨ અમેરીકન કવી લોંગ ફેલો મ
રણ પામયો.

૧૯-૪-૮૨ માણસ જૂતની ઊતપતીને લ
ગતી વીદ્યાનો નામાંચો અબયાસી ચારલસ
દારવીન મરણ પામ્યો.

૫-૮૨ મીં પારનેલ અને તેના મીત્રોને
ચોકસ શરતોથી છોડી મુકવામાં આવ્યા.

૬-૫-૮૨ આયરલેન્ડના ચીફ સેક્રેટરી લા
રડ ફ્રેડરીક કેવેન્ડીશ અને તેના મદદનીશ
મીં બ્રકનુ દબલીન ખાતે ફીનીક્સપારક
માં ખુન થયું.

૧૧-૫-૮૨ આયરલેન્ડમાં અપરાધી અ
ટકાવનારો એક સખત કાયદો કરવામાં આવ
્યો. આયરલેન્ડના એકુતોના લાભ માટે એક
ખીજો ધારાનો ખરડો મીં ગલાડસ્ટને દા
ખલ કીધો, જે આગસત માસમાં કાયદા રૂ
પે પસાર થયો. મહારાણી મેનતોન ખાતે
એક મહીનો રહેવા ગયાં.

૧૭-૫-૮૨ આરાખી પાશાએ હુલ્પટ
માં ખળવો કીધો. અંગ્રેજ તથા ફ્રેંચ કાફલા
એને એલેક્ઝાન્ડરીયા ખાતે મોકલી આવવા
માં આવ્યા.

૨-૬-૮૨ જોનરલ ગીલ્ડસેપી ગારીયાલ
ડી મરણ પામ્યો.

૧૧-૬-૮૨ એલેક્ઝાન્ડરીયામાં હુલડ થયું
અને ત્યાં વસતા યુરોપીયનો હુલપટ દેશ છો
ડી આવવા લાગ્યા.

૧૧૬ નામદાર મહારાણી વીકટોરિયાનાં રાજનાં

૧૧-૭-૮૨ અંગ્રેજ કાફલાએ એલેક્ઝાન્ડ્રીયા ઊપર તોપનો મારો ચલાવયો. આરાબી પાશાના પક્ષકારો એલેક્ઝાન્ડ્રીયાવાળો યુરોપિયન વસતીનો ભાગ ખાળી નાખીને તે શહેર છોડી ચાલ્યા.

૩-૮-૮૨ હુલુઆના રાજા સેતેવાયોની નામદાર મહારાણીએ મુજાકાત લીધો.

૧૦-૧૦-૮૨ તેલ-અલ-કબીર ખાતે અંગ્રેજોએ રાતના વખતે ઇંગ્લિશીયન હુલડખોરો ઉપર હુમલો કરી તેમને હરાવ્યા.

૧૪-૧૦-૮૨ ઇંગ્લિશીયન હુલડખોરોને કેરો શહેરને આગ લગાડતાં અટકાવવામાં આવ્યા.

૧૮૮૩ દબ્બીનમાં ફીનીક્સ પારક ખાતે થયેલાં ખુનમાં ભાગ લેનારાઓને ફાંસી દેવામાં આવ્યા; તેમના મદદનીસોને જનમ કે દખાનાની સજા કરવામાં આવી.

૧૩-૩-૮૩ લનડનની લોકલ ગવર્નમેંટ ખોરડની તથા “ધી ટાઇમસ” પત્રની આફીસોને ડીનેમાઈટથી ઊરાડી મેલવાની કોશિશ કરવામાં આવી. મી૦ બ્રાડલાને આમની સજામાં દાખલ કરવાને લગતી ખટપટ ઉપરથી મી૦ ગલાડસ્ટને સજાના અધીકારીઓએ સપત લેવાને લગતો એક ખારનો ખરડો દાખલ કીધો, જે નીષફલ નીવડ્યો.

૭-૫-૮૩ ઇંગ્લેન્ડની ગાયત્રી વીધ્યાની બા દશાહી કાલેજ ઉધાડી મુકવાની કીરયા નામ દાર પ્રીનસ આફ વેલસે કીધી.

૧૨-૫-૮૩ લનડનમાં માછલીઓને લગતું સંગ્રહસ્થાન ખોલું મુકવામાં આવ્યું.

૩-૧૧-૮૩ સુદાનનો બલ્લવો. માહાદીએ હીકસ પાશાના હાથ હેઠલનાં અંગ્રેજી લશ્કરનો સદંતર નાશ કરી નાંખ્યો.

૪-૨-૮૪ સુઆકીમ નજદીક અલતેબ ખાતે માહાદીએ, ખેકર પાશાના હાથ હેઠલનાં હપશીયન, બાશીબાહુક અને સીધીઓના લશ્કરને કાપી નાંખ્યું.

૨૯-૨-૮૪ માહાદીના સરદાર ઓસમાન દોગમાં અને અંગ્રેજી સરદાર જોનરલ ગ્રેહમ વચ્ચે અલતેબ ખાતે લડાઈ થઈ, જેનું કસું નકી પરીણામ આવ્યું નહીં.

૧૩-૩-૮૪ તામાનીએબની લડાઈ, ઓસમાન દોગમાં અને જોનરલ ગ્રેહમ વચ્ચે થઈ; જેનું કસું પરીણામ આવ્યું નહીં.

૨૬-૬-૮૪ પારલામેન્ટ માટેની ચુંટણીના હકનો વીસતાર વધારનારો ધારાનો ખરડો ત્રીજાવાર બંધાઈ પસાર થયો; પણ ઊમરાવોની સભાએ તે રદ કીધો.

૨૧-૭-૮૪ ચુંટણીના હકના સંબંધમાં મેહેનતુ વરગોની ૩૦,૦૦૦ માણસોની રાક્ષસી સભા મળી.

૧૧૮ નામદાર મહારાણી વીક્ટોરિયાનાં રાજનાં

૧૫-૮-૮૪ ચીનાઇ સરકારે ફરાનસ સામે
લડાઈ જાહેર કરીધી.

૬-૧૨-૮૪ આમની સભાની બેઠકો
ની વેહેંચણી સુધારેલાં ધોરણ પર કરવાનો ધારો પસાર કરવામાં આવે એવી સ
રત કરી ઉમરાવોની સભાએ ચુંટણીના હકના
વધારાને લગતો અરજો પસાર કરી આપ્યો.

૬-૧૧-૮૪ ઇંગ્લંડનો પોસ્ટ માસતર
જેનરલ ને નામીયો રાજદવારી પ્રોફેસર ફાસે
ટ મરણ પામ્યો.

૧૨-૮૪ લનડનનો પુત્ર દીનેમાહટની
સુરંગથી ઊરાડી મેલવાની કોશિશ કરવા
માં આવી.

૨૪-૧-૮૫ પારલામેન્ટનું મક્કાન અને
લનડન તાવર દીનેમાહટથી ઊરાડી મુકવા
ની કોશિશ થઈ.

૫-૨-૮૫ આરતુમ પડ્યું અને તેનો બ
હાદુર ખયાવનાર જેનરલ ગારડન માર્યો ગયો.

૧૯-૨-૮૫ સરકારની સુદાનના સંબંધની
રાજનીતી વીશે સરકાર સામે ડપકાનું મત
લાવવામાં આવ્યું પણ તે હારી ગયું.

૪-૮૫ આફગાન સરહદના સંબંધનાં ફ
રિયા અને ઇંગ્લંડ વચેના વાંધાએ ગંભીર

